

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1941.

Andra kammaren.

Nr 39.

Tisdagen den 17 juni.

Kl. 4 e. m.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talman-
nen, varjämte undertecknad på grund av förfall för sekreteraren, jämlikt herr
förste vice talmannens förordnande, tjänstgjorde vid protokollet.

§ 1.

Justerades protokollen för den 11 och den 13 innevarande juni.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att riksdagsman Gustaf Emil Arnemark, f. den ¹⁸/₁₂ 1888, som sedan den
30 maj 1941 vårdas å härvarande med. avd., under tiden 15—28 juni 1941 är
förhindrad att deltaga i riksdagsarbetet, intygas.

S:t Eriks sjukhus den 16 juni 1941.

Tore Jansson,
läkare vid sjukhuset.

Kammaren beviljade herr Arnemark ledighet från riksdagsgöromålen un-
der tiden från och med den 16 t. o. m. den 28 juni.

§ 3.

Herr förste vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**,
som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Jonsson
i Skedsbygd till mig riktat följande frågor:

1) Har herr statsrådet observerat den tendens till spekulationsköp av jord-
bruks- och skogsfastigheter av icke jordbrukare, som ägt rum de senaste åren?

2) Om så är fallet, har herr statsrådet för avsikt att vidtaga åtgärder syf-
tande till att förhindra att allt flera av våra självständiga jordbruk och skogs-
bruk förvärfvas av icke jordbrukare i rent spekulationssyfte?

På min anmodan har 1940 års utredning om jordbrukets skuldsättning till
belysande av de i interpellationen berörda frågorna införskaffat upplysning-
ar i ämnet från hushållningssällskapens förvaltningsutskott, egnahemsnäm-
nderna, skogsvårdsstyrelserna och jordbrukskommissionerna ävensom från vissa
enskilda sammanslutningar, nämligen Riksförbundet Landsbygdens Folk, Sve-
riges Lantbruksförbund och Sveriges Fastighetsmäklares Riksförening u. p. a.
Till dessa myndigheter och sammanslutningar har utredningen utsänt ett frå-
geformulär med anhållan att delgiva utredningen sin uppfattning rörande åt-
skilliga med fastighetshandeln på landsbygden under innevarande kristid sam-

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

manhängande spørsmål, såsom fastighetshandelns omfattning, förekomsten av köpare, som icke avse att driva jordbruk för sin försörjning, följderna för jordbruket och skogsskötseln av försäljningar till sådana personer, förekomsten av konkurrens mellan denna kategori köpare och yrkesjordbrukare, fastighetshandelns inverkan på skuldsättningen, prisläget å fastigheterna, jämfört med tiden dessförinnan, samt saluvärdenas förhållande till taxeringsvärdena. Utredningen har i skrivelse den 24 april inkommit med en sammanfattning av de sålunda erhållna svaren. Med skrivelse den 4 juni har utredningen sedermera överlämnat en av länsstyrelsen i Jönköpings län på utredningens begäran utförd undersökning rörande vissa uppgivna försäljningar inom Södra Unnaröds kommun till inom kommunen icke bosatta personer. Vidare ha fastighetsbildningssakkunniga i ett den 13 maj avgivet yttrande uttalat sig i frågan.

Beträffande frågan om omfattningen av försäljningen till sådana personer, som icke ha för avsikt att driva jordbruket för sin försörjning, har 1940 års utredning om jordbrukets skuldsättning i det utsända frågeformuläret uppdelat köparna i olika kategorier, nämligen dels personer, som avse att göra sig vinst genom beräknad hastig prisstegring å fastigheten eller genom realisation av gröda och inventarier (»jobbare»), dels skogsspekulanter och dels andra personer, vilka köpa egendomar såsom kapitalplacering eller för att säkerställa sig tillgång på livsmedel eller för andra dylika ändamål. Beträffande kategorien »jobbare» ha svaren så gott som undantagslöst gått ut på att denna kategori icke uppträtt i större antal än tidigare; från en del län rapporteras till och med att »jobberi» icke alls förekommit. Likaså utvisa svaren att kategorien skogsspekulanter ej visar någon påfallande ökning. Härvid har från åtskilliga län framhållits, att den år 1938 införda bestämmelsen i 5 § 2 mom. skogsvårdslagen torde verka återhållande. Enligt detta författningsrum skall i fråga om fastighet som genom köp, byte eller gåva övergår till ny ägare, vilken icke med den föregående ägaren är gift eller i sådan skyldskap att efter lag kan följa rätt till arv efter denne, gälla att intill dess fem år förflutit från det lagfart söktes avverkning av äldre skog icke må utan tillstånd av skogsvårdsstyrelsen ske i andra fall än för husbehovsändamål eller ock avverkning för anlåt看 av skogens beskaffenhet eller eljest en god skogsvårds fordringar. I många trakter synes emellertid efterfrågan på ved som bränsle för gasgeneratorer ha förorsakat en anmärkningsvärt ökad efterfrågan å skogsfastigheter. Köp av enskilda personer, vilka förvärva egendomar såsom kapitalplacering eller för att säkerställa sig tillgång på livsmedel m. m., synas icke ha fått någon påfallande större omfattning. I de fall då dylika köp ägt rum uppgives syftet ha varit kapitalplacering, anskaffande av bostad för evakueringsändamål och sommarnöje m. m.

Vad angår följderna för jordbruket och skogsskötseln av fastighetsförsäljning till »jobbare», skogsspekulanter och andra enskilda personer, som icke äro jordbrukare, synes den allmänna uppfattningen vara att förvärv från de två förstnämnda köparekategoriernas sida vanligen leder till försämring av såväl jordbrukets som skogens skötsel. Däremot synas de personer, som köpa egendomar i kapitalplaceringssyfte, i allmänhet sköta de köpta fastigheterna väl, ja, till och med i vissa fall lägga ned väl stora kostnader på deras förbättring. Fall av uppenbar vanhävd synas ha varit relativt sällsynta.

Den av interpellanten framförda åsikten, att skadlig konkurrens skulle förefinnas mellan jordbrukare och icke-jordbrukare, delas i allmänhet icke av de hörda myndigheterna och sammanslutningarna. Dock visa yttrandena från en del län, att en ökad dylik tendens kan konstateras vid köp av egendomar med större skogstillgångar samt i övrigt då köp ägt rum för evakueringsändamål och i kapitalplaceringssyfte. En tydlig tendens i denna riktning synes av sva-

Svar på interpellation. (Forts.)

ren att döma framträda i Stockholms län, Södermanlands län, Hallands län, Älvsborgs läns södra hushållningssällskaps område samt Värmlands län.

Av de avgivna svaren beträffande frågan om fastighetshandelns inverkan på skuldsättningen framgår, att köpare, som äro jordbrukare, vanligen måste skuldsätta sig för att uppfylla köpevillkoren, men att en tendens till ökad skuldsättning utöver vad som normalt brukar vara fallet vid fastighetsköp icke i allmänhet kan skönjas. Såsom en bidragande orsak till ökad skuldsättning angivas på en del håll de stegrade byggnadskostnaderna på landsbygden. Beträffande saluvärdenas storlek i jämförelse med tiden före hösten 1939 variera åsikterna betydligt. I allmänhet synas jordbruksfastigheter utan större skogstillgång ej förete en mera avsevärd stegring av saluvärdet. Däremot har saluvärdet å egendomar med större skogstillgångar stegrats i proportion till skogsprodukternas värdestegring, och denna stegring uppskattas i vissa län till i genomsnitt 30 procent, i enstaka fall ännu högre. I fråga om saluvärdenas förhållande till 1938 års fastighetstaxeringsvärden synes den allmänna uppfattningen vara, att de förra i allmänhet överstiga de senare; dock uppgiva myndigheterna i vissa län att saluvärdet å rena jordbruksfastigheter ungefär motsvarat taxeringsvärdena och stundom understigit dessa.

Den av länsstyrelsen i Jönköpings län verkställda undersökningen rörande Södra Unnaryds socken över jordbruksfastigheter, vilka från och med 1935 sålts till personer utom kommunen, visar att sammanlagt 11 dylika försäljningar skett under denna tid. Tidigare ha däremot, så vitt från orten kunnat utrönas, några försäljningar av detta slag icke förekommit. Länsstyrelsen framhåller att enligt den allmänna uppfattningen på orten måste det övervägande antalet av omförmälda försäljningar på lång sikt bliva till skada för dem, vilka skola söka sin utkomst på fastigheterna i orten. Genom de undan för undan stegrade prisen för dessa komma fastigheterna nämligen omsider så högt i pris, att det blir uteslutet för den, som skall ha fastigheterna såsom sin enda förvärvskälla, att förränta och amortera lånen för dem. I flera av de undersökta fallen uppgives spekulationsköp föreligga.

Fastighetsbildningssakkunniga ha i sitt yttrande erinrat om att spørsmålet om åtgärder av i interpellationen åsyftat slag under sistförflutna halvsekel varit föremål för statsmakternas nästan oavslutliga uppmärksamhet samt jämväl föranlett åtskillig lagstiftning om inskränkning i rätten att förvärva eller avyttra fast egendom, om bulvanförhållanden och om uppsikt å vissa jordbruk samt bestämmelser inom skogs- och arrendelagstiftningen m. m. Frågan fick särskild aktualitet under de förhållanden, som framkallades av det år 1914 uppkomna världskriget, och man synes ha anledning förmoda att så kommer att bliva fallet även under nuvarande krisläge. De sakkunniga framhålla, att om man får till stånd sådana regler för fastighetsbildningen, att de vida effektiva än de nu gällande avhjälpa brister i fastighetsindelningen och hindra uppkomsten av ny olämplig sådan indelning, detta måste i viss mån vara ägnat att bevara bondejorden i jordbrukares ägo. En förmånligare fastighetsindelning bör medföra förbättring av jordbrukarnas ekonomiska ställning, så att de icke så ofta som för närvarande finna sig nödsakade eller frestade att avyttra sin jord. Hinder mot olämplig fastighetsbildning måste också kunna verka så, att jorden blir mindre begärlig som spekulationsobjekt. Överhuvud taget måste en efter jordbrukets behov lämpad fastighetsindelning, som icke får av enskilda godtyckligt rubbas, motverka jordens övergång i händerna på dem, som icke ha eller vilja göra jordbruk till sitt näringsfång. Fastighetsbildningslagstiftningen kan dock icke, hur den än utformas, fullständigt skydda mot s. k. spekulationsköp. Härtill må läggas att om skyddsåtgärder anses påkallade av det nuvarande krisläget — något som enligt de sakkunnigas mening otvivelak-

Svar på interpellation. (Forts.)
tigt är förhållandet — den tilltänkta fastighetsbildningslagstiftningen, som enligt sakens natur ej kan slutföras så hastigt, icke lärer kunna påräknas som ett tillräckligt snabbt verkande medel.

Av den verkställda utredningen torde framgå, att en viss tendens att personer, som icke tillhöra den jordbrukande befolkningen, förvärva jordbruks- och skogsfastigheter kan spåras. Huruvida denna tendens under de senaste åren lett till förvärv i sådan omfattning, att särskilda åtgärder av kris- eller beredskapskaraktär kunna anses vara av behovet påkallade, kan icke med säkerhet bedömas med ledning av hittills inkomna uppgifter. Frågan om bondejordens bevarande i jordbrukarnas ägo är emellertid förtjänt av den största uppmärksamhet från statsmakternas sida. En utveckling som innebär jordens överförande till icke-jordbrukare, mången gång med förre ägaren som arrendator, är särskilt beträffande fastigheter, vid vilka skogen utgör ett nödvändigt komplement för att jordbruket skall vara bärigt, mindre lycklig. Beredande av rekreationsmöjligheter torde kunna ske genom att jordbrukarna försälja eller uthyra lämpliga områden för uppförande av erforderliga bostäder. Hithörande frågor komma att upptagas till närmare undersökning inom 1940 års utredning om jordbrukets skuldsättning.

Härefter yttrade:

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra mitt tack för svaret på den till honom riktade interpellationen. Av svaret framgår, att en omfattande undersökning över de påtalade förhållandena ägt rum, och i herr statsrådets svar finner man ett summariskt sammandrag över de inkomna svaren.

De inkomna svaren grunda sig i mycket stor utsträckning på det frågeformulär, som utsänts till vederbörande myndigheter. Enligt detta frågeformulär avsåg man endast att utrona, huruvida en stegrad tendens till de i interpellationen påtalade fastighetsförvärven förmärkts sedan år 1939.

Emellertid är förhållandet det, att i vissa delar av vårt land under de senaste årtiondena allt flera och flera jordbruk förvärvats av personer, som icke ha för avsikt att driva dessa själva. Särskilt efterfrågade ha i dessa fall varit jordbruk med större skogsarealer, förbundna med ett mindre jordbruk. Så fort en sådan fastighet utbjudes till försäljning, uppträda dessa köpare i allt större omfattning. För varje sådan fastighet, som förvärfvas av en icke-jordbrukare, bortfaller givetvis möjligheten för en jordbrukarfamilj att skaffa sig ett eget jordbruk.

Dessa ofta smärre jordbruk med relativt riklig tillgång på skog och skogsmark utgöra i regel genom kombinationen jordbruk och skogsbruk goda försörjningsobjekt för en jordbrukarfamilj. Under sommarhalvåret har man full sysselsättning med jordbrukets skötsel, och under vinterhalvåret flyttas arbetskraften över till skogen, varigenom inkomsten från även ett relativt svagt jordbruk kompletteras med inkomst från arbete i skogen.

I regel bli dessa jordbruk för svaga såsom arrendejordbruk. När ägaren själv icke är bosatt på gården, eftersättes i stor utsträckning underhåll av jordbruk och byggnader. Nödvändiga förbättringar å jordbruket komma icke till utförande, enär ägaren icke har samma intresse att lägga ned pengar på fastigheten, för vilka han icke kan förvänta ekonomisk valuta. Gården får ofta förfalla. Jag känner personligen till många fall där ett jordbruk, på vilket förut en ekonomiskt välsituerad jordbrukarfamilj skaffat sig bärgning och fullgjort sina förpliktelser till stat och kommun, gått så tillbaka, att en arrendator får draga sig fram på det, ofta vid inträffad kris eller missväxt med hjälp från

Svar på interpellation. (Forts.)

stat och kommun. Ja, i en del fall har det gått så långt, att jordbruket fått helt läggas ned. Jag skulle kunna peka på en hel del gårdar, som nått detta stadium, men jag skall nöja mig med att omnämna ett enda exempel. Till jordbrukskommissionen i södra Kalmar län anmäldes i vintras, att en skogsgård med en areal av cirka 20 tunnland åkerjord och cirka 180 tunnland skogsmark upphört att finnas till. Det vill säga, på kartorna över byalaget fanns ju marken kvar, men jordbruket hade icke drivits på flera år, stängsel och diken hade fått förfalla, och i höstas hade man rivit ladugårdsbyggnaderna och använt virket för framställning av gengaskol. Å gården hade flera generationer jordbrukare existerat, goda förutsättningar funnos än i dag för en jordbrukarfamilj att skaffa sig bärgning på gården, men denna hade kommit i händerna på skogsspekulanter, som ansågo, att det skulle bli för dyrbart att iordningställa byggnaderna och utföra nödvändiga dikningar för att kunna fortsätta med jordbruket. Därför hade man valt att låta jordbruket förfalla. Naturligtvis ingrep jordbrukskommissionen, så att rättelse kommer att ske. Men stor skada är redan skedd, och naturligtvis blir en sådan gård, när det gäller att på en gång återställa jordbruk och byggnader, så dyr, att arrendesumman för jordbruket icke kan förränta det nedlagda kapitalet.

För kommunernas ekonomi spelar det en avgörande roll, om våra skogsfastigheter besittas av självägande jordbrukare i största möjliga utsträckning. Inkomsterna från jord och skog stanna då kvar inom kommunen. I mycket stor utsträckning användas dessa inkomster till utförande av förbättringar å jordbruk och byggnader, varigenom arbetstillfällen skapas. Arbetslösheten inom en sådan kommun är av mycket ringa omfattning. Jordbrukets skatteunderlag är mera konstant, varför kommunen icke behöver dragas med så stora svårigheter som kommuner med ett skatteunderlag bestående av ekonomiskt svagare personer, vilka ofta i stället behöva kommunens stöd.

När jag i en motion till 1938 års riksdag påpekade tendensen till bondejordens övergång från den jordbrukande befolkningen till personer som icke hade för avsikt att själva bruka jorden, framlades för riksdagen ett förslag till lag, avseende att förhindra att skogsspekulanter inköpte skogsfastigheter och genom realisation av den befintliga skogstillgången skaffade sig en snabb realisationsvinst. Lagen har antagits av riksdagen och verkat i tre år. Emellertid kan det konstateras, att denna lag kan kringgås på ett mycket behändigt sätt, nämligen genom att köparen först inköper skogen för avverkning i enlighet med av skogsvårdsstyrelsen förrättad utstämpling samt därefter genom ett särskilt köpebrev själva fastigheten. Ett sådant förfaringsätt kan icke förhindras genom lagen. Lagstiftningen bör därför enligt mitt förmenande utsträckas till förbud att utan särskilt tillstånd förvärva jord- och skogsbruk för personer, som icke bosätta sig å fastigheten eller driva jordbruket.

Även om de myndigheter, som haft tillfälle att yttra sig över den av mig framställda interpellationen, icke alltid kunnat konstatera, att sådana spekulationsköp, som jag påtalat, i större utsträckning äga rum inom respektive områden, synas dock de av herr statsrådet refererade uttalandena ge stöd åt den av mig framförda åsikten, att det för den framtida utvecklingen är viktigt, att den självägande bondebefolkningens möjligheter att skaffa sig egna jordbruk icke äventyras. Utvecklingen pekar otvivelaktigt i den riktningen, att så tyvärr kommer att ske i ganska stor omfattning.

Ett bevis härpå utgöra landsortstidningarnas annonsspalter. Jag skall här be att få anföra ett par exempel. I en landsortstidning läste man i våras på samma sida icke mindre än tre typiska annonser, i vilka man spårar strävan att i spekulationssyfte förvärva jordbruksfastigheter. En egendomsfirma annonserar: »Vi ha reella köpare anmälda till skogsgårdar med 300 å 600 tld. areal.

Svar på interpellation. (Forts.)

Mindre gårdar och bostadsfastigheter vid sjö. Tacksamma för uppdrag.» I en annan annons heter det: »Skogsegendom belägen vid saltsjön, ej gärna norr om Öregrund och ej söder om Kalmar, om c:a 500—1,000 tld. god produktiv skogsmark, utan större lantbruk, önskas köpa.» I den tredje annonsen utbjödes en skogsegendom till försäljning, varvid det upplyses, att det är »ett lämpligt tillfälle för god penningplacering». En annan landsortstidning hade samma dag icke mindre än fyra liknande annonser, genom vilka man dels söker komma åt dessa fastigheter och dels utbjuder dem till försäljning, naturligtvis för att få betalt så mycket som möjligt.

Sedan jag framställde min interpellation, har jag fått mottaga ett stort antal skrivelser, i vilka man påtalat förhållandena inom respektive orter. Jag skall anföra ett par exempel från dessa skrivelser. I ett brev från en skogssocken talas det om att under de senaste åren en disponent, en bankdirektör, en bankkamrer, en grosshandlare o. s. v. köpt sammanlagt elva sådana här fastigheter. I ett annat ännu utförligare brev talas det om att personer från en närliggande stad inköpt inte mindre än sexton sådana gårdar. Jag skall icke läsa upp brevet, men jag skall tala om vilka köparna äro. Det är en disponent, en frisör, en husägare, en landsfiskal, en kemikaliehandlare, en skohandlare, en virkeshandlare, återigen en frisör, en möbelhandlare, en direktör, en verkmästare, en handelsföreståndare, en glasbruksdirektör, återigen en virkeshandlare, en inspektor och en fabrikör. De myndigheter, som avgivit yttranden i anledning av interpellationen, tyckas leva i lycklig okunnighet om i vilken omfattning denna spekulation verkligen äger rum.

Jag förmodar, att de flesta av riksdagens ledamöter varit i tillfälle att läsa den artikel i Nya Dagligt Allehanda för den 6 juni 1941, där förhållandena i Stockholms skärgård skildrades. Det talades i denna artikel om en herre, som lagt under sig icke mindre än 900 öar i Stockholms skärgård. En hel del av jordbruken hade fått läggas ned. Detta är verkligen en skrämmande utveckling. Följden blir, att vi snart icke längre ha någon självständig jordbrukarbefolkning.

De senaste årtiondenas ekonomiska utveckling har satt djupa spår efter sig på alla områden. Utvandringen från landsbygden till städerna har berövat landsbygden icke bara ungdomen utan även förorsakat, att kapital genom arvskiten och på annat sätt följt med och samlats i storstäderna och andra större samhällen. Man har härigenom kommit till ett stadium, där så gott som permanent arbetarebrist är rådande på landsbygden, under det att arbetslöshet är rådande i samhällena.

Utvecklingen pekar i den riktningen, att man nu är i färd med att beröva oss själva grundförutsättningarna för att kunna existera på landsbygden, det vill säga på jorden, skogen och övriga naturtillgångar. Jag blundar icke för att orsaken till vad som skett icke varit enbart av ekonomisk natur. Den allmänna mentalitet, som medfört, att människorna sökt sig från det mera hårda och strävsamma jordbruksarbetet till andra yrken, och möjligheten att bättre tillfredsställa nöjeslystnaden, som bjödes i de större samhällena, ha säkerligen i stor utsträckning medverkat. Men ser man saken ur synpunkten, vad som är nationens bästa, bör man ha ögonen öppna för vad som sker på detta område.

Riksdagen anslår årligen avsevärda belopp för att skapa nya jordbruk och göra det möjligt för redan förefintliga sådana att i fortsättningen existera. Men viktigare är enligt mitt förmenande att se till att icke redan befintliga jordbruk genom förvärv av icke-jordbrukare berövas den jordbrukande befolkningen. Landsbygden kommer annars så småningom att bli ett annex till städerna. Jordbrukarbefolkningen blir slavar under den alltmera mäktiga penningen. Jag tvekar icke att uttala, att om så sker, kommer historien att upp-

Svar på interpellation. (Forts.)

repa sig: jordbrukarbefolkningens undergång blir inledningen till hela samhällets undergång.

I sitt svar säger herr statsrådet, att den verkställda utredningen visat, att en viss tendens till att personer, som icke tillhöra den jordbrukande befolkningen, förvärva jordbruks- och skogsfastigheter kan spåras. Jag skulle vara glad, om jag hade tillfälle att visa herr statsrådet, att det finns icke bara en tendens utan spår som förskräcka.

Emellertid säger herr statsrådet, att frågan om bondejordens bevarande i jordbrukarnas ägo är förtjänt av den största uppmärksamhet från statsmakternas sida och att en utveckling, som innebär jordens överförande till icke-jordbrukare, är mindre lycklig. Jag förmodar, att jag således får tolka herr statsrådets svar så, att herr statsrådet är villig medverka till åtgärder, avseende att stävja den övergång av den svenska jorden till icke-jordbrukare, som nu äger rum i ganska stor utsträckning. Jag stärkes i denna min uppfattning av att herr statsrådet hänvisar till att dessa frågor skola upptagas till undersökning av 1940 års utredning om jordbrukets skuldsättning. Och jag uttalar den förhoppningen, att det icke skall dröja alltför länge, innan åtgärder i avsett syfte vidtagas.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag vill endast begagna tillfället att understryka de synpunkter som interpellanten här gjort sig till talesman för. Jag tror, att de spörsmål som han här bragt på tal äro större och betydelsefullare, än vad man kanske i första hastigheten har tänkt sig.

Herr statsrådet har här talat om de frågeformulär som skickats ut till de hörda myndigheterna. Av dessa frågeformulär och av de svar som avgivits härpå framgår, att omfattningen av de spekulationer i jord och skog som interpellanten fört på tal icke kunna med säkerhet bedömas. Jag tror, att man i ganska stor utsträckning givit en felaktig tolkning åt dessa frågeformulär. Här frågas t. ex. i första hand, om handeln med jordbruk och skogsbruk efter 1939 tagit en påfallande stor omfattning, särskilt på den sista tiden. Nu är det klart, att det mycket väl kan vara så, att handeln med jord och skog icke tagit någon påfallande stor omfattning, och det kan också hända, att i vissa trakter någon minskning kan ha ägt rum. Ur en på detta sätt åstadkommen statistik kan man naturligtvis icke läsa ut, hur denna handel egentligen varit. Ty jag för min del tror, såsom interpellanten här framhållit, att jordbrukarna, enkannerligen de yngre och hemmasönerna, i dessa osäkra tider dra sig för att köpa eget jordbruk, därför att ingen vet, hur framtiden kommer att gestalta sig. De ha själva ingen förmögenhet och riskera inte gärna ett misslyckande, och deras anhöriga, släktingar och vänner kanske under sådana förhållanden icke ha särskilt stor lust att gå i borgen för deras köp av jordbruk. När det däremot gäller kapitalstarka personer från andra näringar är det klart, att det i många fall för dem kan vara en god penningplacering att köpa en egen- dom. Det kan tänkas, att de vilja köpa ett jordbruk för att kanske ha möjligheter till evakuering, såsom det ifrågasatts på en del ställen. Det kan för dem också vara fråga om att få säkerhet för att komma åt vissa nödvändiga livsmedel. Det kan i andra fall gälla för dem att få en sommarbostad. Det är klart, att vad den jordbrukande befolkningen främst måste fästa sig vid, när det gäller att köpa ett jordbruk, nämligen värdet av dess avkastning, i alla de här uppräknade tänkbara fallen spelar en underordnad roll eller kanske i många fall ingen roll alls. Därför kunna också dessa köpare av jordbruk i vissa fall betala fantastiskt höga priser.

Nu kan man kanske säga, att om det för ett jordbruk någon gång betalas ett väl högt pris, så har detta icke någon avgörande betydelse. Men jag tror,

Svar på interpellation. (Forts.)

att om man läser ut detta ur svaren på frågeformulären, så drar man felaktiga slutsatser. Ty det är nog i stället så, att om en person på en viss ort får ett fantastiskt eller ett tämligen högt pris, när han säljer sitt jordbruk, så göra de andra jordägarna på denna ort en jämförelse och vilja ha samma höga pris för sina fastigheter. På så sätt kan ett köp stimulera till ett otroligt högt jordpris, utan att man därav kan utläsa, att det varit någon påfallande stor handel med jordbruk just på den orten.

Vad sedan saluvärdena och taxeringsvärdena på jordegendom beträffar, som också jämförts här, så tror jag inte, att man vid denna jämförelse kan få fram något visst värde å jorden. Vi ha ju haft dessa frågor uppe till behandling här i riksdagen, när det gällt försäljning av kronoegendomar, och vi ha då kivat om huruvida ett jordbruk skall få säljas under taxeringsvärdet eller icke. Taxeringsvärdet kan på vissa ställen i Mellansverige ligga så till, att de egentliga jordbrukarna icke äro villiga att betala ens taxeringsvärdet för respektive egendom. Om då en kapitalstark person kommer dit och vill ge ett högt pris för en egendom, så kan detta också ge anledning till missvisande uppgifter.

Liksom interpellanten skall icke heller jag trötta kammaren med att ta några flera exempel. Annars skulle jag kunna nämna, hurusom en kapitalstark person köpte tre egendommar, en annan fyra och en tredje fem egendommar o. s. v. Det är klart, att detta inverkar ofördelaktigt. Jag tror, att regeringen bör ha sin uppmärksamhet riktad på detta problem och försöka motarbeta den föreliggande tendensen.

Anledningen till att detta ärende bragts inför riksdagen är väl icke, att man vill söka råda bot i detta fall just för ögonblicket utan väl snarare att man vill förekomma, att den utveckling som härvidlag visat sig tar en sådan omfattning, att de egentliga jordbrukarna bli utestängda, när det gäller köp av jord till ett eget hem.

Jag vill sluta med att uttala den förmodan, att herr statsrådet har sin uppmärksamhet riktad på och i tid ingriper för att försöka förhindra denna oroväckande utveckling.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

§ 4.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har ledamoten av kammaren, herr Olsson i Kullenbergstorp framställt följande frågor till mig, nämligen:

1) Har statsrådet observerat de skadeverkningar, som kunna uppstå för det allmänna och för enskilda näringsidkare, om genom livsmedelskommissionens system vid tilldelning av för produktionen viktiga förnödenheter till företagarna produktionen låses, så att tendenser i monopoliserande riktning befordras och sund konkurrens motverkas?

2) Avser statsrådet att söka ernå en smidigare tillämpning av de produktionsreglerande åtgärderna, så att exempelvis företagare inom svagdricksindustrien som åtagit sig större leveranser till allmänna institutioner o. s. v. erhålla därav motiverad utökad tilldelning av malt för sin rörelse?

Självfallet måste varje statlig reglering av tillgångarna på en viss vara medföra olägenheter i åtskilliga hänseenden. I nuvarande läge med knapphet på ett flertal för konsumtion och produktion viktiga förnödenheter kan staten dock ej undgå att ingripa för att åstadkomma en lämplig fördelning av tillgängliga varuförråd mellan olika förbrukare. Uppenbart är därvid att vissa

Svar på interpellation. (Forts.)

bestämda grunder måste tillämpas. Ett annat förfaringssätt skulle innebära att regleringen handhades rent godtyckligt.

Då det gäller att välja lämpliga fördelningsgrunder, vilka givetvis böra syfta till att åt tilldelningarna giva största mått av rättvisa, torde man kunna utgå från, att en fördelning efter förbrukningen under längre eller kortare tidsperioder före den genomförda regleringen i allmänhet utgör den norm, som, därest fråga är om en reglering på kort sikt, ger det mest tillfredsställande resultatet. I den mån en reglering av viss vara behöver utsträckas över en längre tidsperiod, är det givet, att ett strikt fasthållande vid den angivna normen med tilldelning efter tidigare förbrukning kan komma att, på sätt i interpellationen framhålles, leda till mindre tillfredsställande resultat och föranleda till att de avsteg från grundregeln, som alltid måste göras i den praktiska tillämpningen, öka i antal och betydelse. Förrän erfarenheten givit vid handen, att grunderna för fördelningen lämpligen böra ändras, synes dock någon omläggning ej böra ske. Med det sagda torde jag ha angivit min ståndpunkt till den av interpellanten framställda första frågan.

Vad därefter angår spørsmålet om förändrad tilldelning av malt åt svagdricksbryggerierna har jag i anledning av interpellationen från livsmedelskommissionen införskaffat vissa upplysningar. Av dessa framgår, att kommissionen i början av innevarande konsumtionsår i nära samarbete med representanter för Svenska bryggareföreningen och Skattefria bryggeriers riksförbund, till vilken senare sammanslutning äro anslutna utanför bryggareföreningen stående svagdricksbryggerier, uppgjort en fullständig plan beträffande fördelningen av korn och malt till olika bryggerier. Denna plan gick ut på att de till bryggareföreningen anslutna bryggerierna skulle erhålla en med hänsyn till lagerförhållandena nedsatt tilldelning av korn för maltberedning. Då svagdricksbryggerierna i allmänhet icke hade några lagerbehållningar från föregående år, skulle dessa bryggerier däremot erhålla korn respektive malt i förhållande till tidigare årsförbrukning. Från denna plan har livsmedelskommissionen medgivit undantag, endast då särskilda omständigheter förelegat. Jag bortser därvid från de inskränkningar i tilldelningen av korn och malt, som företagits i samband med att inbryggingsstyrkan sänkts å maltdryckerna. Beträffande det i interpellationen åberopade Ödåkrabryggeriet har livsmedelskommissionen meddelat, att enligt kommissionen tillhandakomna uppgifter detsamma i konkurrens med annat bryggeri sökt erhålla leverans av svagdricka till viss förbrukare. Kommissionen hade efter närmare prövning icke funnit anledning att lämna extra tilldelning av korn eller malt. Livsmedelskommissionen har vidare framhållit, att svårigheterna för svagdricksbryggerierna i fråga om maltförsörjningen icke föreligga i samma omfattning som tidigare, sedan inbryggingsstyrkan för svagdricka sänkts.

Med hänsyn till vad livsmedelskommissionen sålunda upplyst synas i nuvarande läge tillräckliga skäl icke föreligga för vidtagande av åtgärder i den i interpellationen avsedda riktningen beträffande fördelningen av malttillgångarna inom landet.

Vidare yttrade

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! För det erhållna svaret på den interpellation jag med kammarens medgivande framställt till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet ber jag att få tacka liksom för herr statsrådets vänlighet att låta mig i förväg erhålla del av svaret.

De under krigsåren gjorda erfarenheterna ge klart vid handen, vilka svårigheter det innebär med en statlig reglering av produktionen, icke minst i fråga om fördelningen av råvaror mellan olika förädlare därav. Erfarenheten och be-

Svar på interpellation. (Forts.)

gångna misstag från vederbörande myndigheters sida visa enligt min uppfattning, att det är bäst, i den mån som en viss frihet, rörlighet och anpassningsmöjlighet kan givas åt de inom produktionen verksamma krafterna, åt företagsamhet och duglighet. Ansvaret bör så vitt möjligt vila på den enskilde och icke på staten och den rörelsefrihet som måste vara en förutsättning härför i möjlig mån bevaras.

I interpellationen framhöll jag, att en statlig reglering av råvarutilldelningen till företagen i anslutning till de normer som förefunnos vid krigsutbrottet kunde anses praktisk och motiverad, om krisen bleve av kort varaktighet. För längre kristillstånd lämpade sig däremot ett sådant stelt fastlåsande ej. Med tillfredsställelse finner jag, att herr statsrådet delar min uppfattning därom. När herr statsrådet hänvisar till att erfarenheten måste giva vid handen behovet av en ändring av tilldelningen är detta givetvis riktigt, och fråga är blott, hur detta behov skall på ett även för livsmedelskommissionen övertygande sätt giva sig till känna.

När i interpellationssvaret talas om »lämplig fördelning av tillgängliga varuförråd mellan olika förbrukare», ber jag att få fästa uppmärksamheten på att fördelningen mellan förbrukarna knappast beröres av frågan om vem det är som förädlar varan. Det är således knappast något samhällsintresse att låsa fast fördelningen mellan råvaruförädlarna — givetvis under förutsättning att sociala skadeverkningar eller skada för folkförsörjningen icke uppstår. Men i den mån som det förre icke ifrågasatts och åtgången av korn eller malt icke ändras av att den ene eller den andre företagaren exempelvis levererar svagdricka till en allmän institution, synes staten icke böra lägga hinder i vägen för eller omöjliggöra en viss konkurrens.

Den omständigheten att, såsom herr statsrådet säger, ett företag i konkurrens med ett annat sökt erhålla en sådan leverans, synes icke vara något skäl mot ändrad tilldelning, då väl konsumtionen av exempelvis svagdricka knappast röner inverkan därav. Konkurrensen om leveranser åt det allmänna borde väl snarast vara till gagn för upphandlingen. Det allmännas intresse borde därför närmast vara, att tilldelningen av råvaror till sådana förädlingsföretagare som det här är fråga om göres så smidig, att kartellisering av marknaden motverkas och sund konkurrens befordras. Denna synpunkt saknades alldeles i herr statsrådets svar. Däremot hänvisades däri till en av livsmedelskommissionen i samarbete med Svenska bryggareföreningen och Skattefria bryggeriers riksförbund uppgjord »fullständig plan beträffande fördelningen av korn och malt till olika bryggerier».

Det må tillåtas att förmoda, att även av dessa organisationer knappast kan förväntas större intresse för ett system som befordrar konkurrensen. Samhällsintresset, både i fråga om leveranser till det allmänna och när det gäller möjligheterna till rörelsefrihet för näringslivets livande och utvecklingsdugliga krafter, kan dock vara ett annat. Kanske skulle det även vara av något intresse att erfara, vilka ur samhällssynpunkt vägande sakskalet som kunna ligga bakom livsmedelskommissionens motvilja mot att svagdricksleveransen vid S:a Maria sjukhus i Hälsingborg flyttas från en företagare till en annan. Inte kan det väl vara farhågan, att ett genom konkurrens framkallat något billigare pris skulle på något otillbörligt sätt återverka på det allmännas kostnader för sjukhuset?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 179 och 180 samt bevillningsutskottets betänkanden nr 35—37.

§ 6.

Föredrogs bevillningsutskottets memorial, nr 40, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitate biträden.

Herr förste vice talmannen tillsporde kammaren, om densamma vore beredd att nu företaga ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende till avgörande; och fann herr förste vice talmannen denna fråga vara med ja besvarad.

Utskottets hemställan, som härefter föredrogs, blev av kammaren bifallen.

§ 7.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att å morgondagens föredragningslista två gånger bordlagda ärenden skola uppföras i följande ordning, nämligen först konstitutionsutskottets utlåtanden nr 20—22, därefter statsutskottets utlåtanden nr 168—180 och därefter övriga ärenden i den ordning, i vilken de finnas upptagna å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 8.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 337, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till försvarsväsendets rullföringsnämnd;

nr 338, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för viss hjälpverksamhet till förmån för de till militärtjänst inkallades familjer;

nr 339, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av viss haverikostnad;

nr 340, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t gjorda framställningar angående anslag till statlig lagerhållning m. m.;

nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till lån till främjande av användningen av inhemskt motorbränsle m. m.;

nr 342, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statliga åtgärder för tryggande av vedproduktionen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 344, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till besparingsberedningen;

nr 345, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kostnader för årlig taxering för budgetåret 1941/42 jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till allmänna barnhuset.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.48 e. m.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 18 juni.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Svar på fråga. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**, som yttrade: Herr Nilsson i Stockholm har till mig framställt två frågor av följande lydelse.

- 1) Föreligger enligt statsrådets mening grund för det stundom försporda talet om att värnpliktsinkallelserna icke i allo ordnats på ett rättvist sätt?
- 2) Om så skulle vara fallet, på vad sätt kan rättelse härutinnan åvägabringas?

Inte ens den första av dessa frågor kan besvaras med ett enkelt ja eller nej. Svaret blir nämligen i högsta grad beroende på vars och ens åsikt om vad som i detta fall kan anses vara rättvisa. Förmenar man, att rättvisa i militärinkallelserna föreligger *först* då varje värnpliktig varit inkallad till beredskaps tjänst och under lika lång tid, då blir svaret förvisso i dag nej. Och det kan tilläggas, att en sådan rättvisa är omöjlig att uppnå på grund av en mängd både militära och civila skäl.

Detta inses nog av de flesta människor. Och gör man det, begränsar man sig väl till att fordra, att intet uraktlåtes för att söka fördela de med inkallelserna förenade uppoffringarna så jämnt som möjligt de värnpliktiga emellan. För att kunna bedöma, hur därmed förhåller sig, är det nödvändigt att veta hur och varför inkallelserna skett och ske. Min slutsats blir följaktligen, att den enda möjligheten till ett svar på frågan är en redogörelse för våra beredskapsinkallelser. På grundval härav får sedermera en och var själv bedöma, huruvida detta svar kan anses jakande eller nekande.

Denna redogörelse, som jag här vill lämna och som avser tillståndet den 1 april i år, kommer även att omfatta redan vidtagna åtgärder i syfte att skapa större rättvisa i inkallelserna, samt de ytterligare åtgärder, som böra övervägas. På det sättet anser jag mig böra besvara den andra frågan.

För en inblick i förhållandena vid inkallelserna erfordras, att man håller i minnet de värnpliktigas indelning i beväring och landstorm. Till beväringen höra de sexton yngsta värnpliktsårsklasserna och till landstormen de elva äldsta. Beväringsårsklasserna äro uppdelade på armén, marinen och flygvapnet, medan landstormen så gott som helt och hållet är en del av armén. Efter tjänstetidens slut i beväringen överföras följaktligen icke blott arméns utan i regel även marinens och flygvapnets värnpliktiga till arméns landstorm.

Beväringen är försvarets kärna och tyngdpunkt. För arméns del bildar beväringen de operativa truppförband, som utgöra den egentliga fältarmén. Landstormen användes däremot för uppgifter, som fordra mindre rörlighet och fysisk spänst, såsom till territoriellt luftförsvar, luftbevakning, stationärt försvar av kuster och gränser, bevakning av broar och industrianläggningar m. m. Ur landstormen uppsätts också vissa till fälthärens hörande förband såsom bevakningsbataljoner, arbetsförband och underhållsförband för bakre linjer. Av det nu sagda framgår, att beväring och landstorm ha helt olika uppgifter och att landstormen icke kan ersätta beväringen. Vi ha ej heller råd att ersätta landstormen med beväring, enär vi då skulle binda till fältarmén hörande förband i mindre krävande uppgifter. Att göra så vore att försvaga vår militära beredskap.

Svar på fråga. (Forts.)

Jag vill vidare erinra om, att varje värnpliktig i regel är krigsplacerad vid ett visst förband eller avses ingå i krigsreserverna. Det är förenat med svårigheter att inkalla en person till tjänstgöring vid annat truppförband än det, där han är krigsplacerad. Personalredovisningen trasslas till och beredskapen sjunker.

Rekryteringen av förbanden är territoriell. Inom ett visst område uppsättes i princip så mycket förband, som personaltillgången medger. Men med hänsyn till olikheterna i befolkningstäthet landsändarna emellan kan det icke hjälpas att överskott på ett håll får tagas i anspråk för att täcka underskott på ett annat. Härvidlag kan man dock inte helt utjämna skillnaden i befolkningstäthet, ty resorna vid inställelse få ej bli så långa, att förbandens organisation vid mobilisering fördröjes allt för mycket. Trots all strävan att utjämna genom de värnpliktigas överförande från överskottsområden till underskottsområden — och dylika överföringar ha skett i rätt stor utsträckning — kan icke undvikas att krigsreserverna äro mindre på vissa håll och större på andra. Detta medför, att vissa landsdelar bli mera betungade med beredskapsinkallelser än andra. Den omständigheten att vissa värnpliktiga tillhörande beväringen utgöra krigsreserv, utgör sålunda förklaringen till, att på sina håll landstormsmän bli inkallade, under det att yngre värnpliktiga gå hemma. Bevärning och landstorm få betraktas var för sig.

Efter dessa inledande anmärkningar övergår jag att redogöra för de hittillsvarande inkallelserna till beredskapstjänst för *beväringens* vidkommande.

Vid *armén* ha av till beväringen hörande värnpliktiga omkring 73 % varit inkallade till någon form av beredskapstjänstgöring. Helt naturligt ha samtliga inkallade värnpliktiga icke kunnat erhålla en matematiskt lika lång tjänstgöringstid. Även om detta är ett önskemål ur allmän rättvisesynpunkt och även om därför de militära myndigheterna i gemen sträva mot detta mål, är det en mångfald faktorer som omöjliggör detta önskemåls förverkligande. Dessa faktorer sammanhånga främst med tjänstgöringens ändamål. Det föreligger under nuvarande beredskapsläge icke samma behov av alla förband. De som ha oturen att tillhöra sådana förband, som under rådande förhållanden äro mest behöfliga, ha fått finna sig i en längre beredskapstjänst än andra, som ingå i sådana förband, som behöva organiseras först vid allmän mobilisering. Det kan ur individens synpunkt te sig orättvist, men å andra sidan vet jag intet sätt att undvika denna orättvisa utan att påtagligt minska vår militära beredskap. Det bör nämligen stå klart för envar, att närmare rättvisan kommer man endast genom att flytta värnpliktiga mellan förbanden, vilket medför att man ej kan uppsätta *ett* förband utan att bryta sönder *ett annat*. En förbättring inträder emellertid härefter, när de flesta värnpliktiga, som tidigare varit inkallade, numera äro placerade vid fältförband, som ingå i ett regelrätt avlösningssystem. Detta gäller alltså dem, som varit inkallade. Jag övergår nu till de icke inkallade.

Av arméns beväring utgöras 2 procent av sådana, som icke kunnat anträffas med order eller som vid inkallelsen voro sjuka eller i övrigt för tillfället odugliga till krigstjänst. Denna kategori inkallas automatiskt och successivt i den mån vederbörande anträffas eller blir krigstjänstduglig. Nästa grupp omfattar dem, som ha uppskov vid mobilisering. Den utgör 5.4 procent av armén tilldelade värnpliktiga tillhörande beväringen.

I september 1939 var det oundgängligen nödvändigt att få krigsindustrien i gång så snabbt som möjligt. Dessutom ansågs det olämpligt att alltför mycket rubba förhållandena vid industrien i övrigt. Därför bestämdes att uppskoven skulle gälla tillsvidare även under försvarsberedskapen. Ur samhällets synpunkt torde en dylik ståndpunkt vara självklar. Men naturligtvis kan sa-

Svar på fråga. (Forts.)

ken te sig annorlunda ur den enskildes synvinkel. Den inkallade får lämna sin civila anställning och sin avlöning samt utsättes för en mängd svårigheter. Den uppskovsberättigade slipper dessa påkänningar. Den som hör till de inkallades kategori kan ha rätt att fordra starka skäl för att den uppskovsberättigade får slippa undan i stället för att bära sin del av bördan. Tvivel på denna punkt stärkes därav, att det är förenat med stora svårigheter att avgöra, vem det är som bör ha uppskov och vem som icke bör ha sådant. Det är ju som bekant företagets ledning, som avgör, vilka av de anställda som inom den av arbetsmarknadskommissionen angivna ramen skola erhålla uppskov. Valet mellan två i sitt fack likvärdiga anställda kan för företagsledningen ofta te sig svårt och kan kanske för individen förefalla som ett slumpens verk. Till sina följder blir emellertid valet högst kännbart för individen, och blir det desto mera ju längre tidrymd våra beredskapsåtgärder måste omfatta. Ur samhällets synpunkt var det emellertid nödvändigt, såsom tidigare sagts, att låta uppskoven gälla. Sedan beredskapstillståndet räckt nära två år och krigsindustrien kommit i gång, äro dessa skäl icke lika starka. *Det kan finnas anledning att överväga en successiv inkallelse av de uppskovsberättigade till beredskapstjänst.*

Nästa grupp av värnpliktiga, som ej varit inkallade, utgöres av dem, som varit befriade eller frikallade från värnpliktens fullgörande i fredstid. Denna grupp utgjorde ursprungligen 7 procent av de värnpliktiga. Men hälften har sedermera inkallats. Återstoden utgör alltså 3.5 procent. Man räknar med att dessa värnpliktiga, som icke undergått fredsutbildning, skola kunna inkallas för utbildning under nästa vinterhalvår.

Ett antal icke vapenföra, utgörande icke fullt 5 procent, har icke gjort någon beredskapstjänst. De av dessa, som tillhöra de äldre årsklasserna, äro föga användbara och alla av dem kunna troligen icke finna lämplig användning.

Slutligen återstår en grupp av 11 procent. Hit höra värnpliktiga bosatta i överskottsområdena och tillhörande beväringens äldre årsklasser. De äro avsedda att ingå i fältförbandens krigsreserv. Vidare finnas här vissa ofullständigt utbildade värnpliktiga, som på denna grund hittills sluppit undan, och vidare ett antal ännu icke inkallade f. d. ersättningsreservister. Även dessa böra komma i fråga för inkallelse under nästa vinterhalvår.

Denna redogörelse för inkallelseläget för beväringen tillhörande armén visar väl att åtskilliga värnpliktiga hittills sluppit undan beredskapstjänst. Men det torde vara svårt att bestrida att härför förelegat giltiga orsaker. Vad jag sagt torde även visa att utomordentliga ansträngningar vidtagits för att tillgodogöra så många värnpliktiga som möjligt för beredskapstjänsten. Det bör understrykas, att vid krigsutbrottet fanns här i landet ett oerhört stort antal värnpliktiga, som voro helt utbildade antingen därför, att de tillhörde ersättningsreserven, eller på grund av befrielse från värnpliktens fullgörande i fredstid av familjeskäl e. d. De allra flesta av dessa ha nu genom utbildning gjorts kapabla att ingå i beredskapen. Att icke alla medhunnits sammanhängande med svårigheten att samtidigt som beredskapen skall upprätthållas skaffa befäl till en stor utbildningsverksamhet.

Jag övergår nu till att redogöra för inkallelserna av till *marinen* hörande värnpliktiga. Jag börjar därvid med *flottan*. Denna får som bekant sina värnpliktiga dels genom de vanliga rullföringsområdena och dels genom sjöruddföringsområdena. Av från dessa senare komna värnpliktiga ha 55 procent varit inkallade och 45 icke inkallade. Cirka 20 av dessa 45 procent bestå emellertid av sjömän, som befinna sig utanför handelsspärrarna. Av återstående 25 procent ha 5 procent uppskov, 9 procent äro sjuka eller befriade i fredstid. Resten utgör alltså 11 procent.

Svar på fråga. (Forts.)

Av de vid de vanliga rullföringsområdena inskrivna, flottan tillhörande värnpliktiga ha 60 procent varit inkallade, 8 procent ha uppskov och 8 procent äro sjuka eller befriade i fredstid; återstå 24 procent, vilket givetvis är en anmärkningsvärt hög siffra. Denna är i väsentlig grad att hänföra till Karlskrona örlogsstation, där tydligen förhållandevis större tillgång på personal finnes än vid Stockholms station. Delvis förklaras detta av att flera fartyg tillhörande förstnämnda örlogsstation äro under ombyggnad. Här torde i alla fall överföring av värnpliktiga böra ske från Karlskrona till Stockholm. I övrigt synas de allra äldsta årsklasserna vid flottan icke vara lämpliga för fortsatt tjänstgöring där. Ett tidigare överförande till landstormen bör måhända övervägas, liksom det å andra sidan torde böra undersökas, huruvida ytterligare möjligheter kunna förefinnas för att ordna avlösningsförhållandena vid flottan på ett mera tillfredsställande sätt än som hittills kunnat ske. Men observeras bör, att täta ombyten i fartygens besättningar äro menliga för beredskapen och därför böra i möjligaste mån begränsas.

Av *kustartilleriet* tillhörande beväringssärsklasser ha 84 procent varit inkallade, 6 procent ha uppskov, 6 procent äro sjuka eller befriade i fredstid. Återstoden utgöres endast av 4 procent. Vid kustartilleriet ha följaktligen de värnpliktiga tagits i anspråk i mycket stor utsträckning. Detta beror givetvis därpå, att de vid detta vapenslag utbildade varit för få i förhållande till vapnets nuvarande omfattning och beredskapsgrad. Åtskilliga åtgärder ha därför vidtagits för att lätta bördan. Bortemot tretusen ersättningsreservister ha överförts till kustartilleriet och utbildats där. Det är avsikten att överföra ytterligare ett avsevärt antal. Vidare ha vissa årsklasser värnpliktiga i landstormen med kustartilleriutbildning överförts till kustartilleriet. Ej mindre än 93 procent av dessa landstormsmän ha varit inkallade. Återstoden, 7 procent, tillhör helt gruppen uppskov, sjuka o. s. v. Från flottan ha vidare överförts cirka 200 värnpliktiga äldre av äldre årsklasser.

Beträffande *flygvapnet* tilldelade värnpliktiga ha endast 46 procent varit inkallade till beredskapstjänst. Övriga 54 procent tillhöra äldre årsklasser. Deras användbarhet har icke ansetts vara sådan, att de kunnat tagas i anspråk utan särskild utbildning, något som icke varit möjligt att genomföra. Därför överväges överflyttning av dessa äldre årsklasser från flygvapnet till armén för utbildning och tjänstgöring i förslagsvis luftvärns-, luftbevaknings- och luftskyddstjänst.

Vid redogörelsen för beredskapsinkallelserna av de värnpliktiga i beväringssärsklasserna har jag icke berört dem, som vid inskrivningarna förklarats *odugliga till all militärtjänst* och följaktligen icke blivit inskrivna som värnpliktiga. Men de äro icke bortglömda. Det är avsikten att under loppet av denna sommar göra en efterbesiktning för att undersöka, huruvida skälen för befrielse fortfarande gälla. Besiktningen kommer likväl endast att gälla dem, vilkas ålder faller inom beväringssärsklasserna.

Jag övergår nu till att nämna några ord om inkallelserna till *landstormen*. 48 procent ha där varit inkallade till beredskapstjänst. 17,5 procent äro oanträffbara och sjuka, befriade i fred och icke vapenföra. I fråga om dessa kategorier gäller vad jag förut anfört i samband med beväringen; dock vill jag här inskjuta, att det icke gärna kan bli tal om att inkalla sådana landstormsmän, som varit befriade i fredstid. Det kan icke vara lönt att påkosta så gamla värnpliktiga fredsutbildning. Av återstoden ha 12 procent uppskov och beträffande dem gäller samma som för beväringen. 6,5 procent tillhöra icke inkallade förband och 16 procent kunna hänföras till krigsreserven.

Denna korta redogörelse visar, att förhållandena vid landstormen rent siffermässigt icke varit lika tillfredsställande som inom beväringen. En förhål-

Svar på fråga. (Forts.)

landavis liten del av de värnpliktiga har här fått bära beredskapens börda. Detta är emellertid förklarligt. De landstormsförband, som tillhöra fältarmén, ha endast behövt inkallas i mycket liten omfattning. Men att taga de landstormsmän som äro krigsplacerade där i anspråk för avlösning av t. ex. gräns- och kustbevakningsförband skulle ha medfört en minskning av den allmänna beredskapen som icke skulle ha varit försvarlig. Hade underhållsförbanden behövt sättas på fältfot, skulle ju deras personal ha varit borta för andra uppgifter. En avlösning hade då fått äga rum, som icke blott tagit tid — den skulle även medfört en svaghet i beredskapen i ett kanske ödesdigert ögonblick. Så ha vi det territoriella luftvärnet. Luftvärnsvapnet har tidigare varit svagt här i landet. Få landstormsmän ha under sin fredstjänstgöring utbildats vid detta truppslag. Därför måste de, som tilldelats det territoriella luftvärnet, först undergå utbildning. Men möjligheterna härtill ha varit begränsade, varför det icke kunnat ske att jämsides med den ökade nyanskaffningen av luftvärnsmateriel utbilda flera avlösningar personal härtill. Följaktligen ha de landstormsmän, som tilldelats luftvärnet, fått fullgöra särskilt betungande beredskapstjänst.

Dessa och andra förhållanden för landstormens del ha sedan länge varit föremål för uppmärksamhet och åtskilligt har gjorts för att åstadkomma förbättring. I detta avseende kan jag nämna, att det anbefallts, att vid avlösning av beredskapsförband skall en viss del av förbandet, varierande mellan 20 och 50 procent, utgöras av tidigare i beredskapstjänst icke inkallade värnpliktiga. Vidare vill jag nämna, att det territoriella luftvärnet denna sommar tilldelats 7,500 man extra. För att öka avlösningsmöjligheterna ha inom ett marint försvarsområde en helt ny landstormsbataljon uppsatts med förut icke inkallat folk o. s. v.

För landstormens del ha bördorna av inkallelserna, som sagt, varit mindre jämnt fördelade och åtminstone teoretiskt sett borde mera ha kunnat göras för bättre rättvisa. Men i praktiken ha nog möjligheterna varit små. Ty det är ett jättearbete, som utförts under ett par år med uppbyggnaden av vårt försvar. De personella resurserna för detta arbetes genomförande äro begränsade. Och de kunna, hur de än ansträngas, omöjligt räcka till för allt. Men frågan om en rättvis fördelning även av beredskapsinkallelserna har — det visar denna redogörelse — icke varit bortglömd. Betydande ting ha även här utförts. Det kommer icke att räcka länge, förrän förbättrade förhållanden skola ge sig till känna på detta område — såvitt behovet av beredskap kvarstår.

Att vi icke haft så rättvisa inkallelser, som vi önska, och väl aldrig heller få det, beror dock till sist i hög grad därpå, att beredskapen icke är ett självändamål. Det har icke gällt att taga ut ett antal män vilka som helst för att i väl avvägda omgångar stå på post. Det har gällt att ha nödvändigt militära styrkor till hands, så väl utbildade och beväpnade som varit oss möjligt, för att de ständigt skola vara beredda att *strida* för landets oberoende. I början var vår tillgång till god trupp och utrustning mindre. Det vi hade fick användas utan hänsyn till rättvis fördelning av bördorna. Vårt läge bedömdes också sådant, att praktiskt taget allt, som fanns av militär styrka, fick hållas berett. Vårt läge är väl allvarligt alltjämt — men ej så som förra året. Våra militära resurser ha ökat. Detta gör, att vi nu våga hoppas både på en jämnare fördelning av inkallelserna och mindre omfattande sådana.

Härefter anförde

Herr Nilsson i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för det utförliga svar,

Svar på fråga. (Förts.)

som lämnats. Anledningen till att frågorna framställts är, att klagomål ofta av de värnpliktiga själva framförts rörande inkallelsernas fördelning. I likhet med herr statsrådet är jag väl medveten om, att rättvisa i trängre bemärkelse — då samma antal tjänstgöringsdagar utmätas åt varje inkallad — av tekniska skäl icke kan genomföras. De värnpliktiga äro nog också lätt räknade, som i detta avseende drömma om en slaggfri beredskap. Anmärkningarna ha i allmänhet riktat sin udd mot olikheter, vilka framstått som orättvisor på grund av att tekniska hinder enligt menig mans förmenande icke förelegat för en jämnare fördelning av bördorna. Herr statsrådets redogörelse och hans uppgifter om ytterligare åtgärder, som böra övervägas i syfte att skapa större rättvisa i inkallelserna, äro i sig själva ett bevis för att klagomålen icke alltid varit utan grund.

För undvikande av varje missförstånd vill jag understryka, att det knorr, som mig veterligt förekommit, icke bottnar i försvarsovilja eller ljummare känslor för betydelsen av landets frihet och oberoende. Den stigande linjen i svensk försvarsvilja är alltså påtaglig. Mannen i ledet vet sin plikt. Han har kanske icke så stor förståelse för de bombastiska talen. Dem få de hemmararande gärna för honom smörja kråset med. Men när fosterlandet kallar, är han beredd. Det blir för honom något självklart, om vilket inga utläggningar behöva göras. Han förstår med andra ord, att beredskapen icke är ett självändamål. Meningen med hans tjänst är att förbereda sig på att strida för landets oberoende.

Kritiken grundar sig helt enkelt på den av oss alla vedertagna värnpliktsprincipen, den som minner om den gamla ovillkorliga plikten för varje vapenför man att deltaga i landets försvar. Det är samma pliktbud, som ingått i det allmänna medvetandet, när det är fråga om att släcka en skogseld. Alla ha skyldighet att hjälpa till och begränsa olyckans omfattning. Så ock när det gäller värnet av landets trygghet.

Herr statsrådets uppgift om att befolkningstätheten i vissa landsändar förorsakat ett överskott av värnpliktiga, som undgått inkallelse, bestyrker de upplysningar jag själv erhållit. Från vissa tätt befolkade områden i vårt land har man nämligen beklagat sig över att årsklasserna 1926—1930 ännu icke inkallats för så vitt de icke tillhöra ett specialvapen. Samtidigt därmed ha de äldsta årsklasserna upp i 45-årsåldern varit i vissa fall inkallade 3—4 gånger och fått beskedet, att de kunna påräkna en tjänstgöringstid av sammanlagt 180 dagar. Nu förmenar man, att årsklasserna 1926—1930 fullgjorde sin värnplikt under de år, då övningstiden var ganska beskuren, varför dessa i minst lika hög grad som övriga äro i behov av vidare utbildning. Men statsrådets upplysning om beredskapsöverskottet, om beväringens användning som krigsreserv och landstormens förut kända särskilda uppgifter kastar ett förklaringsljus över sådant som annars skulle kunna förefalla dunkelt. Hans försäkran, att de, som hittills utan särskilda skäl undgått inkallelse, skola erhålla sådan under nästa vinterhalvår, skall otvivelaktigt hälsas med tillfredsställelse av alla dem, som anse sig ha fått bära en alltför dryg del av inkallelsebördan.

Jag är villig medge, att giltiga orsaker förelegat för att åtskilliga värnpliktiga hittills sluppit undan beredskapstjänsten. Vem som helst inser också, att de militära myndigheterna alltsedan krigsutbrottet haft en oerhört tung arbetsbörda. De nya uppgifterna ha sprängt de gamla organisatoriska formerna. Detta gör emellertid allmänheten icke alltid klart för sig. I bristerna tror den sig finna bevis på oförmåga eller ovilja. Den ser framför sig en samling i och för sig hederliga byråkrater, som drunkna i ett hav av papper, eller spårar t. o. m. likgiltighet inför försöken att skapa rättvisa. Sådant förorsakar olust,

Svar på fråga. (Forts.)

och ingenting — det säger mig mina egna erfarenheter under beredskapstiden — är så smittosamt som olusten. Klarläggande upplysningar av den art, vi nyss fått höra om orsaken till olikheterna och om de åtgärder, som förberetts för att åstadkomma utjämning, äro därför önskvärda. Och dessa böra icke bara lämnas riksdagen utan i någon form nå ut till de för saken mest intresserade, folket i förläggningarna. Det skulle stärka den ömsesidiga tilliten.

Jag förstår, att det hela blir mera invecklat, när man kommer in på de vapenslag, där möjligheterna till avlösning på grund av rådande förhållanden äro hårt begränsade. Där måste den enskilde göra särskilda offer för att han råkar tillhöra en sådan försvarsgren. Med tillfredsställelse erfar man, att överföringar ägt rum från andra truppslag för att lätta bördan. Detta är säkerligen en åtgärd, som icke är allmänt känd. I vad mån sedan de önskemål, som framförts från inkallade om kortare tjänsteperioder, kunna röna tillmötesgående, undandrar sig mitt bedömande. Jag förutsätter dock, att herr statsrådet har sin uppmärksamhet riktad på saken och vidtager sådana mått och steg, som kunna underlätta förhållandena för de beredskapspliktiga.

Herr statsrådets svar har för mig blivit till något av en kartläggning av den djungel, vilken principerna för beredskapsinkallelserna i mångas ögon utgjort. Det har skapats reda och klarhet. Bland dem, som ryckts från sitt civila arbete till militärtjänsten, är det säkert många, som begära att få veta något om varför de inkallats och hur utsiktarna te sig för framtiden. Deras önskan är rimlig, och den bör uppfyllas så långt det går. För mannen i ledet spelar det nämligen en avgörande roll, hur han kan planera för framtiden, och att han finner en förnuftig mening i det han gör. Allt som är dunkelt eller förefaller honom orättvist eller meningslöst gnager på förtroendet. Det bildar klangbotten för allehanda missnöje. Mycket av detta kan undvikas genom saklig upplysning om vad som redan gjorts och vad som planeras. Vår militära ledning har även möjlighet att erövra förståndet, att ge skäl och grunder. En översiktlig redogörelse till beredskapens folk, i tryckt form så att den kan läsas, till varje man på sin post, är önskvärd. Den behöver icke betraktas som ett utställt kontrakt, som i varje detalj kan följas. Alla veta, att utrikespolitiska förvecklingar kunna dra ett svart streck över alla beräkningar och alla förhoppningar om avlösning. Men det är bra att veta, hur det går om ingenting särskilt inträffar.

Jag ber med dessa ord än en gång att få tacka för svaret och knyter därtill förhoppningen om att herr statsrådet låter upplysningarna gå vidare till dem det vederbör.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2.

Svar på fråga. Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres** erhöi på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Herr Hansson i Skediga har frågat mig, om jag observerat, att enligt bestämmelserna i livsmedelskommissionens cirkulär nr 315 många konsumenter, som bo på större avstånd från mejeri eller annat försäljningsställe, som omnämnes i cirkuläret, icke kunna komma i tillfälle att tillgodogöra sig avsedd mjölkkrabbt.

Med anledning härav vill jag nämna, att den åsyftade bestämmelsen, att försäljning mot mjölkkrabbtkort endast får ske från mejeri eller butik eller från mjölkproducent, som försäljer mjölk regelbundet och i större omfattning, främst tillkommit av kontrollskäl. Det skulle nämligen möta mycket stora svårigheter att anordna en effektiv kontroll över mjölkkrabbteringen, om rabattkuponger finge mottagas av ett nästan obegränsat antal mjölkprodu-

Svar på fråga. (Forts.)

center. Erfarenheterna från matfettssrabatteringen gävo tydligt vid handen nödvändigheten av att en begränsning härutinnan sker. Därest ett stort antal mjölkproducenter skulle äga mottaga mjölkkrabattkuponger, bleve det säkerligen även nödvändigt att lägga om hela redovisningssystemet. Det är för övrigt föga sannolikt, att producenterna allmänt skulle vilja påtaga sig det besvär och det arbete, som den föreskrivna kupongredovisningen medför. Viss ojämnhet skulle alltså under alla förhållanden kvarstå.

Obestriddigt är emellertid, att begränsningarna i mjölkkrabattkortens giltighet medfört, att personer, som enligt reglerna äro berättigade till rabattkort, icke kunna utnyttja desamma. På många håll på landsbygden finns nämligen inte något mejeri eller någon butik, där mjölk saluföres, och inte heller några producenter, som i större omfattning leverera mjölk direkt till konsumenter och på grund härav kunna jämföras med handlande. Påpekanden härom ha inkommit till livsmedelskommissionen från åtskilliga lokala kristidsmyndigheter. I många av de fall, där dylikt förhållande föreligger, torde visserligen behovet av mjölk-rabatt vara mindre än eljest, enär producenterna vid direktförsäljning ej ha några särskilda utgifter för distribution och mejeribehandling av mjölken och därför kunna tillhandahålla denna till ett lägre pris än den betingar i allmänna handeln. På många orter skiljer sig emellertid priset vid försäljning direkt från producent icke alls eller endast obetydligt från minuthandelspriset.

Livsmedelskommissionen undersöker för närvarande, huruvida, utan att kontrollmöjligheterna alltför mycket försvagas, åtgärder kunna vidtagas i syfte att möjliggöra för konsumenter, som ha svårigheter att inköpa mjölk i butik, att erhålla rabatt vid inköp direkt från producent, även om producentens normala försäljning icke har den omfattning, att han enligt nu gällande bestämmelser kan lämnas tillstånd att mottaga rabattkuponger.

Vidare anförde

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Jag skall be att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framföra mitt tack för det svar jag erhållit. Jag vill emellertid framställa den frågan, varför man då det gäller mjölkkrabatter behöver gå till väga på detta sätt. Det är dock inte första gången det är fråga om rabattkort. Vi ha haft sådana kort på smör, och då har inte försäljningen varit bestämd till vissa affärer, utan man har kunnat köpa på dessa rabattkort mera allmänt, och detta har befunnits lämpligt. Systemet ställer sig ändå svårare då det gäller mjölk. Särskilt för människor i skogstrakter blir det svårigheter, och det har herr statsrådet också erkänt. När kristidsnämnderna dela ut rabattkorten ha de sina bestämmelser givna i cirkulär, och enligt dem dela de ut korten, och jag kan inte förstå, att det skulle kunna förekomma något fusk eller några besvärligheter; det är möjligen redovisningarna som det i så fall skulle ankomma på. Man skulle väl kunna tänka sig, att närmaste mejeri vore berättigat att av producenterna taga emot dessa kort för att sedan i sin tur redovisa till livsmedelskommissionen, alltså med skyldighet för mejerierna att lösa in dessa rabattkort.

Genom det förfaringssätt som nu tillämpas ha många — trots att rabattkorten ha funnits till sedan den 9 juni — ännu inte kunnat utnyttja dem. Detta har endast kunnat ske i städer och samhällen, men ute på landsbygden har man inte haft någon som helst fördel av dem. Flera personer ha, medan jag nyligen var hemma, ringt och frågat mig, vad anledningen kunde vara till att de inte ens fått några kort. Den omständigheten att sådana bestämmelser utfärdats, att korten inte skulle lämnas ut omedelbart utan först efter senare order, har medfört, att de som äro berättigade att erhålla kort ha känt sig skjutna åt sidan.

Svar på fråga. (Forts.)

När det gäller sådana åtgärder på ransoneringsområdet, som avse att söka lindra de lägsta inkomsttagarnas ställning och hjälpa åldringar m. fl., tycker jag, att man i varje fall skall behandla vederbörande lika och inte fastställa sådana bestämmelser beträffande mejerier och mjölkförsäljningsställen, ty man får komma ihåg, att det inte bara finns städer och samhällen i vårt land, utan att det också finns en landsbygd.

Herr statsrådet yttrade, att man på landsbygden kunde köpa mjölken litet billigare. Det är alldeles riktigt, ty där bor man på lägsta dyrort, men genom organisationerna hålla vi dock priserna på ungefär samma nivå. Kanske kan man köpa mjölken några ören billigare på sina håll, men rabattkorten äro ju avsedda att hjälpa åldringar och familjer med många barn. Den som ringde mig först och hörde sig för om detta hade familj och sex barn. Man gladde sig tidigare åt att få köpa mjölk litet billigare, men nu var man mycket besviken över att inte ens ha fått några kort.

Jag vill med detta ännu en gång framföra mitt tack till herr statsrådet och även uttala den förhoppningen, att man i de nya förordningar som i dessa ting utfärdas inte drager sådana linjer som här har skett, ty det är inte lyckligt. Vi skola försöka komma därhän, att folk behandlas lika och ges samma möjligheter att utnyttja samhällets åtgärder för att underlätta de lägsta inkomsttagarnas belägenhet.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 3.

Svar på fråga.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**, som på begäran erhöi ordet, yttrade: Herr talman! Ledamoten av denna kammarare herr Udde R. Jacobson har till mig riktat följande fråga:

Enligt uppgift i pressen har domänstyrelsen för avsikt att från den 1 oktober i år förflytta domänverkets samfliga dikningsförmän, varav fyra i Norrland, till Stockholm. Anser herr statsrådet denna förflyttning lämplig?

Domänstyrelsens skogstekniska byrå har på min anmodan lämnat följande upplysningar angående denna sak.

Norra dikningsavdelningens personal handhar planläggning av dikningsarbeten inom norra delarna av landet till och med Gävle-Dala överjägmästare-distrikt. Vid avdelningen äro anställda en dikningsledare och sex kronojägare. Av kronojägarna skola fyra förflyttas till Stockholm, under det att en skall kvarbo i Luleå och en i Umeå. Den förre har av åldersskäl icke förflyttats, och den sistnämnde tjänstgör vintertiden såsom biträde hos skogs- och flottledsinspektören. Övrig under domänstyrelsens skogstekniska byrå lydande personal för vägbyggnad, skogsindelning och värdering samt för planläggning av dikning inom södra delarna av landet är förut stationerad i Stockholm. Genom placering i Stockholm kan personalen under vinterhalvåret bättre utnyttjas och vid behov insättas på andra arbetsuppgifter. Skriv- och räknebiträden kunna allt efter behov tjänstgöra inom olika avdelningar. Slutligen kan den maskinella utrustningen effektivare utnyttjas, varjämte kontakten mellan styrelsen och personalen visat sig vara av stort värde.

Då de av domänstyrelsens skogstekniska byrå angivna skälen för förflyttningen synas vara bärande, har jag icke något att tillägga utöver det anförda.

Härefter anförde

Herr **Jacobson**: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra mitt tack för svaret på frågan. Jag måste emellertid säga, att jag inte känner mig tillfredsställd med detsamma.

Svar på fråga. (Forts.)

Det kan tyckas, att detta är en bagatell, men ur principiella synpunkter är det en mycket betydelsefull fråga. Vart skulle det ta vägen, om de olika ämbetsverken på liknande sätt finge förflytta en hel del av sina tjänstemän till Stockholm? Var bör en sådan grupp av tjänstemän som dessa vara stationerad om icke i hemorten? För övrigt är det en sak, som icke framgått av domänstyrelsens utredning. Det är de kostnader, som kunna uppstå genom förflyttningen. Jag kan icke tänka mig, att resekostnaderna komma att gå till småsummor, om tjänstemännen bo i Stockholm men uträtta arbete långt uppe i Norrland och dessemellan gång efter annan måste resa till huvudstaden. Ty de skola väl icke bara bo och betala skatt i Stockholm? Meningen är väl, att de skola uträtta något arbete här också.

För övrigt har jag ett urklipp ur bondeförbundetidningen Nord-Sverige, varav framgår, att detta endast är en början på den av domänstyrelsen planerade centraliseringen. Det står nämligen där, att domänstyrelsen har beslutat en centralisering och en förflyttning av tjänstemän till Stockholm, bl. a. landets dikningsförmän. Nästa etapp lär väl gälla revirtjänstemännen. Få vi alla dem hit till staden, tror jag icke, att man kommit till en lycklig lösning.

Jag ber, som sagt, att få tacka för svaret, även om jag icke är nöjd med detsamma.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial, nr 20, med uppgift å vilande förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 mom. 1 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6.

I sina memorial nr 1, 2, 4, 6 och 7 till innevarande riksdag hade konstitutionsutskottet lämnat uppgift angående samtliga under sistförflutna fyraårsperiod jämlikt § 64 riksdagsordningen såsom vilande antagna förslag till ändringar i rikets grundlagar med undantag för det av 1940 års lagtima riksdag såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 mom. 1 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6. Utskottet hade i förevarande memorial nr 20 anmält detta förslag till grundlagsenlig behandling.

Reservation hade avgivits av herrar *Fredrik Ström* och *Spångberg*, som ansett, att utskottet bort låta anstå tillsvidare med expeditionen av förevarande grundlagsmemorial.

Sedan memorialet föredragits, anförde:

Herr Lundstedt: Herr talman! Redan förra året röstade jag emot detta grundlagsförslag, och då jag i sak alltså i dag har samma ståndpunkt som då, önskar jag vid detta tillfälle endast med några allmänna synpunkter belysa min inställning till frågan.

Aldrig tillförne ha vi som nu, under dessa händelserika år, icke blott med vårt förnuft förstått utan också i det innersta av våra känslor gripits av förståelsen för demokratiens väsen i jämförelse med andra statskick. Aldrig förr ha vi som nu aktualiserat för oss, att det är humanismens idé, att det är människovärdets erkännande, som måste helt och fullständigt genomsyra demokratin; att det är detta, som måste vara A och O i demokratiens grund-

Ändring av § 86 regeringsformen och § 38 mom. 1 riksdagsordningen m. m.

Ändring av § 86 regeringsformen och § 38 mom. 1 riksdagsordningen m. m.
(Forts.)

läggning och syftning; att det är detta, som i alla skiften måste utgöra ledstjärnan för demokratiens handlingar, däri självfallet inneslutna dess lagstiftningsakter. Men människovärdets erkännande är bara ett annat uttryck för kravet på individuell frihet, så långt som detta krav kan realiseras utan risk för sprängning av samhällsorganisationen. En väsentlig beståndsdel, ja, det grundläggande momentet i den mänskliga friheten utgöres av tanke- och yttrandefriheten, som icke utan fog förliknats med demokratiens andningsorgan. Vad vore emellertid tankefriheten värd, om den icke hade sitt komplement i tryckfriheten, denna hävstång för tankens kraft i samhället och därmed också för dess förmåga att influera på den sociala utvecklingen?

Det är icke så underligt, att tryckfrihetens betydelse i vårt land sedan mer än ett och ett kvarts sekel tillbaka har manifesterats genom särskilt skydd för densamma i grundlagen. Hade tryckfriheten så stor betydelse redan för den dåtida svenska demokrati, måste dess värde i våra dagar, framför allt i beaktande av vad som skett under det sista decenniet, vara ännu mycket högre. Var grundlagsskyddet för tryckfriheten av vikt redan år 1809, måste dess vikt numera vara mångfaldigt ökad.

Dessa synpunkter äro varken originella eller nya. De äro allmänt erkända och tillgängliga för vem som helst. Men det hindrar icke, att det är av vikt, att man beaktar dem. Deras betydelse är, så vitt jag förstår, av sådan art, att de i ett sammanhang som detta aldrig ett ögonblick böra få lämnas ur sikte.

Mot den allmänna bakgrund, som jag nu antytt och som synes väl harmoniera med vissa utskottets uttalanden både nu och vid föregående tillfällen, förefaller det mig, som om riksdagen genom detta förslag om beskärning av grundlagsskyddet för tryckfriheten ställts inför en politisk principfråga av utomordentligt allvarlig beskaffenhet. Att en inskränkning jämväl i tryckfriheten måste kunna vara motiverad av extra ordinära förhållanden, bestrides väl icke av någon. Men hur skola dessa förhållanden bestämmas, utan att fara uppstår för spoliering av omistliga demokratiska värden? Jag tror för min del, att en sådan bestämning icke är möjlig, om man låter den omfatta mera än den verkliga krigssituationen. När nu förslaget utsträcker bestämningen till att omfatta jämväl krigsfara, grundar detta sig naturligtvis på det obestridliga förhållandet, att tryckfriheten även under tider av blott fara för krig givetvis *kan tänkas* bli missbrukad på ett för nationen ödesdigert sätt. Men häremot måste å andra sidan ställas den farhågan, att *beskärningen av grundlagsskyddet för tryckfriheten* i tider av blott krigsfara kanske innefattar *vida större risker* för vårt folk än tryckfrihetens missbrukande kunde medföra. Vi ha nu faktiskt levat i krigsfara under snart två år. Det är väl ingen överdrift att påstå, att den främmande propagandan i vårt land under denna tid hade kunnat åstadkomma reparabel skada för vår demokrati, om icke vår press haft så pass stor frihet som den haft. Det torde vara överflödigt att närmare gå in på denna sak. Jag kan för övrigt hänvisa till de synpunkter, som framställts i två motioner, hörande till nästa ärende, nämligen herr Ederbergs m. fl. motion i denna kammare och herr Undéns m. fl. motion i första kammaren.

Man kan sålunda mycket väl inse, att fall kunna yppa sig i tider av blott krigsfara, då behovet av den föreslagna censuren gjorde sig gällande, men likväl samtidigt ha blicken öppen för att makten att nedtrycka kritik även i krigsfarliga tider kan vara tveeggad, kan utgöra ett dubbelsidigt vapen, som kan bli ödesdigert för vårt folk, kanske föra det mot undergångens brant. Att här framlägga en alla och envar övertygande bevisning om, vilken utav dessa

Ändring av § 86 regeringsformen och § 38 mom. 1 riksdagsordningen m. m.
(Forts.)

båda synpunkter, som väger tyngst — å ena sidan behovet av tryckfrihetskontroll, å andra sidan skadan för landet genom en sådan kontroll — låter sig nog icke göra. Men bevisskyldigheten måste här vila på den som pläderar för beskärning av grundlagsskyddet för tryckfriheten, icke på den som påyrkar dettas bibehållande. Så mycket hellre synes man här böra följa den gamla maximen: *in dubio non est agendum* — d. v. s. att man, om man är tveksam, icke bör företaga några ändringsåtgärder utan nöja sig med det bestående — så mycket hellre bör man följa den maximen, som ju, oberoende av denna grundlagsändring, mycket avsevärda medel stå myndigheterna till förfogande, ägnade såväl att förebygga tryckfrihetens missbrukande under krigsfarliga tider som jämväl att reducera skadeverkningarna av ett sådant missbruk.

Slutligen, herr talman, faller, så vitt jag förstår, en särskild synpunkt rätt tungt i vågskålen mot införande av censur annat än under krigstid. Jag åsyftar den nedslående verkan, som en dylik beskärning av grundlagsskyddet för tryckfriheten måste medföra på opinionen och stämningen hos stora delar av befolkningen, kanske framför allt hos dem, som djupare och mera livaktigt än andra känna faran, just i det närvarande, för en förflockning av vår demokratiska ordning och för en i samband därmed stående förslappning av den demokratiska andan. Människor, som hysa dessa farhågor, kunna icke känna sig tillfredsställda genom de s. k. garantier, som varda meddelade i en tillämpningslag, icke ens om genom en dylik lag censurmakten begränsades till krigstid. Ty en sådan lag *återställer icke grundlagsskyddet* för tryckfriheten (under tider av krigsfara). En sådan lag kan ju när som helst, om blott den erforderliga majoriteten ernås, ändras till full överensstämmelse med den i grundlagen införda beskärningen av tryckfriheten. Det är just *grundlagsskyddet* för tryckfriheten, som har ingått i *allas vårt medvetande som en särskild garanti för vår frihet*. Vi ha vant oss vid att i vår *grundlagsskyddade* tryckfrihet se den kanske *främsta exponenten för vår demokratiska ordning*. Ett naggande på tryckfriheten har därför enligt min mening sina särskilda risker just i en tid, då det framför allt gäller att hålla kärleken till och känslan för demokratin så starkt levande som möjligt inom folket. Ett tummande på grundlagsskyddet för tryckfriheten får i dessa tider lätteligen en *symbolisk betydelse, såsom om demokratin sloge till reträtt*. Sådana symboler kunna bli farliga.

Det är sålunda tydligt, herr talman, att jag för min del icke kan godtaga den vidsträckta formuleringen i den föreslagna § 6 tryckfrihetsförordningen. Ett avslagsyrkande kan jag emellertid icke taga ansvaret för, alldenstund det också, enligt mitt förmenande, måste vara av vikt att i fall av behov snabbt kunna få tillgång till en särskild tryckfrihetskontroll *under krigstid*. En omformulering av stadgandet i enlighet härmed är emellertid vid detta tillfälle utesluten. Jag har därför låtit mig ledas av den av herrar Ström och Spångberg avgivna reservationen och hemställer om memorialets återremitterande till utskottet för att av utskottet senare ånyo expedieras, därest det behov skulle göra sig gällande, som jag nyss pekade på.

Herr *Edberg* instämde häruti.

Herr *Hallén*: Herr talman! Jag vill icke vid detta tillfälle upptaga den föregående ärade talarens allmänna reflexioner angående tryckfriheten till något kritiskt bemötande utan skall begränsa mig till det föreliggande memorialet och det yrkande, som här ställts om återremiss.

Ändring av § 86 regeringsformen och § 38 mom. 1 riksdagsordningen m. m.
(Forts.)

Jag vill då bara i korthet erinra därom, att då riksdagen i fjol godtog den s. k. särskilda lagen och i år — det var den 26 sistlidna mars — i en skrivelse begärde en skyndsam revision med viss utbyggnad av samma lag, var förut-sättningen hela tiden, att riksdagen skulle slutgiltigt antaga det vilande lag-förslaget. Att riksdagen nu skulle vara villrådig och intaga en ändrad stånd-punkt, vill jag icke tro. Ett bifall till uppskovslinjen skulle för resten leda till att hela den särskilda lag, som riksdagen hos Kongl. Maj:t begärt att få i reviderat skick och som i dag skall föredragas, helt skulle kunna äventyras. Jag anser det föreliggande uppskovsyrkandet vara den sista befästningslinje, till vilken motståndarna i denna sak retirerat, och det finns ingen anledning, herr talman, att låta dem slutgiltigt behålla denna position. Ett motiv för att skjuta på det slutliga antagandet av grundlagsförslaget skulle väl vara, att det inträtt en annan situation, som gör, att frågan huruvida man överhuvud taget skall antaga en sådan lag skulle kunna debatteras. En dylik föränd-ring i situationen till det bättre har dock icke inträffat. Ingen av oss har skym-tat något som skulle kunna tydas ens som konturerna av fredens vita duva. Ingen vågar heller hoppas, att de krigsoperationer, som försiggå icke långt från vårt land, skola flyttas längre bort, så att vi skulle komma definitivt ur farozonen och därmed ur hela den situation, som kan tänkas nödvändiggöra den lag, som vi sedermera skola behandla.

Då inga sådana tecken finnas, utan snarare de tecken, som kunna skönjas, tyda på möjligheter till en sämre utveckling, menar jag, att riksdagen icke har någon anledning att vilja skjuta grundlagsförslaget åt sidan. Under dessa förhållanden ber jag, herr talman, att få yrka bifall till detsamma.

Herr Bergvall: Herr talman! Redan föregående gång denna fråga diskutere-rades i riksdagen hade jag tillfälle att uttrycka min betänksamhet inför åtskilliga av de åtgärder, som ifrågasattes. Det finns kanske icke skäl att i dag upprepa argumenten från den debatten. Otvivelaktigt är, att den diskussion, som förts i pressen och bland allmänheten efter det att frågan var uppe förra gången i riksdagen, varit nyttig och bidragit till att levandegöra för vida kret-sar av det svenska folket vilket värde för vår samhällsutveckling den tryck-frihet, som vi här i dag ha att behandla, verkligen har haft. Detta har också kommit till starkt uttryck i konstitutionsutskottets utlåtanden — det gjorde de också förra gången för övrigt. »Tryckfriheten är», säger utskottet i ett ut-låtande, »en ovärderlig och oförytterlig tillgång för ett fritt och självständigt folk.» Men säger man nu detta, tycker jag, att slutsatsen borde bli en annan än den konstitutionsutskottet dragit. Jag kan väl förstå, om man menar — herr Hallén antydde det — att det kan uppstå en situation, då man blir nöd-sakad att finna sig i inskränkningar på tryckfrihetens område, som gå ut-över vad vi eljest anse vara rimligt och nyttigt. Den omständigheten berätti-gar emellertid icke, enligt min uppfattning, till den slutsats, som man kommit till inom utskottet, nämligen att man nu skall skapa förutsättningar för dessa inskränkningar. Vi införa dock här ett för våra grundlagar väsensfrämmande element, och vad man har rätt att begära är, tycker jag, att man icke tager ett sådant steg förrän det är ofrånkomligen nödvändigt.

Herr Hallén yttrade, att man skulle gå vidare i dag, eftersom ingenting inträffat sedan grundlagsförslaget behandlades förra gången i riksdagen, som kan föranleda riksdagen att ändra position. Detta är rätt, om herr Hallén me-nar, att det icke inträffat någonting, som ger den svenska riksdagen eller nå-gon människa möjlighet att säga, att man under alla omständigheter skall av-böja censur. Men det är väl ändå på det sättet, att den omständigheten, att vi

Ändring av § 86 regeringsformen och § 38 mom. 1 riksdagsordningen m. m.

(Forts.)

i ett visst givet tvångsläge kunna behöva en censur, en förhandsgranskning, icke är tillräcklig som motivering för att skapa möjligheterna för en censur, innan man verkligen behöver den. Jag vill erinra om vad som yttrades av statsministern under den förra debatten, nämligen att om vi hade haft möjligheter till censur, när den debatten fördes, skulle själva lagen ändå icke satts i kraft. Den naturliga slutsatsen för konstitutionsutskottet hade enligt min mening varit, att utskottet vilat på förslaget till grundlagsändringar till dess en sådan situation inträtt, att dess genomförande framstätt som en verklig nödvändighet för det svenska folket. Den ståndpunkten hade både inneburit ett godkännande av att vi kunna komma i en tvångs- och nödsituation och ett poängterande av att det endast under en sådan tvångs- och nödsituation är rimligt och riktigt att tumma på tryckfriheten.

Jag måste från denna utgångspunkt helt naturligt komma till den slutsatsen — särskilt som vi nu räkna med en förpuppade riksdag, och sålunda ett upp-tagande av frågan i en förvärrad situation utan vidare är möjligt — att det riktiga är, att man vilar på ärendet. Då måste också mitt yrkande bli ett instämmande i herr Lundstedts återremissyrkande.

I detta anförande instämde fröken *Hesselgren* samt herrar *Cruse*, *Nilson* i *Eskilstuna*, *Malmborg*, *De Geer* och *Hoppe*.

Herr Vougt: Herr talman! Det är i dag ett år och en vecka sedan riksdagen fattade sitt preliminära beslut om den grundlagsändring, som nu föreligger för definitivt antagande. Man kan säga, att de tolv månader som gått ha varit fyllda av en delvis mycket livfull diskussion om tryckfriheten. Men om denna diskussion likväl inte kunnat skapa förutsättningar för något i huvudsak nytt ståndpunktstagande från riksdagens sida, så beror ju detta därpå — såsom för övrigt en av de ärade talarna redan framhållit — att den en gång antagna grundlagsparagrafen, nämligen § 6 i tryckfrihetsförordningen, inte kan ändras. Den kan endast bekräftas, förkastas eller skjutas på framtiden. De båda senare alternativen torde sakna de politiska förutsättningarna. Visserligen lär uppskovslinjen, som ju också ligger innesluten i det förslag om återremiss, som framkommit här, ha ganska stora sympatier i riksdagen, men reellt innebär den såvitt jag kan förstå mycket begränsade garantier ur deras synpunkt, som känna oro för tryckfriheten, eftersom ändringens upphöjande till lag knappast skulle förlänga proceduren med mer än något dygn, om det blir fråga om att utnyttja paragrafen och sätta tillämpningslagen i kraft. En ofantligt mycket större garanti för att detta senare inte sker i otid ligger naturligtvis i den bestämmelse om $\frac{3}{4}$ majoritet i riksdagen, som förra året på konstitutionsutskottets initiativ infördes i grundlagsparagrafen. De, som nu yrka på ett förnyat uppskov, torde i ganska hög grad förbise värdet av denna bestämmelse. Vanlig majoritet för bekräftelse av grundlagsändringen kan ju nämligen en regering säkerligen räkna med betydligt lättare än $\frac{3}{4}$ majoritet för tillämpningsbeslutet.

Eftersom jag för min del, herr talman, i fjol inom konstitutionsutskottet medverkade till denna garanti, är jag i år liksom i fjol beredd att medverka till ett definitivt beslut. Detta innebär naturligtvis inte, att jag i allo är tillfreds med den formulering, som texten har fått. Det framgår redan därav att jag på ett tidigt stadium av denna frågas behandling ansåg tillräckligt, om fullmakten att rucka på vår gamla tryckfrihet begränsades till krigstid. Liksom i fjol ha nu åtskilliga motionärer önskat få denna begränsning införd i tillämpningslagen. Nyttan härav kan jag emellertid inte fullt inse, ty det

Ändring av § 86 regeringsformen och § 38 mom. 1 riksdagsordningen m. m.
(Forts.)

förefaller mig självklart att grundlagsparagrafen och tillämpningslagen böra stå i överensstämmelse med varandra. I varje fall kunna de som förutsätta, att riksdagens $\frac{3}{4}$ majoritet utan vidare skulle falla till föga för en regeringsbegäran om censurfullmakt i förtid, knappast finna något skydd i en tillämpningslag, som när som helst kan ändras.

Icke desto mindre är den nya upplagan av tillämpningslagen — om det tillåtes mig, herr talman, att redan på denna punkt säga några få ord om den — avsevärt bättre än fjolårets. För min del hyste jag en viss rädsla för att förhandsgranskningen, om systemet närmare preciserades i lagen, skulle komma att te sig så pass tilltalande, att motståndet hos press och allmänhet emot denna kontroll skulle uppmjukas. Jag hoppas nu, att denna farhåga varit överdriven. Det kan nog med skäl hävdas, att den fantasibild av en totalt genomförd förhandsgranskning, som man kan göra sig med ledning av tillämpningslagen, är åtskilligt avskräckande. Så mycket mera glädjande är det då, att justitieministern, efter de samråd med olika intresserade som ägt rum under våren, i sin motivering angivit möjligheten att tillämpa ett differentierat granskningssystem, som skulle lämna de pressorgan fria, vilka kunna betraktas som lojala, varmed naturligtvis inte kan menas lojalitet mot regeringen i vått och torrt utan mot de nationella intressen, som det gäller att slå vakt om. Om man därtill lägger, att den pressnämnd, till vilken statsrådet har dragit upp riklinjerna, bör kunna underlätta samarbetet mellan pressen och statsmakterna, så är det befogat att betrakta det arbete, som utträttats sedan i fjol, som verkligt positivt. Det samarbete mellan pressen och statsmakterna, som det sålunda är meningen att inleda, gör det berättigat att hoppas, att de nya befogenheter, som nu läggas i händerna på regering och riksdag, överhuvud taget inte skola behöva tillgripas. Förutsättningen har nu skärpts i tillämpningslagen utöver vad som står i grundlagsparagrafen så till vida som det sägs, att landet skall befinna sig i en farlig belägenhet. Därjämte ha vi att fasthålla vid vad som i fjolårets debatt yttrades från statsrådsbänken om det ytterst skärpta läge, som enligt regeringens mening skulle föreligga, innan de här tillhandahållna fullmakterna togos i anspråk, och jag hoppas, att under dagens lopp liknande deklARATIONER komma att avgivas.

Det borde kunna råda enighet därom, att det för hela vår demokrati skulle vara ofantligt lyckligt, om all tvångskontroll över pressen kunde undvikas, även om vi skulle komma i ett mera hotfullt läge än nu. Vad man än vill säga är detta ett fruktansvärt experiment, som bör undvikas, om det inte pressas fram av nödvändigheten. Andan inom en demokratisk stat, där något så väsentligt som ordets frihet har åtstramats, kan inte vara densamma som förut. För min del tror jag, att de ofta påpekade riskerna för en demoralisering inom opinionen verkligen äro reella, ty även om tvånget över pressen inte drives så långt, att tidningarna faktiskt förhindras omtala nyheter eller att ge uttryck åt sin mening, så medför det alltid vådor om nationen lever i den föreställningen, att så är förhållandet.

Den lagstiftning, som nu tillkommer i beredskapssyfte för det fall att vi komma i krig eller näst intill ett krig, kan därför inte få tillgripas under andra förutsättningar, och det är heller inte sagt, att det nödvändigtvis skall ske, även om vi komma i krig. För min del hoppas jag, att den uppfattningen dominerar också här i riksdagen.

I pressen ha riktats ganska starka beskyllningar emot det parti jag tillhör, som ansetts bekajat av ljumhet i denna fråga. Sådana misstankar måste betecknas som alldeles oberättigade, och de äro lika mycket malplacerade, då partiets hållning i det förflutna understundom ställts fram i kontrast till dess

Ändring av § 86 regeringsformen och § 38 mom. 1 riksdagsordningen m. m.
(Forts.)

hållning nu. Det borde dock vara alldeles klart, att ingenting ändrats i vår uppfattning om tryckfriheten som ett oförytterligt demokratiskt värde, en oundgänglig hävstång för utvecklingen och en drivande kraft i den samhällets omgestaltning, som partiet har på sitt program. Det fanns emellertid en tid, då partier vid makten sökte använda tryckfrihetsförordningens paragrafer för att hindra arbetarrörelsens röst att göra sig gällande. Endast om socialdemokratien kan beslås med ansatser att gentemot andra meningsriktningar tillgripa samma undertryckningspolitik, som den gången riktades emot den själv, kunna de beskyllningar anses på något sätt befogade, som jag nyss omnämnde. Såvitt jag förstår är det nu fråga om något helt annat, nämligen att under en tid av ännu ofattbara omvälvningar av alla svenskar kräva hänsyn till landets självständighetspolitik, dess handlingsfrihet och dess försvar. Ty det kan knappast sägas för ofta, att det är hänsyn till Sverige och dess intressen, som här allena måste beaktas.

Det kan ju inte heller förnekas, herr talman, att i den här frågan en betydande meningsskiljaktighet framträtt mellan statsmakterna — regering och riksdag — och en stor del av pressen. Den senare har haft stöd i en ganska aktiv del av opinionen, medan andra kammaren för sin del har blivit nyvald utan att några förskjutningar ha ägt rum, som rimligen kunna hänföras till fjolårets ställningstagande i tryckfrihetsfrågan. Den misstro emot regering och riksdag, som åtskilliga pressorgan alltjämt ge uttryck åt, är beklaglig, och jag tillåter mig upprepa vad jag yttrade i fjol, att det är i den svenska riksdagen som kampen för svenska medborgares fri- och rättigheter skola föras, om de hotas. I tryckfrihetsfrågan är den nya grundlagsparagrafen nu konstruerad så, att avgörandet uttryckligen förlägges till detta hus. Det kan då inte anses särskilt klokt att omge riksdagen med en så stark misstro.

Det må också vara tillåtet att önska, att två argument, som hittills använts i skrämselfyfte, måtte försvinna, om den nya grundlagsparagrafen i dag, som antagligt är, kommer att bekräftas av riksdagen. Det ena argumentet är, att sedan fullmakterna väl intagits i grundlagen lär det inte dröja länge innan de tas i anspråk, oberoende av det utrikespolitiska läget. Intet uttalande från regeringen eller riksdagen kan tolkas i den riktningen. Det andra argumentet är ännu mycket farligare, nämligen att den svenska regeringen inte skulle kunna stå emot en främmande makts påtryckningar för att framtinga censur. Att detta kunnat sägas så ofta är i och för sig beklagligt. Efter ett positivt beslut nu i dag måste man hoppas, att detta argument helt och hållet försvinner. Det bör tvärtom vara en plikt för pressen liksom för oss alla att hålla fast vid att det nya maktmedlet är ett verktyg för den politik, vars mål är att bevara Sveriges frihet och självständighet, och att varje eftergift för en främmande makt i detta stycke skulle vara en kränkning av vår självständighet, omöjlig för en demokratisk regering och likaså för riksdagen.

Med detta, herr talman, har jag velat motivera, varför jag för min del instämmer i det yrkande, som ställts av herr Hallén, om att riksdagen måtte antaga det i detta memorial framlagda grundlagsförslaget.

Herr von Friesen: Herr talman! I likhet med den föregående ärade talaren vill också jag konstatera vad som varit uppenbart för alla, nämligen den stora diskussion i frågan, som har förevarit sedan riksdagen föregående år behandlade densamma, och likaså konstatera de ganska djupgående meningsskiljaktigheter, som kommit till synes inom opinionen, inom pressen, på möten, inom politiska organisationer o. s. v. Man kan väl också säga, att i denna tid, då vi ha en samlingsregering, har det inte varit någon fråga som vållat så stark menings-

Ändring av § 86 regeringsformen och § 38 mom. 1 riksdagsordningen m. m.
(Forts.)

skiljaktighet som just denna. I och för sig betraktar jag oppositionen mot det förslag, som ursprungligen lades fram och som vi möjligen gå att sanktionera, som ett hälsotecken. Jag betraktar det som glädjande, att det finns så många människor, som fortfarande ha kvar den där bestämda känslan för de värden, som vi till äventyrs kunna komma att förlora, känslan för vårt lands frihet och oberoende, vår inre och vår yttre frihet.

Jag hör också till dem som förmena, att det har varit alldeles onödigt att överhuvud taget väcka denna debatt och på det sätt som skett söndra nationen. Jag har aldrig kunnat förstå, varför regeringen ursprungligen fann anledning att lägga fram förslag om så vittgående inskränkningar som det här i själva verket var fråga om.

Det har nu yppats den utvägen — och yrkande om detta har framställts också i denna debatt — att man skulle kunna skjuta på denna frågas slutliga avgörande så till vida, att man fick en återremiss av detta memorial till utskottet, och att man sedan inte skulle ta definitiv ställning till frågan förrän en viss akut situation nödvändiggjorde detsamma. Samtidigt som jag ansluter mig till denna uppfattning och kommer att yrka bifall till ett sådant yrkande vill jag emellertid, herr talman, redan nu göra klart, att jag inte ens anser det utan vidare säkert, att dylika vittgående bestämmelser om censur skola vara tillämpliga ens under krigsförhållanden, såsom här har föreslagits. Jag begagnar tillfället att påpeka detta, ty i debatten har man även från dem, som ställt sig ganska kritiska mot förslaget, sagt: vi skola göra skillnad mellan krig och krigsfara. Uttrycket krigsfara bör försvinna, men under krig är det en självklar sak, att censur skall vara genomförd!

Jag är inte alldeles övertygad om att statsmakterna behöva ens under krigstillfälle utrustas med sådana maktmedel som de här ifrågasatta. Den censur, som då kommer att utövas, kan ju aldrig riktas emot främmande makt. Det kommer då naturligtvis att få sägas vad som helst mot den, med vilken riket befinner sig i krig. Censuren blir då givetvis av framför allt militär innebörd. Jag hör till dem, som äro oroliga också för denna militära censur, såsom jag tidigare hade tillfälle att utveckla, då frågan debatterades här i riksdagen. Det är nämligen otvivelaktigt — och erfarenheten utifrån bestyrker en sådan iakttagelse — att även lekmannaförståndet många gånger kan vara bra att ha. Det kan verka ingripande och korrigerande gentemot även framstående militära auktoritetens yttranden. Vi ha sett alldeles tydliga exempel på det ifrån England och iakttagit vad det betydde för England under förra världskriget.

Men hur som helst, även om jag ställer mig tveksam till censur överhuvud taget, är det klart, att för att mildra de motsättningar, som otvivelaktigt existera, det mest önskvärda i den nuvarande situationen är att samla sig kring ett återremissyrkande. Uppenbart är nämligen, att under de tolv månader som gått — jag skulle vilja säga detta till konstitutionsutskottets ärade ordförande — så har kritiken mot detta förslag otvivelaktigt skärpts, och såvitt jag kan finna har även stämningen bland riksdagens egna ledamöter blivit en annan nu än vad den var för ett år sedan, då riksdagen mera enhälligt och i en annan sinnesstämning första gången godtog förslaget. Otvivelaktigt är det nog så, att något verkligen har inträffat. Jag har också mycket svårt att förstå, varför det är så nödvändigt att just nu genomtrumfa det förslag, som återfinnes i konstitutionsutskottets memorial nr 20. Det har påpekats, att det har varit påtryckningar från olika håll, framför allt från regerings sida, att man från regeringshåll gärna skulle se ett antagande redan nu av förslaget. Såvitt jag kunnat finna äro emellertid vid denna riksdag sympatierna rätt allmänna för att man skulle vila på den här frågan. Men det har upplysts under hand, att

Ändring av § 86 regeringsformen och § 38 mom. 1 riksdagsordningen m. m.

(Forts.)

vissa skäl, icke närmare angivna, skulle ha framförts, att regeringen hade uttryckt ett önskemål, att frågan skulle få ett avgörande innan kamrarna åtskiljas till det förpuppade stadiet. Det kan hända, att det skulle kunna lämnas någon motivering till detta från regeringen, och det vore av stort intresse att få höra en sådan motivering, därest den kan lämnas.

Det har också anförts, att utrikespolitiska skäl skulle göra det angeläget för riksdagen att redan nu fatta ett beslut. Då vi nu i dag ha hans excellens statsministern närvarande i andra kammaren, skulle det kanske vara möjligt att få frågan besvarad i det avseendet. Farhågor ha också yppat sig för att regeringen omedelbart skulle begagna sig av de på detta sätt givna fullmakterna. Även på den punkten lära vi väl få ett besked.

Herr talman! Då debatten blivit uppdelad på detta sätt, skall jag tillåta mig att anföra ytterligare en del principiella synpunkter på denna fråga. Jag har många gånger frågat mig varför regeringen ursprungligen framlade detta förslag, och jag har icke kunnat komma till något annat svar på den frågan än att det synts statsmakterna och framför allt då regeringen angeläget att i varje given situation kunna utöva kontroll över pressen och att kunna ha maktbefogenheter till hands för att ingripa mot pressen, så att utrikesministern aldrig skall kunna säga — såsom det lär ha förekommit tidigare — till en främmande makts representant, som gjorde sina föreställningar, att vi äro alldeles oförmögna att ingripa mot den svenska pressen; den handlar fullkomligt fritt och endast med de inskränkningar, som möjliggöras av gällande tryckfrihetsförordning; den kan alltså bli föremål för allmänt åtal och dömd endast i den särskilda ordning, som är föreskriven för vår tryckfrihetsprocess. Det förefaller mig som om det skulle ha varit en utomordentlig styrka för regeringen att kunna falla tillbaka på sådana uttalanden i stället för att — såsom nu måste ske — göras ansvarig för de uttalanden, som göras i den svenska pressen. Förhållandet blir ju tyvärr nämligen det att i samma stund som regeringen gör sig till herre över den svenska pressen, får den över sig och över sina huvuden en påtryckning, som kommer att utövas i frihetsinskränkande syfte. Detta är den verkliga sanningen. Regeringen kommer att befinna sig i den föga avundsvärda situationen att å ena sidan utsättas för press utifrån och att å andra sidan inifrån pressas från alla dem, som med ovilja se dessa inskränkningar tillämpas.

Nu framhöll den föregående ärade talaren, herr Vougt, att han ansåg, att detta var ett argument, som borde försvinna ur den allmänna debatten i dessa frågor. Jag har också sett detta hans uttalande återgivet i hans egen tidning, nämligen att nu blir det icke fråga om några påtryckningar utifrån, att nu gäller det för statsmakterna och framför allt för regeringen att hålla på vår frihet och vår självständighet, helt med utgångspunkt från vad som gagnar oss själva och under förutsättning av att ett verkligt fritt bedömande kan äga rum. Med all aktning för detta påpekande vill jag säga, att på mig verkar det snarast som den morfinitjektion, som man brukar ge en patient omedelbart innan han skall opereras för att något litet lugna hans sinnesstämning och för att göra honom mindre mottaglig för de smärtor och andra obehag, som äro förbundna med ingreppet i fråga. Här föreligger ett sådant ingrepp. Jag kan tyvärr icke betrakta herr Vougts påpekande på annat sätt än att det är avsett att på denna punkt lugna en alltför orolig opinion.

Herr talman! I de här debatterna — och detta återkommer både i regeringsens förslag och utskottets utlåtande — har det talats ganska mycket om den ansvarsmedvetna pressen, och man har alltså förutsatt, att det skulle finnas en press, som icke vore besjälad av samma ansvarskänsla som den ansvarsmed-

Ändring av § 86 regeringsformen och § 38 mom. 1 riksdagsordningen m. m.
(Forts.)

vetna pressen. Det föreligger också ett förslag, som vi sedan komma till, om att man skall försöka på något sätt skilja fåren från getterna. Man skall försöka bena upp detta censurförfarande så till vida att en mildare översyn skall ägnas den mera välsinnade pressen eller den, som hedras med beteckningen ansvarsmedveten, medan ett strängare förfarande skall tillämpas på dem, som man förmenar icke känna ansvar för den mening de ge till känna. Jag hyser för min del den uppfattningen, att en sådan uppdelning är ganska olycklig och att en sådan kritik av de tidningar, som man kallar mindre ansvarsmedvetna, är högst oberättigad. Ty därmed syftar man ju icke på huvudsakligen de tidningar, som äro kommunistiska, eller på klart nationalsocialistiska publikationer, utan på helt andra tidningar, som — för att använda ett uttryck av hans excellens statsministern vid ett tillfälle — kunna betecknas som kverulanter. Eftersom ordet kverulant nämnts också här, skall jag med några konkreta fall be att få exemplifiera de tidningsorgan, som herr statsministern syftade på. Det gör ju ingenting att man nämner dem här. De voro vid detta tillfälle, och de torde väl stå i förgrunden även i dag, Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning och Eskilstuna-Kuriren. Jag förutsätter, att det är dessa tidningar såsom varande mindre ansvarsmedvetna, som man syftar på med detta tal om ett strängare förfarande. Men hur vet man nu, att dessa tidningar äro mindre ansvarsmedvetna? Jag har ägnat båda dessa publikationer ett långvarigt och mycket intresserat studium, och jag har aldrig kunnat finna annat än att de uttryck för oro och kritik, som kommit till synes i dessa tidningars uttalanden, uteslutande ha varit förestavade av nitälskan för bevarandet av detta lands frihet, självständighet och oberoende.

Ja men, säger man, de välja ju sådana kraftuttryck, och de använda sådana opassande tillmälen, som kunna tänkas såra personer inom och utom landet. Men nu är det ju på det sättet att när man vill väcka en opinion, när man är besjälad av lidelse för en viss idé, väjer man icke alltid för kraftuttryck. Här i Sverige måste vi nästan tillgripa dem för att få människor att lystra. Jag har alltid tyckt att det varit en mycket obetydlig anmärkning, som riktats mot dessa publikationer, när man mot dem endast kunnat anföra, att de göra sig skyldiga till ett eller annat överdrivet uttryck. Ty läser man de ledande artiklarna i en del av den såsom ansvarsmedveten betecknade pressen med alla dess uttalanden, som också förekommo i min vän Vougt's anförande, alla dessa å ena sidan och å andra sidan, alla dessa både och o. s. v., får man ju det intrycket att det ju ingenting är för människor att direkt lystra till. Det är ingenting som människor fästa sig vid. Jag befarar, att om denna form av ansvarsmedvetenhet blir mera allmän i den svenska pressen, kommer folk att upphöra att begagna sig av den vägledning tidningarna ge i inrikespolitiska och utrikespolitiska frågor. Det kommer att gå på samma sätt som faktiskt skett i de likriktade diktaturländerna.

Det finns ytterligare ett skäl, och detta är för mig det väsentliga skälet, varför man bör lämna dessa publikationer en större frihet, när det gäller opinionsbildningen och ordvalen, och det är i fråga om den utländska propaganda, som efter vad det förefaller mig får alltmera ohämmad välla in över vårt land. Det har ju blivit på det sättet att vi icke allenast begåvats med en på utländskt språk avfattad propaganda, utan numera har det blivit allt vanligare att denna propaganda bedrivs av de krigförande parterna, och särskilt då av den ena av dessa, med svensk text. Med oro och beklämning har jag, och många med mig, sett att det göres alldeles för litet för att kväva eller möta denna propaganda. Vem skulle vara mera skickad att ta itu med de påståenden och uttalanden, som komma från främmande håll, än just pressen. Detta är ett av huvud-

Ändring av § 86 regeringsformen och § 38 mom. 1 riksdagsordningen m. m.
(Forts.)

skälen varför man icke bör ingripa och gå för långt, varför man icke bör likrikta pressen, såsom fallet faktiskt ser ut att bli. Man kan se flera symtom på att höga vederbörande intressera sig mycket litet för propagandan och dess bemötande. Jag fäste mig vid ett tillfälle vid en sak, kanske en bagatell, men mig förefaller den symptomatisk. Ett sådant här utgivningsbevis för publikationer, som blivit en följd av den i år antagna lagen, beviljades utan vidare en utländsk propagandatidning med titeln »Signal», trots att det redan i vårt land finns en publikation med praktiskt taget likartat namn. Så har det åtminstone upplysts mig, men då jag ser att herr justitieministern med tydliga tecken på ogillande menar att uppgiften är oriktig, vore jag tacksam för ett beriktigande från statsrådets sida. Själv var jag emellertid med i en redaktionskommitté, som hos regeringen förgäves begärde att få registrerad den visserligen anstötliga beteckningen »Ordet Fritt». Avslaget motiverades med att det redan fanns en likartad benämning på en publikation. Trots att denna publikation icke utkommit på någon tid gick det icke för sig att få något utgivningsbevis. Jag skulle kunna anföra ytterligare något, som visserligen icke närmast berör regeringen utan den organisation som är det främsta huvuddistributionsorganet för tidningar och tidskrifter här i landet, Svenska Pressbyrån, vilken helt nyligen till sina återförsäljare riktade en skrivelse med direkt uppmaning att verka för spridandet av dessa utländska propagandaskrifter. Jag finner ett sådant förfarande ganska oerhört och väl värt att påtalas.

Till sist skulle jag vilja säga, att även om vi anta dessa förslag, är jag övertygad om, att reaktionen från deras sida, som drabbas av inskränkningarna, mycket sannolikt kan komma att bli likartad med den, som bevitnades i vårt land för något mer än hundra år sedan, då indragningsmakten förra gången var i verksamhet. Det finns nämligen ett vapen, som kan användas, och som många gånger kan användas med en viss framgång gentemot sådana här åtgärder från statsmaktens sida, och det är löje och gåckeri med statsmakterna, att åtgärder vidtagas, som antingen upphäva verkningarna av statsmaktens beslut eller som i vart fall verksamt bidra till att förringa verkan av ett beslut och som också kasta ett löjets skimmer över statsmaktens auktoritet. Jag har varit i tillfälle att se exempel på detta ett par gånger. Exempelvis då teaterföreställningar i viss utsträckning blivit censurerade har det varit möjligt för vederbörande teaterförfattare att reagera på ett sådant sätt, att han fått skrattarna på sin sida och verkan av censureringen praktiskt taget upphävts. I den historiebok, som läses i de svenska skolorna och som heter »Fäderneslandets historia» och som är författad av professorerna Odhner och Westman — Odhner känna alla till, och Westman är den nuvarande justitieministern — heter det på tal om Aftonbladets bekanta kampanj mot indragningsmakten för hundra år sedan — jag kommer icke ihåg ordalagen exakt, men kontentan är ungefär denna — att Aftonbladet genom att utgiva alla sina nummer — det första, det andra, det tredje o. s. v. — så småningom lyckades *oskadliggöra* indragningsmakten, som sedermera också upphävdes. Läroboksförfattarna använda härvidlag på tal om samhällsmaktens auktoritet ett uttryckssätt som om det gällde en skadesekt. Jag förstår dem mycket väl, ty det var just den allmänna reaktionen, som vi kände, när vi i läroboken läste om hur det lyckades publikationen i fråga att dra ett löjets skimmer över statens auktoritet och dess indragningsmakt.

Herr talman! Det gäller ju i denna debatt om konstitutionsutskottets memorial nr 20 att endast hålla sig till den principiella sidan av saken eller till frågan om det blivande grundlagsändringsförslaget. Det finns alltså ingen

Ändring av § 86 regeringsformen och § 38 mom. 1 riksdagsordningen m. m.
(Forts.)

anledning att här gå in på den särskilda lagen. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på — jag vet icke, om herr Bergvall gjorde det — att där föreligger ju icke något hinder för riksdagen att samtidigt som den bifaller bordläggningssyrkandet, bifalla den särskilda lagen. Skälet för herr Halléns här i kammaren framförda invändning skulle då i viss mån bortfalla. Herr talman! Med stöd av vad jag sålunda anfört tillåter jag mig yrka bifall till det redan framställda återremissyrkandet.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Under debatten hittills har det icke förrän av den siste ärade talaren gjorts något försök att ställa mot varandra dem, som ömma för våra fri- och rättigheter, och dem, som eventuellt skulle vilja komma dessa till livs. Det fanns emellertid vissa vändningar i herr von Friesens tal, som gav anledning att tro, att han ville ge en sådan oriktig framställning av läget här i dag. Jag nöjer mig med att konstatera, att vi alla äro intresserade av att bevara och vårda de stora fri- och rättigheterna åt vårt folk.

När regeringen ändå önskar, att denna ändring i grundlagen nu skall vidtagas, beror det helt enkelt därpå, att när regeringen framlade detta förslag hade regeringen övertänt förslaget. I dag, lika väl som när förslaget framlades, anser regeringen, att det tillhör den nödvändiga beredskapslagstiftningen. Om sedan efter riksdagens godkännande av förslaget för ett år sedan en del riksdagsmän ha kommit att ångra sitt ståndpunkttagande, så kan det icke förändra någonting i regeringens uppfattning, att denna ändring av grundlagen är motiverad, lika litet som det ändrar någonting i vår uppfattning att de befogenheter som här ställas till förfogande äro avsedda för utomordentliga fall och icke skola tillgripas under andra förhållanden. Jag vet icke, om man har observerat, att i själva verket ha, sedan detta förslag antagits, garantierna ytterligare skärpts. Herr von Friesen talade om, att man kunde befara, att regeringen omedelbart skulle använda den fullmakt som ställes till förfogande. Regeringen kan icke använda denna fullmakt utan ett uttryckligt beslut av riksdagen. Regeringen hade kunnat det under den gamla ordningen, när riksdagen åtskildes för att eventuellt inkallas till en urtima riksdag. Då kunde regeringen, när riksdagen icke var samlad, ha satt lagen i kraft för att sedan inhämta riksdagens godkännande. Med den ordning vi nu fått, då riksdagen formellt är samlad hela året, kan regeringen överhuvud taget icke använda sig av denna fullmakt utan att riksdagen med den majoritet som är bestämd har gett befogenhet därtill. Det är, så vitt jag förstår, en ytterligare garanti ur riksdagens synpunkt.

Det har egentligen här endast anförts ett argument, varför man icke skulle gå med på denna beredskapslagstiftning, nämligen att regeringen skulle genom denna lag kunna försättas i det fatala tillståndet, att den icke kunde avvisa påtryckningar från främmande håll i fråga om vår press. Men, mina damer och herrar, är det icke en ganska förnedrande synpunkt, att regeringen skall behöva skylla ifrån sig och icke taga ansvar. Man kan dock icke säga, att pressen i ett land är en sak, regeringen en annan, riksdagen en tredje och folket en fjärde. Pressen är ju en del av vårt samhällsliv och likaväl som statsmakterna måste förbehålla sig att kontrollera på andra områden, måste de göra det även på detta område, och lika väl som statsmakterna ha ansvar för att ingenting i vårt land förekommer, som kan väcka fientliga stämningar mot oss i andra länder, lika väl måste vi taga ansvaret för att vår press förhåller sig i det avseendet på ett sätt, som är till vårt lands gagn. Ingen regering kan åt sig taga den gåvan från riksdagen, att riksdagen skall skydda

Ändring av § 86 regeringsformen och § 38 mom. 1 riksdagsordningen m. m.

(Forts.)

den från att fylla sitt ansvar. Regeringen har ansvaret. Men regeringen har också ansvaret för upprätthållande av våra fri- och rättigheter, och därför betyder icke en sådan fullmakt, om den någon gång kommer att ges, att regeringen därmed anser sig ha fått fullmakt att falla undan för obefogade anspråk utifrån på att kontrollera oss, utan snarare är det väl så, att regeringen ännu starkare kommer att känna ansvaret på den punkten och se till att den fyller sin uppgift att skydda vårt folks fri- och rättigheter.

Det har tillräckligt många gånger sagts, att detta är en beredskapslagstiftning. Jag förstår icke yrkandet om återremiss i den mån man — såsom t. ex. herr Lundstedt — faktiskt icke vill fransäga sig att eventuellt godkänna det vilande grundlagsförslaget vid en senare tidpunkt. Man kan ju då precis lika väl göra det i dag. Däremot förstår jag mycket väl vissa andra, som yrkat bifall till återremissyrkandet. Det är deras sätt att täcka vad de verkligen vilja, nämligen avslag. Det förefaller mig som om riksdagen borde kunna bestämma sig för att antingen antaga grundlagsförslaget eller avvisa det. Jag skulle mycket beklaga om riksdagen i detta fall icke medverkade till att på ett viktigt område skapa den nödvändiga beredskapen, och jag hoppas, att riksdagen kommer att bifalla det vilande förslaget.

Herr **Lundstedt** erhöll ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! I anledning av att hans excellens i sitt anförande särskilt förvånade sig över min ståndpunkt behöver jag endast säga, att den ju har sin tydliga förklaring däri, att jag med min syn på saken så att säga nödgas till densamma. Så länge man *kan* undgå att antaga en grundlag med denna vidsträckt formulering, så *bör* man undvika det. Skulle däremot krigsläge inträda, och man, såsom jag, har den åsikten att det i krigssituation är angeläget att ha en *lagligen erkänd* censurmakt (i stället för en »olaglig» sådan), så finnes det inte någon annan utväg än att med hänsyn till ett sådant nödläge låta stadgandet i den vidsträckt formuleringen ligga i reserv. Möjlighet saknas ju att få till stånd en tillfredsställande omformulering annorlunda än genom två riksdagsbeslut, det senare efter nya val.

Vidare anförde:

Herr **Spångberg**: Herr talman! Jag har tillsammans med herr Ström i första kammaren avlämnat en reservation till detta memorial, i vilken vi uttala som vår mening, att med expeditionen av detsamma hade bort anstå tillsviðare.

Med anledning härav vill jag till en början erinra därom, att då riksdagen i fjol antog detta grundlagsförslag, så skedde det ju ingalunda därför, att riksdagen var särskilt angelägen om att genomföra censur. Det skedde närmast därför att grundlagen bestämmer, att för att en grundlagsändring skall kunna träda i kraft, måste ett nyval till andra kammaren äga rum, och riksdagen ville därför icke äventyra möjligheten för den nyvalda riksdagen att under den kommande fyraårsperioden genomföra en dylik grundlagsändring, om så skulle befinnas erforderligt. Det var faktiskt detta förhållande, som var drivkraften till att riksdagen i fjol antog förslaget i fråga.

Nu är förslaget antaget, och ett nyval har ägt rum. Riksdagen kan grundlagfästa förslaget under de kommande åren till nästa riksdagsval precis när riksdagen så skulle finna lämpligt. Det erkännes ju emellertid ifrån alla håll, att läget just i dag i varje fall icke är sådant, att man nu skulle komma att tillämpa lagen, även om den skulle antagas. Under sådana förhållanden, då förslaget på nytt kan framläggas när som helst — vi utgå ju ifrån att riks-

Ändring av § 86 regeringsformen och § 38 mom. 1 riksdagsordningen m. m.
(Forts.)

dagen icke kommer att avslutas utan att det kommer att vara sammanhängande riksdagar, där man kan inkalla till ett sammanträde när som helst under den kris som står framför oss — är det givetvis alldeles överflödigt att i grundlagen införa ett stadgande, som så strider mot den uppfattning om frihet, som på grund av århundradens frihet här i landet har gått folk i blodet. Sedan vi behandlade denna sak i fjol — det var, om jag icke missminner mig, den 12 juni — har det skrivits och talats ofantligt mycket om censuren. Det mesta som framförts har varit mycket stora betänkligheter. Det är ganska betecknande, att den varmaste talesmannen för förslaget genomförande i dag, herr Vougt, själv ansåg detta vara ett fruktansvärt experiment. Dåviemellertid icke i dag behöva genomföra detta fruktansvärda experiment, måste det väl vara riktigt att återremittera detta memorial till konstitutionsutskottet, som sedan när som helst kan framlägga det, om så skulle anses vara av behovet påkallat.

Det ser ut som om alla, även anhängare av detta förslag, vilja freda sitt rättsmedvetande, så att säga, genom att deklarerat sig som principiella vänner av tryckfriheten. Det har gjorts från alla håll; det har justitieministern gjort i propositionen, konstitutionsutskottet i tidigare och nu föreliggande utlåtanden, ledamöterna i båda kamrarna under debatterna, och det har framhållits från pressens sida och i de radiodebatter som ägt rum i denna fråga. Man har varit ense om att tryckfriheten är någonting oundgängligt för ett demokratiskt samhälle.

I fjol anförde utskottet bland annat i sin inledning till yttrande: »Tryckfriheten är för ett fritt och självständigt folk en ovärderlig och oförytterlig tillgång. Genom att skilda meningstendenser kunna fritt framföras, kan ett värdefullt samspel mellan olika samhällsbyggande krafter utvecklas. I hägnet av denna frihet har vårt svenska samhällsskick nått sin nuvarande utveckling.» Sålunda erkännes betydelsen av att dessa meningsskiljaktigheter fritt få framföras och att det just är i skyddet därav som vårt svenska samhällsskick förts fram till vad det i dag är.

Man söker också förgäves efter några bärande argument eller ens försök att prestera bärande motiv för genomförandet av denna lag. Bevisen skulle man ju erhålla i pressens hållning, men den erkännes av alla ha varit synnerligen lojal. Hänvisningen till andra länder är ett allmänt talesätt, som, om man undersöker de praktiska verkningarna, närmast måste te sig såsom avskräckande. Den fulländade censuren finner man i de totalitära staterna, och den böra vi väl ändå be alla makter bevara oss ifrån. Vi kunna stanna på närmare håll utan att få några belägg för att vi böra gå samma vägar. Vi ha icke haft någon censur sedan 1809, men vi ha under den tiden varit utsatta för ganska starka påfrestningar i utrikespolitiskt avseende utan att frånvaron av censur har skadat oss.

Jag tror, att det allmänt kan erkännas, att det har stärkt oss, stärkt det svenska folket och dess sammanhållning, att det fritt har fått säga sin mening. Det är därför icke utan orsak, som tryckfriheten betecknas som en grundpelare i vår demokratiska samhällsbyggnad, som det gäller att skydda. Det måste vara en heder för vårt land, om vi kunde komma igenom denna kris utan att försvaga denna grundpelare. Möjligheten därtill föreligger, men för att detta skall möjliggöras, återstår att återremittera det här föreliggande förslaget till konstitutionsutskottet. Sker icke detta, så ha vi infört denna för oss så främmande bestämmelse i vår grundlag. Jag erinrar än en gång om att riksdagen ju icke skall avslutas nu, och denna fråga kan mycket väl skjutas över till nästa riksdag, om så skulle visa sig möjligt. Det kunde ju även tänkas, att vi

Ändring av § 86 regeringsformen och § 38 mom. 1 riksdagsordningen m. m.

(Forts.)

därigenom under dessa år, som vi nu ha framför oss innan nästa nyval, skulle kunna komma in i ett läge av fredligare förhållanden, där vi icke behöfve tillgripa denna lag i vårt samhällsliv. Med dessa ord, herr talman, ber jag i enlighet med vad vi anfört i reservationen få yrka återremiss av memorialet.

Herr **Hallén**: Herr talman! Endast en kort replik till min ärade vän herr von Friesen.

Jag tror, att det var herr Vougt, som sade något om att man icke skulle hysa så stor räddhåga för att regeringen med denna fullmakt i sin hand skulle pressas av utländska makter, utan den skulle handla fast, självständigt och svenskt. Herr von Friesen tillät sig beskriva detta ungefär så som att man ger en sjuk patient en morfjinjektion för att mildra de smärtor som ofrånkomligen komma att inställa sig. Det är ju naturligt, att herr von Friesen som läkare gärna har våra sjuka i åtanke, men jag skulle dock vilja säga till honom, att alla äro icke sjuka. Det finns folk, som ha sina nerver i ovanligt gott behåll och som jag förmodar även med en sådan fullmakt i sin hand hålla huvudet kallt. Det är visserligen sant, att det ibland kan behövas morfjinjektion, och jag undrar, om icke herr von Friesen som göteborgare skulle kunna överväga om icke en ganska kraftig dylik skulle vara av behovet påkallad.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! De flesta uppfatta ju det ärende som kommer efter detta som huvudfrågan, därför att beslutet i detta senare ärende kommer att få omedelbara näraliggande praktiska återverkningar. Då emellertid nu förevarande ärende berör själva principen, har jag icke kunnat underlåta att säga några ord, icke för att upprepa alla de goda argument som tidigare här anförts mot en sådan här förändring av grundlagen, utan närmast för att ge några repliker till vad som här sagts. Dessutom tror jag, att det skulle vara skada, om det icke i denna fråga föreläge ett avslagsyrkande, då den grundlagsändring som här föreslås dock är av så genomgripande betydelse.

Jag vill då först knyta an till vad som sades av statsministern. Han förklarade, att när regeringen i fjol framlade förslaget, så var det mycket noga genomtänkt ifrån regeringens sida, och den hade funnit dess genomförande vara nödvändigt. Jag undrar, om det förhåller sig på det sättet. Det är möjligt, att statsministern för sin del hade övertänkt det, men jag är icke alls säker på att hans uttalande kan generellt tillämpas på hela regeringen. Jag erinrar nämligen om fjolårets remissdebatt, där justitieministern i en replik i första kammaren yttrade bl. a. följande — jag citerar ur protokollet: »Det är naturligtvis en överdrift, som man knappast behöver bemöta, när herr Ström talade om att vi uppleva en 'indragningsmaktens renässans'. Det är verkligen en enastående frigjordhet från alla juridiska begrepp, som kommer till uttryck i en sådan visserligen verkkningsfull, men dock låt mig säga vilseledande formulering. Ty det finns ingen indragningsmakt enligt grundlagen nu för tiden. Indragningsmakten bestod däri att den hindrade en tidning från att komma ut. Det är nu inte alls tal om någonting sådant. Vad som nu förekommer är endast att regeringen försöker begränsa pressens yttrandefrihet inom de av grundlagen uppdragna gränserna.» Det uttalandet tyder ju på att åtminstone justitieministern hade någonting annat i tankerna, då han i januari månad föregående år yttrade sig om tryckfriheten, än vad som sedan tog gestalt i hans proposition.

Även om regeringen emellertid har en genomtänkt åskådning i denna fråga, är ju detta i och för sig intet skäl för att riksdagen skulle acceptera denna ge-

Ändring av § 86 regeringsformen och § 38 mom. 1 riksdagsordningen m. m.
(Forts.)

nomtänkta åskådning, ty man har ett intryck av att regeringen givit åtskilliga bevis för en viss skugggrädsla i fråga om en hel del av de förslag regeringen framlagt och de praktiska åtgärder den har genomfört. Enligt statsministern skulle den här lagen egentligen avses endast för undantagsfall. Ja, det kan man ju säga också om transportförbudslagen. Den var ju också en, jag vill icke använda uttrycket undantagslagstiftning, fastän så har den ju verkat, utan en lagstiftning, som var avsedd för en alldeles speciell och svår situation. I verkligheten har det ju visat sig, att den lagstiftningen har utnyttjats mycket ensidigt och fortfarande utnyttjas endast mot den kommunistiska pressen. Därför kan man ju icke tillmäta statsministerns uttalande, att lagstiftningen avser endast undantagsfall, någon större betydelse.

Han säger vidare, att det är egentligen förnedrande för regeringen, när man påstår, att en sådan här lagstiftning skulle kunna utnyttjas av främmande makt för att från regeringens sida framtinga repressalieåtgärder mot svenska pressen och mot svenska skrifter. Statsministern menar, att det är en alldeles orimlig föreställning. Regeringen handlar på eget ansvar efter mycket noga genomtänkta ståndpunkter och framför allt vidtager den sådana åtgärder som den själv finner vara nödvändiga och, låt mig säga, önskvärda att genomföra. Om man skulle taga bara ett enda exempel från den senaste tiden — jag avser beslaget av den förre norske stortingspresidenten Hambros bok — så undrar jag just, om det finns någon i denna kammare, som kan säga annat än att detta beslag knappast kan motsvara åtminstone en del av regeringens medlemmars uppfattning om vad som är motiverat. Jag tror nog, att jag icke är ensam, när jag uttrycker den uppfattningen, att den boken hade aldrig beslagtagits, därest icke regeringen ansett sig böra taga hänsyn till utländska intressen. Och därmed — jag diskuterar överhuvud taget icke frågan om regeringen skall taga hänsyn eller icke, men det är klart att den måste taga vissa hänsyn — faller också det argument, som statsministern här anfört mot de invändningar, som ha rests i denna fråga.

För att taga upp ännu en sak, som statsministern här framhöll, nämligen att regeringen har ansvaret för bevarandet av våra fri- och rättigheter, vill jag säga, att det är ingen som bestrider att regeringen har ett sådant ansvar. Men däremot kan man verkligen bestrida, att regeringen har förvalt detta ansvar på ett sådant sätt att det stämmer med åtminstone rättsmedvetandet. Regeringen har nu senast genom statsministern men också i propositionen bugat sig för tryckfrihetens princip och så har även utskottet gjort. Jag tillåter mig emellertid framhålla, att vad som inträffat tyder på att den tryckfrihet, som regeringen vill slå vakt om, är tryckfriheten för regeringens anhängare. En sådan tryckfrihet existerar också i de fascistiska länderna, där regeringsanhängarna ha en mycket vidsträckt tryckfrihet, under det att regeringens motståndare icke ha någon tryckfrihet alls. Det är i fruktan för att den här föreliggande lagstiftningen kommer att utnyttjas på detta sätt, att sålunda oppositionen mot regeringen berövas möjligheten att i skrift hävda sin avvikande mening, som man icke kan acceptera regeringens förslag.

I Strindbergs novell »Lycksalighetens ö» finns en drastisk satir över tryckfriheten, nämligen kung Lasses tryckfrihetslag, och jag skall här återge de viktigaste punkterna av denna: »§ 1. Varje medborgare har full frihet att yttra sig i tryck. § 2. Den rena evangeliska helvetesläran får icke, såsom varande av Gudi, underkastas obehörlig kritik. § 3. Varje skriftställare vare skyldig yttra sig berömande om Lassar, Uffkor, länschefer, krigare, skrivare och barnpiskare och deras vänner och bekanta. § 4. Sällskapet för inbördes beröm eller de 17 ofelbara äga att undertrycka varje skriftförsök riktat mot

Ändring av § 86 regeringsformen och § 38 mom. 1 riksdagsordningen m. m.
(Forts.)

morale. § 5. Ingen, utom sällskapet för inbördes beröm, får yttra sig om en avliden Lasse. § 6. Varje medborgare har full frihet att yttra sig i tryck.»

Jag tror att denna satir kan tillämpas framför allt på den nya tryckfrihetslag, som nu efter en liten frisering av utskottet förelagts riksdagen till godkännande. Varje medborgare kommer att få full frihet att yttra sig i tryck, d. v. s. om man inte kritiserar regeringen, inte anmärker på dess utrikespolitik, inte talar om det militära slöseriet eller på annat sätt försvagar försvarsviljan, inte uppmanar arbetarna att försvara sin levnadsstandard, inte ådagalägger något syfte att införa republik eller ännu mindre en socialistisk ordning. Om man däremot med lämpliga mellanrum betygar sin vördnad för — för att anknyta till Strindberg — de femton ofelbara Lassarna och prisar den politiska moral, som dessa femton ofelbara funnit böra utgöra ett rättesnöre, kommer man nog att ha tryckfrihet.

Jag kan inte underlåta att säga, att på mig göra dessa bugningar för tryckfrihetens princip närmast ett obehagligt intryck. Regeringen bekänner sin kärlek till det fria ordet i samma ögonblick som den lägger munkorg på det-samma eller i varje fall skaffar sig medel att lägga munkorg på det. Den säger ett, men man kan mycket väl tolka dess framställning så att den menar något annat, att vad den här avser är det ofria, det bundna, det av polis kontrollerade ordet.

Jag kan inte heller, herr talman, underlåta att göra några repliker i anledning av några synpunkter, som här i kammaren anförts av en av regeringens försvarsadvokater, nämligen herr Vougt. Han talar om denna lagstiftning såsom något som egentligen rör endast å ena sidan pressen, å andra sidan statsmakterna, och han beskyller pressen för att ha försämrat frågans läge. Om herr Vougt utredningskommitté hade fått sin vilja fram, skulle det ha kunnat bli något mildare bestämmelser, men att så inte skedde utan att det blev en ytterligare skärpning mot vad herr Vougt ursprungligen ville, tillskrev han pressen. Jag skulle till detta vilja säga, att det här icke gäller endast statsmakterna och pressen, ty tryckfriheten berör ju för hela folket vitala intressen. Den berör rätten att tänka och tala fritt, även om detta icke sker på ett sätt som motsvarar de maktägandes uppfattning, den berör vidare rätten att angripa orättvisor och missförhållanden, rätten att överhuvud taget hävda en annan linje än de maktägande, ja, i vissa situationer rätten att försvara fred och frihet och det dagliga brödet, när de maktägande föra en politik som hota dessa. Jag diskuterar icke i detta sammanhang, huruvida regeringen fört en politik, som hotar vår fred eller frihet eller bröd, utan jag har här endast velat framhålla att principiellt sett gäller tryckfriheten även dessa saker. Den berör hela vårt styrelseskick, och bestämmelserna om tryckfriheten äro inte för intet inskrivna i en av Sveriges fyra grundlagar.

Slopandet av tryckfriheten har i alla länder utnyttjats såsom ett medel för att genomföra en terror mot oppositionen, mot dem som tänka och handla annorlunda än de för tillfället maktägande göra. Själva tanken att det, när denna lagstiftning väl trätt i kraft, inte skall vara möjligt för den enskilde svenske medborgaren eller medlemmen i en partisammanslutning, som representerar en viss åskådning, att i tryck fritt formulera sina åsikter, gör på mig ett mycket obehagligt intryck. Det blir ju polisen eller personer med liknande befogenheter som polisen, vilka ytterst komma att ha avgörandet över vad som skall få stå i den svenska pressen, därest denna lagstiftning i sin helhet genomföres. Man kan därför icke säga att denna fråga rör endast pressen och statsmakterna.

Herr Vougt vände sig vidare mot att det i pressen gjorts det ganska näraliggande påpekandet att om det föreligger en censurlagstiftning i form av en

Ändring av § 86 regeringsformen och § 38 mom. 1 riksdagsordningen m. m.
(Forts.)

fullmaktslag eller en ändrad grundlag kan detta föranleda utländsk makt att påverka regeringen att omedelbart genomföra densamma. Han menade, såvitt jag kunde förstå, att det var olämpligt att man på detta sätt gjorde utländska makter uppmärksamma på att regeringen skapade åt sig de förutsättningar, som behövas för att genomföra en censur. Jag tror inte att någon utländsk makt är så bakom flödet, att den inte inser de möjligheter som denna lagstiftning öppnar. Man har så mycket mindre anledning att förbise dessa möjligheter som censurförfarandet ju redan praktiseras i en rad länder betecknande nog särskilt i reaktionära länder. Vi riksdagsmän finga i går en liten promemoria, som visar hur det danska censurförfarandet verkar. Jag tror att var och en, som där tagit del av det sätt, varpå det danska censurväsendet förbjudit eller friserat meddelanden till allmänheten, har fått en ganska stadgad uppfattning om vad en lagstiftning som denna kommer att betyda.

Man har även såsom skäl för en lagstiftning som den föreliggande anført, att den behövs för att förhindra att landsskadliga meddelanden komma ut i pressen. Men sådana möjligheter föreligga i verkligheten redan nu. Jag är inte ense med regeringen om det sätt, varpå dessa möjligheter utnyttjats, men det är dock ett faktum att regeringen genom de ingripanden, som den redan givit praktiska exempel på, visat att sådana möjligheter existera och att den sålunda själv vederlagt sitt viktigaste argument för denna lagstiftning.

Dessutom är skälet ohållbart därför att det, såvitt jag vet, icke finns någon, som har bestritt nödvändigheten av en viss återhållsamhet från pressens sida i ett allvarligt utrikespolitiskt läge. Från vårt håll — och vi anses ju såsom något slags syndabockar på detta område — har det aldrig ifrågasatts att icke pressen måste taga vissa hänsyn, och om det någon gång skulle i den kommunistiska pressen ha publicerats saker, som ansetts olämpliga, har detta icke varit vårt fel. Jag hänvisar till att de tryckfrihetsåtal, som den kommunistiska pressen begåvats med, icke skett på grund av en propaganda, som kunde vara skadlig för Sverige internationellt betraktat.

Jag vill i detta sammanhang beröra en sak, som jag påtalat i den motion jag väckt i denna fråga men som jag inte vet om den har uppmärksammats tillräckligt. Det har ju här i landet tillsatts en informationsstyrelse, vars uppgift skulle vara att såsom ett redskap för regeringen hålla kontakt med pressen och med det s. k. fria ordets män. Denna informationsstyrelse har i direktiven för sin verksamhet mycket klart förelagts att påvisa för pressen vad som ur landets synpunkt kan anses vara skadligt och olämpligt att skriva om. Jag vill här påtala det anmärkningsvärda förhållandet, att varken från regeringens eller från dess organ informationsstyrelsens sida har gjorts ett enda försök att göra den kommunistiska pressen uppmärksam på sådant som man anser att pressen måste vara varsam med. I de fall, där informationsstyrelsen har givit något råd till den kommunistiska pressen, har detta föranletts av den kommunistiska pressens egna åtgöranden. Så var t. ex. senast fallet i går, då tidningen Ny Dag fick en nyhet, som såg mycket allvarlig ut — jag skall inte nu närmare ingå på vad det rörde sig om. Tidningen ringde då omedelbart upp informationsstyrelsen, vilken hänvisade till utrikesdepartementet, och fick på detta sätt en redogörelse för saken. Det gällde emellertid här en nyhet, som verkade mycket sannolik och som kunde ha gjorts till en sensationshistoria, men i känslan av att man måste iakttaga en viss försiktighet vidtogo vi, som sagt, denna åtgärd att rådfråga myndigheterna och respekterade även regeringens önskemål, när den sade att det var lika bra att ifrågavarande sak inte togs upp. Läget var också sådant, att det inte var någon egentlig anledning att göra det.

Ändring av § 86 regeringsformen och § 38 mom. 1 riksdagsordningen m. m.
(Forts.)

Man måste således fråga sig, om vederbörande på ett riktigt sätt använda de möjligheter, som stå till förfogande, när det gäller att påverka pressen och få den att låta bli att publicera sådant, som anses olämpligt. När regeringens organ, informationsstyrelsen, uppenbarligen har fattat såsom sin uppgift att endast ge tips åt den press, som den i förväg utgår ifrån är lojal och respekterar de allmänna intentioner, som äro vägledande för den utrikespolitiska publiciteten, så handlar ju detta organ icke såsom ett organ för landet utan såsom ett organ för vissa partier och med uppgift att tillgodose en viss press' önskemål, och detta kan icke ha varit syftet vid tillskapandet av detta organ. Jag kan aldrig tänka mig, att regeringen kan försvara en sådan uttolkning av de direktiv, som riksdagen härvidlag har givit.

Det kanske finns ett annat skäl. Regeringen och informationsstyrelsen kanske anse, att den kommunistiska pressen är så väldisciplinerad och så i förväg inställd på att respektera regeringens önskemål i dessa frågor, att den inte ens behöver ett tips om vad dessa önskemål innebära i olika avseenden. Men det kan knappast vara på det sättet. Med kännedom om, hur våra femton herrar i regeringen hittills ha behandlat den kommunistiska pressen, utgår jag ifrån att man snarare har en rakt motsatt uppfattning, nämligen att denna press icke är så lojal som den själv önskar. Men om regeringen anser detta, borde den ha dubbel skyldighet att just för denna press försöka klargöra vad som är olämpligt att publicera. Att den förfar på ett motsatt sätt, vittnar om, hur trångt man ser på dessa frågor och att man faktiskt försummar att vidtaga rent elementära åtgärder, när det gäller att förhindra att det skrivna ordet användes på ett för landet ofördelaktigt sätt.

Det har här, herr talman, yrkats återremiss av ärendet, och jag kommer naturligtvis i sista hand att rösta därför. Men då jag, såsom jag här utvecklade, anser att den grundlagsändring, som nu föreslås, icke är motiverad av det allmänna läget, och då jag anser att den genom sina konsekvenser kan bli ett kampmedel i reaktionens händer, anser jag mig böra yrka avslag på den hemställan, som göres i konstitutionsutskottets förevarande memorial.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav först propositioner beträffande det under överläggningen framställda förslaget, att konstitutionsutskottets förevarande memorial skulle återförvisas till utskottet för ny behandling, nämligen dels på bifall till berörda förslag dels ock på avslag därå; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Spångberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår förslaget, att konstitutionsutskottets förevarande memorial nr 20 återförvisas till utskottet för ny behandling, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit nämnda förslag.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Spångberg, vadan votering

medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 140 ja och 58 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit förslaget, att memorialet skulle återförvisas till utskottet för ny behandling.

Härefter framställde herr talmannen propositioner dels på antagande av utskottets i memorialet framlagda grundlagsändringsförslag dels ock på förkastande av berörda förslag; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Hagberg i Luleå, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren antager konstitutionsutskottets i utskottets förevarande memorial nr 20 framlagda grundlagsändringsförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren förkastat utskottets berörda förslag.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså antagit utskottets i memorialet framlagda grundlagsändringsförslag.

§ 5.

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara jämte i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna den 21 maj 1941 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 253, vari Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att — med frånträdande av sitt i skrivelse den 13 juni 1940, nr 422, anmälda beslut — under förutsättning att av 1940 års lagtima riksdag såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaget förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, bleve av riksdagen slutligen godkänt antaga i propositionen intaget förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga i anledning av propositionen inom riksdagen väckta motioner.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen med bifall till den förevarande propositionen ville — med frånträdande av sitt i skrivelse den 13 juni 1940, nr 422, anmälda beslut — under förutsättning att av 1940 års lagtima riksdag såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaget förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, bleve slutligen godkänt antaga i utskottets hemställan intaget förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara;

2) att

a) motionerna I: 231 och II: 316,

b) motionen I: 228,

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

c) motionen II: 320 och

d) motionen II: 319

mätte anses besvarade genom vad utskottet under 1) hemställt.

Enligt Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara skulle 1, 2 och 4 §§ hava följande lydelse:

1 §.

I den ordning varom stadgas i § 6 tryckfrihetsförordningen må förordnas, då riket befinner sig i krig eller krigsfara, att vad i 2 § samt 4—9 §§ stadgas om förhandsgranskning och införsel förbud skall äga tillämpning, samt

då riket befinner sig i krig, att vad i 3, 4 och 9 §§ stadgas om utgivningsförbud skall äga tillämpning.

2 §.

Konungen äger, då det nödvändig göres av hänsyn till rikets farliga belägenhet, att i fråga om tryckta skrifter meddela stadgande om förhandsgranskning, i den omfattning som prövas erforderlig, för att förebygga att i sådan skrift offentliggöras meddelanden, vilka äro ägnade att undergräva krigslydnaden, försvåra militära företag eller eljest försämra krigsmaktens ställning eller försvaga rikets försvarskraft eller att störa rikets fredliga förhållande till främmande makt, eller vilka åsyfta att förbereda statsskickets omstörtande med våldsamma medel eller med hjälp av främmande makt eller äro ägnade att allvarligt störa ordningen inom landet.

4 §.

Innan stadgande meddelas enligt 2 § om förhandsgranskning, som avser viss skrift, eller enligt 3 § utgivningsförbud eller förlängning därav beslutas, skall yttrande inhämtas från riksdagens tryckfrihetskommitté.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *John Björck*, *Fredrik Ström* och *Spångberg*, som hemställt,

att riksdagen, med bifall till motionerna I: 228 och II: 320, mätte besluta att för sin del antaga 1 och 2 §§ i den föreslagna särskilda lagen i följande ändrade lydelse:

1 §.

I den ordning varom stadgas i § 6 tryckfrihetsförordningen må, när riket befinner sig i krig, förordnas, att vad i 2—9 §§ stadgas skall äga tillämpning.

2 §.

Konungen äger, då det nödvändig göres av hänsyn till rikets farliga belägenhet, att i fråga om tryckta skrifter meddela stadgande om förhandsgranskning, i den omfattning som prövas erforderlig, för att förebygga att i sådan skrift offentliggöras meddelanden, vilka äro ägnade att undergräva krigslydnaden, försvåra militära företag eller eljest försämra krigsmaktens ställning eller försvaga rikets försvarskraft, eller vilka åsyfta att förbereda statsskickets omstörtande med våldsamma medel eller med hjälp av främmande makt eller äro ägnade att allvarligt störa ordningen inom landet.

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

2) av herr *Hällgren*, som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande proposition ville — med frånträdande av sitt i skrivelse den 13 juni 1940, nr 422, anmälda beslut — under förutsättning att av 1940 års lagtima riksdag såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaget förslag till ändrad lydelse av § 86 regeeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, bleve slutligen godkänt, för sin del antaga av reservanten framlagt förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara.

1 och 2 §§ i detta lagförslag skulle hava följande lydelse:

1 §.

I den ordning varom stadgas i § 6 tryckfrihetsförordningen må förordnas, då riket befinner sig i krig eller överhängande krigsfara, att vad i 2 § samt 4—9 §§ stadgas om förhandsgranskning och införselbud skall äga tillämpning, samt

då riket befinner sig i krig, att vad i 3, 4 och 9 §§ stadgas om utgivningsförbud skall äga tillämpning.

2 §.

Konungen äger, då det nödvändiggöres av hänsyn till rikets farliga belägenhet, att i fråga om tryckta skrifter meddela stadgande om förhandsgranskning, i den omfattning som prövas erforderlig, för att förebygga att i sådan skrift offentliggöras meddelanden, vilka äro ägnade att undergräva krigslydnaden, försvåra militära företag eller eljest försämra krigsmaktens ställning eller försvaga rikets försvarskraft eller att allvarligt störa rikets fredliga förhållande till främmande makt, eller vilka åsyfta att förbereda statskicketets omstörtande med våldsamma medel eller med hjälp av främmande makt eller äro ägnade att allvarligt störa ordningen inom landet.

3) av herrar *Herlitz*, *Nilsson* i Göteborg, *Nilsson* i Norrångsträsk och *Sefve*, som hemställt, att riksdagen i anledning av motionen II: 319 måtte besluta, att 2 och 4 §§ skulle erhålla nedan angivna lydelse:

2 §.

Konungen äger, då det nödvändiggöres av hänsyn till rikets farliga belägenhet, meddela stadgande om förhandsgranskning

a) beträffande tryckta skrifter i allmänhet i den omfattning som prövas erforderlig för att förebygga, att i sådana skrifter offentliggöras meddelanden vilka äro ägnade att försvåra militära företag eller eljest försämra krigsmaktens ställning eller försvaga rikets försvarskraft,

b) beträffande viss periodisk skrift eller beträffande skrifter utgivna från visst boktryckeri eller av viss förläggare — om grundad anledning förekommit att antaga, att däri kunna komma att offentliggöras meddelanden, vilka äro ägnade att undergräva krigslydnaden eller att störa rikets fredliga förhållande till främmande makt eller att allvarligt störa ordningen inom landet eller vilka åsyfta att förbereda statskicketets omstörtande med våldsamma medel eller med hjälp av främmande makt — i den omfattning som prövas erforderlig för att förebygga att sådana meddelanden däri offentliggöras.

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

4 §.

Innan stadgande meddelas enligt 2 § om förhandsgranskning, som avser viss skrift eller vissa skrifter, eller enligt 3 § utgivningsförbud eller förlängning därav beslutas, skall yttrande inhämtas från riksdagens tryckfrihetskommitté.

- 4) av herr *Fredrik Ström*;
- 5) av herr *Herlitz*;
- 6) av herr *Holmström*.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Hallén**, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningen av konstitutionsutskottets utlåtande nr 21 hemställes,

att utskottets hemställan må föredragas punktvis;

att punkten 1) må företagas till avgörande på det sätt, att först föredrages utskottets förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara paragrafvis med slutstadgande, ingress och rubrik sist samt därefter utskottets hemställan;

att vid behandlingen av den paragraf, om vilken först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammararens ledamot begäres.

Denna hemställan bifölles.

Punkten 1).

Det av utskottet framlagda förslaget till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara.

1 §.

Sedan paragrafen föredragits, anförde:

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Den föregående debatten, under vilken flera talare berörde det lagförslag, som nu är föremål för kammarens överläggningar, och den långa rad av talare, som redan anmält sig för att delta i den debatt, som nu börjar, äro tecken på, att det står klart för oss alla, att det är en synnerligen viktig och betydelsefull fråga, som nu har företagits till avgörande. Det gäller ju att bestämma lydelsen av den lag, som skall innehålla de säkerhetsbestämmelser, som icke lämpligen kunna införas i 6 § tryckfrihetsförordningen och som ha till uppgift att utforma grundlagsstadgandets praktiska tillämpning och draga upp närmare gränser för dess användning.

I den debatt, som ägde rum i fjol, när riksdagen med giltighetstid för ett år antog en dylik särskild lag, framhöll jag, att möjlighet fanns att redan vid 1941 års riksdag upptaga frågan om ändringar i lagen, fastän den icke hade trätt i kraft. Det är ett sådant omarbetat lagförslag, som nu ligger på kammarens bord. Vid dess utarbetande har jag haft förmånen att kunna taga kännedom om den diskussion, som har ägt rum under det gångna året. Det har varit mig angeläget att söka undanröja anledningarna till den oro, som förekom på många håll, och att försöka finna sådana formuleringar i den omarbetade lagen, att den ger starkare precision av de förutsättningar, under vilka censur eller indragning skall kunna äga rum.

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

Utan tvivel måste vi alla erkänna, att man i den diskussion, som har ägt rum, i en del fall använt sig av uttryckssätt, som på grund av den oro, som man hyst, ha varit överdrivna. För min del har jag emellertid funnit detta vara ursäktligt på grund av de höga värden, som man har ansett stå i fara. Uppslag till förbättringar ha tillvaratagits överallt där de ha kommit fram, således ur de inlägg, som i tidningarna ha gjorts av tidningsmän, författare och allmänheten, ur de mycket intressanta muntliga överläggningar, vartill på min inbjudan ett antal tidningsmän, förläggare och andra sakkunniga samlades, ur motioner, som ha väckts här i riksdagen, liksom ur konstitutionsutskottets tidigare betänkande.

Konstitutionsutskottet har i det betänkande, som nu ligger på kammarens bord, förklarar, att det funnit, att det nu föreliggande förslaget har företräden framför det förra, och har förordat det till antagande. Till utskottets utlåtande äro emellertid fogade ett antal reservationer. Jag skall tillåta mig att belysa några punkter, som ställas under debatt i reservationerna och i de motioner, som ligga till grund för dessa.

I den förra året antagna lagen angavs som en av förutsättningarna för ingripande, att en skrift hade visat sig skada rikets förhållande till främmande makt. Detta uttryck har nu ersatts med »störa rikets fredliga förhållande till främmande makt». Uttrycket är hämtat ur strafflagens åttonde kapitel, där det har motsvarighet i fråga om brott, som framkallar fara för krig eller repressalier eller andra för riket skadliga åtgärder från främmande makts sida. Genom att upptaga detta uttryckssätt ur strafflagen och införa det i propositionen har tydligt angivits, att det är fråga om ett missbruk av tryckfriheten, så allvarligt, att det är ägnat att i en spänd situation framkalla icke bara missnöje utan för vårt folk farliga eller skadliga åtgärder från en främmande makts sida. Det är alltså endast i ett mycket allvarligt sammanhang, som detta uttryck kan få betydelse. Det är då också tydligen ur vårt folks synpunkt berättigat, att det får betydelse i ett sådant fall. I den motion, som väckts av herr Undén m. fl., har mot denna bestämmelse gjorts följande anmärkning: »Oron har icke minskats genom den senaste tidens erfarenheter om en intensifiering av utländsk propaganda inom landet. Medan en dylik propaganda är så gott som oåtkomlig för censuren — nämligen ifall den avhåller sig från alltför aggressiva och smädliga uttalanden om andra främmande länder — skulle ett försvar däremot genom kritisk analys av propagandan lätt leda till censurens ingripande på den grund att kritiken vore ägnad att störa rikets förhållande till främmande makt.» (Här skulle egentligen ha stått »störa rikets fredliga förhållande till främmande makt».) Samma anmärkning, som herr Undén framställt, har även upptagits i en motion i andra kammaren, som väckts av herr Edberg m. fl., och har i denna motion ytterligare understrukits. Anmärkningen beror emellertid på ett förbiseende. Den föreslagna lagen innehåller tvärtom en bestämmelse, som ger Kungl. Maj:t makt att ingripa mot utländsk propaganda i alldeles samma fall som i fråga om skrifter som tryckas inom landet. I åttonde paragrafen av den föreslagna lagen stadgas nämligen, att Kungl. Maj:t kan förbjuda införande av i utlandet tryckta skrifter, därest de innehålla något som skulle vara förgripligt, om det hade tryckts inom landet. Samma möjlighet gäller således att ingripa mot skrifter tryckta utom landet som i fråga om skrifter tryckta inom landet. Den som hyser oro för den utländska propagandans verkningar i en farlig situation, bör alltså rösta för lagen, som ger Kungl. Maj:t en makt, som nu icke finnes, att stävja utländsk propaganda.

Ett ytterligare skäl, som anföres i dessa motioner, är att lagen skulle med-

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

föra, att regeringen utsättes för ökade påtryckningar från utländska staters sida. Detta argument skall jag icke upptaga till behandling, då statsministern ju redan har belyst detta påstående och då utrikesministern är närmast till hands att uttala sig om värdet av denna synpunkt.

Det är på grundval av de nyssnämnda motionerna, som den reservation är utarbetad, vilken har avgivits av herr John Björck m. fl. Denna reservation skär sig mycket skarpt mot den reservation, som är avgiven av herr Herlitz m. fl., och som är utarbetad på grundval av herr Mosessons motion. Enligt herr John Björcks m. fl. reservation och även enligt herr Undéns samt herr Edbergs motioner, som ligga till grund för densamma, skulle generell censur under krig få äga rum i samtliga de fall, som föreslås i propositionen utom i fråga om skrift, som stör rikets fredliga förhållanden till främmande makt, vilket uttryck har strukits i dessa motioner och i denna reservation. Enligt herr Herlitz' reservation, respektive herr Mosessons motion, får en generell censur varken i krig eller vid krigsfara äga rum i följande fall, vilka medtagas i den förstnämnda reservationen, nämligen: skrifter, ägnade att undergräva krigslydnaden eller vilka äsyfta att förbereda statskicketets omstörtande med våldsamma medel eller med hjälp av främmande makt eller äro ägnade att allvarligt störa ordningen inom landet. I samtliga dessa fall får enligt herr Herlitz' m. fl. reservation en allmän censur icke tillgripas. Kan det verkligen vara klokt att staten i enlighet med herr Herlitz' reservation avsäger sig möjligheten att i dylika allvarliga fall tillgripa generell censur även i den farligaste situation, som kan uppstå, alltså till och med under ett långvarigt och påfrestande krig? Demokratien är en generös statsform; den är generös mot sina medborgare, men är inte detta att visa alltför stor generositet mot sina fiender?

Det är sant, att enligt herr Herlitz' reservation staten i de angivna fallen, liksom i alla de fall, som uppräknas i propositionen, kan tillgripa individuell censur. En individuell censur förutsättes också bli införd enligt propositionen, men skillnaden är den, att enligt reservationen absolut förbjödes, att generell censur införes av något som helst annat skäl än för att förebygga militära indiskretioner.

Utskottet har med anledning av herr Mosessons motion framhållit, att propositionens lagtext är så utformad, att den möjliggör en differentiering av förhandsgranskningen till såväl art som omfattning. Detta utskottets uttalande är fullkomligt riktigt. Det har i själva verket alltid varit min avsikt att i möjligaste mån undvika införande av en allmän censur. Detta framgår tydligt redan av propositionen till 1940 års lagtima riksdag. Sedan jag där i några besynnerligt missförstådda ord framhållit, att man har anledning utgå ifrån att ett demokratiskt lands regering, som stöder sig på folkets förtroende, och den övervägande delen av pressen på grundvalen av en gemensam övertygelse skulle samarbeta med varandra, fortsätter jag: »Det kan likväl icke anses uteslutet att undantag förekomma och att detta i en farlig tid kan medföra olyckliga verkningar för rikets säkerhet. I ett sådant läge måste möjligheter finnas att på ett effektivt sätt ingripa mot pressorgan, vilka göra sig skyldiga till missbruk av tryckfriheten, som kunna medföra dylika verkningar. Främst gäller detta ytterlighetspartiernas press och vissa därmed besläktade, i utländskt intresse utgivna propagandaaalster.»

Hela den nu föreliggande propositionen är också byggd på grundtanken — såsom hela dess uppställning visar — att vad man skall tillgripa i första hand, om det visar sig vara nödvändigt, är individuell censur och att denna endast i yttersta nödfall och endast i den mån det icke kan undvikas, bör ut-

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

vidgas, så att den blir mera allmän. Det är ur denna synpunkt, som pressnämnden upptagits i propositionen — denna pressnämnd är tänkt som en samarbetsform mellan regeringen och pressen, där pressens medverkan är organiserad på självstyrelsens grund. Allting kan missförstås, så även syftet med pressnämnden. Dess uppgift är ingalunda, som det har sagts i tidningar och även här i denna kammare, att skilja fåren från getterna. Den har i stället att sträcka ut sin hand till samarbete med alla. Endast den som själv vill söndra sig kommer att stå utanför.

Från många håll har det uttalats farhågor för att regeringen skulle vilja i onödan införa censur för att likrikta pressen, mörklägga landet och tysta all kritik mot sin politik. I den mån denna oro kunnat undanröjas genom lagtextens uttryckssätt, har detta skett. För att censur skall kunna införas har föreskrivits, icke blott att krigsfara skall vara för handen, utan också *därutöver* att censurens införande skall nödvändiggöras av hänsyn till rikets farliga belägenhet. Det är således ett misstag, när det ibland sägs, att det senare uttrycket skulle ersätta det förra. Så är icke fallet. Det kommer såsom en skärpning utöver vad det förra uttrycket innehåller.

Häremot har regeringen icke velat avstå från möjligheten att införa den censur, som kan vara nödvändig ur självbevarelsens synpunkt under förberedelsedagarna i ett läge av skärpt krigshot. I det avseendet råder en motsättning till den ståndpunkt, som intages i herr John Björeks m. fl. reservation, ty här medges, såsom kammaren säkerligen observerat, censur endast i händelse av krig.

Bättre bedömningsgrunder än ord är dock handling. Regeringen har under den tid av växlande krigsfara som vi genomgått visat, att den icke ansett läget vara sådant, att det kunde utgöra anledning för införande av censur. Detta är en bättre definition på graden av den krigsfara som åsyftas i propositionen än den som i en dylik omdömesfråga kan ges genom lagtext.

Men, säger man, även om denna regering icke förhastar sig, ger detta ingen säkerhet för framtiden. Häremot kan framhållas, att censurlagen endast tas på ett år, och att den med enkel majoritet kan av riksdagen upphävas, när det befinnes lämpligt.

Härtill kommer också den garanti som flera gånger framhållits här i kammaren i dag och som ligger däri, att det fordras ett riksdagsbeslut med $\frac{3}{4}$ majoritet i båda kamrarna för att sätta lagen i tillämpning.

Jag måste med ett par ord vända mig mot dem som säga, att denna garanti är värdelös. Denna ståndpunkt bottnar i en djup misstro mot regering och riksdag. Man säger mer eller mindre öppet — jag har hört det under debatten här i kammaren i det närmast föregående ärendet — att man icke kan lita på att regering och riksdag äro beslutna att med kraft och klokhet föra en politik som kan rädda vårt folks frihet, dess andliga och lekamliga välfärd in i framtiden. Att i en tid som kräver tillitsfull samverkan utså ogrundad misstro till regering och riksdag är, när man noga betänker det, ett farligt och defaitistiskt handlingssätt, som försvagar tron på den egna motståndskraften.

Genom det föreliggande lagförslaget rubbas icke grundvalen för tryckfriheten under lugna tider. Den ökade kontroll, som kan komma att bli erforderlig i ett skärpt utrikespolitiskt läge, bör göras så lindrig som möjligt. I propositionen har jag framhållit, att värdet av stödet från en ansvarsmedveten press för regeringens utrikespolitik i ett för landet farligt läge tydligen ökas, om det såväl för pressen som för allmänheten är uppenbart, att det stödet ges efter egen omprövning och av fri övertygelse. Det är utan tvivel möjligt att med beaktande av denna viktiga synpunkt skära bort de utväxter, som stå i ett farligt samband med utländsk propaganda.

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

I England har man ett system som fungerar på det sättet, att pressen trots kontroll känner sig fri, och ingen demoralisering av den allmänna opinionen har i England förmärkts därigenom att man infört detta kontrollsystem. Jag är övertygad om att ett sådant kontrollsystem kan införas i vårt land utan att medföra en sådan befarad skadlig verkan. Vi ha ju i vårt land världens friaste press. Vi äro stolta däröver och eniga om att denna frihet skall bestå även under den farligaste tid inom de gränser som då måste uppdragas efter de kritiska tidsförhållandenas krav.

Vårt framtidsmål är — det framgår av de föreslagna åtgärderna, att kontrollen skall vara en provisorisk beredskapsåtgärd — att så fort som möjligt utan dröjsmål låta de förbehåll, som vi nu framföra såsom en eventualitet, försvinna och så skyndsamt som möjligt återgå till vår på stadigvarande grund vilande pressfrihet.

Det är ur sådana synpunkter, som den proposition är uppgjord, som nu är föremål för kammarens bedömande. De linjer för ett ingripande som äro uppdragna äro gjorda med all den försiktighet som kunnat uttänkas, utan att man skulle göra hela propositionen ineffektiv och i den öppna luckor som de element skulle kunna använda sig av, vilkas verksamhet i en farlig tid skulle kunna utgöra en fara för vårt land. Jag vågar tro, att kammaren kan med förtroende antaga Kungl. Maj:ts proposition.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av förhandlingarna.

Herr Mosesson: Herr talman! Anledningen till att jag i utlåtandet icke står upptagen som »närvarande» är att jag, fastän jag deltagit i behandlingen av ärendet, på grund av offentligt uppdrag varit hindrad att närvara, då beslutet fattades.

Jag får såsom min mening säga, att justitieministern förtjänar ett ärligt tack för de redliga bemödanden han gjort för att tillmötesgå den opposition eller undanröja den tveksamhet, som på olika sätt kommit till uttryck vid behandlingen av detta ärende. Ett exempel härför är ju de konferenser, som jag också haft tillfälle att vara närvarande vid, där fackmän, tidningsmän eller eljest sakkunniga kommit tillsammans. Nu ber jag också, ehuru det egentligen icke tillkommer mig i annan mån än såsom motionär, att få förklara varför jag icke kan gå på den linje som herr Undén m. fl. gå på. Jag hyser givetvis för deras statsmannavisdom, erfarenhet och omdöme den allra största respekt, men härvidlag gäller, att var och en bär ansvaret för vad han själv säger och gör. Jag kan för min del icke taga på mitt ansvar, om i rekvisiten avlägsnas dessa uttryck »krigsfara» och »meddelanden vilka äro ägnade att störa rikets fredliga förhållande till främmande makt». Vi veta ju, att även enskilda personer emellan kan, när läget är spänt, ett ööverlagt ord mycket försvåra läkningen av sår, som skulle kunna botas — ännu mera då, om i någon kritisk situation tidningspressen får använda ööverlagda uttryck om främmande folk. Det är icke blott när krig råder utan fastmera under krigsfara och, om man så vill uttrycka det, överhängande krigsfara eller då ett land befinner sig i en farlig belägenhet som det är särdeles angeläget, att man lär sig att hålla tand för tunga.

Jag kan icke, jag säger det uppriktigt, vara med om att avlägsna ur det föreliggande lagförslaget uttrycket »krigsfara», och när såsom här i propositionens 2 § uppräknas sådant som »meddelanden, vilka äro ägnade att undergräva krigslydnaden, försvåra militära företag eller eljest försämra krigs-

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

maktens ställning eller försvaga rikets försvarskraft eller åsyfta att förbereda statsskickets omstörtande med våldsamma medel eller med hjälp av främmande makt eller äro ägnade att allvarligt störa ordningen inom landet», skulle jag verkligen vilja vädja till dem som något tänkt på detta: Är det tillbörligt att ur rekvisiten avlägsna det som står om att man icke får så handla, att »rikets fredliga förhållande till främmande makt» störes? Jag har härvidlag icke kunnat gå så långt som dessa aktade och omdömesgilla motionärer gått.

Vad jag däremot i min motion och herr Herlitz m. fl. i sin reservation begärt är, att vi i lagtexten skulle få klart utsagt ett ord om att differentiering i fråga om censur skall ske. Jag ber att få hänvisa till vad riksdagen på konstitutionsutskottets förslag för någon månad sedan skrev till Kungl. Maj:t, däri riksdagen begärde, att »Kungl. Maj:t måtte beakta det synnerligen angelägna i att den särskilda lag, som kompletterar den föreslagna nya § 6 i tryckfrihetsförordningen, är så utformad, att den med största möjliga klarhet anger de förutsättningar, under vilka censur och indragning av skrifter må få förekomma». Enligt min mening är icke det uttryck, som herr statsrådet härvidlag föreslagit och ansåg vara tillräckligt, av den art som riksdagen begärde. Det lär icke kunna bestridas, att en spaltning är önskvärd och möjlig i själva lagen på ett något bättre sätt än uttrycket »i den omfattning, som prövas erforderlig» genom den antydning, som vi ha i motiveringen. Det tillkommer givetvis icke en lekman utan en jurist att svara på frågan huruvida det är möjligt att i själva lagtexten kunna få en sådan differentiering angiven. Jag må väl säga, att den allra bästa expertis, som vi överhuvud taget kunnat vända oss till i detta avseende, har blivit hörd och enligt en kanske icke enhällig, men i varje fall verkligt vederhäftig mening lär en sådan spaltning av lagtexten, som föreslagits i reservationen, kunna ske.

Varför har jag kommit med en motion och icke nöjt mig med vad i propositionens motivering om uttrycket »i den omfattning som prövas erforderlig» uttalats? En av anledningarna därtill har varit, att konstitutionsutskottet under sitt dechargearbete funnit, att sådant, som uttalats i motiveringar eller som eljest antytts, icke alltid beaktats av Kungl. Maj:t. Vi ha också tillåtit oss att från konstitutionsutskottet skriva till alla de olika utskotten i riksdagen med begäran, att dessa ville iakttaga, att det i lagtext eller klämmor ordentligt uttalas vad vederbörande utskott menar, och då finner jag det egendomligt, om konstitutionsutskottet, som begärt detta av andra utskott, därvidlag skulle uraktlåta att bestämt uttrycka vad utskottet avser.

Nu är jag mycket glad åt och jag är förvissad därom, att justitieministern, som ju alltid visat sig vara en varm vän av tryckfriheten, härvidlag med detta uttryck avser en verklig differentiering. Såsom han emellertid själv förut sade, gäller det att vad som uttalats av en justitieminister eller av en viss regering är icke förpliktande för varje justitieminister eller för varje regering. Lagen bör i det avseendet vara något som på ett bestämt sätt skall tolkas och tydas av vilken regering det vara må. Lagen skall vara ett skydd för den lojale mot godtycke och även mot ynnestbevis. Den skall vara hans värn så långt som han är lojal mot staten.

Nu sade herr justitieministern, att enligt hans åsikt herr Herlitz' m. fl. reservation genom denna spaltning i lagtexten skulle göra det omöjligt för Kungl. Maj:t att införa partiell censur eller allmän censur i de fall, då detta skulle vara önskvärdt eller erforderligt. Jag har, herr statsråd, svårt att förstå detta, då i såväl mom. a) som mom. b) av 2 § enligt reservanternas förslag användes det uttryck, som i lagtextens 2 § av justitieministern själv använts. Om herr justitieministern gör gällande, att detta uttryck »i den omfattning

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

som prövas erforderlig» skall kunna täcka alla de förhållanden, då en differentierad censur skall kunna tillgripas, finner jag det egendomligt, om detta samma uttryck, använt i båda dessa moment av reservanternas förslag, skulle ha mindre verkningskraft än samma uttryck, använt i det enstaka fallet i propositionens förslag till 2 §.

Jag vet, att herr talmannen och alla mina kamrater med hänsyn till den långa föredragningslista som vi ha och den långa rad av talare, som äro antecknade, önska, att jag skall fatta mig så kort som möjligt, och jag skall för den skull sluta här samt yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Herlitz m. fl.

Herr Nilsson i Norrlångträsk instämde häruti.

Herr Hallén: Herr talman! Det råder intet tvivel om att den möjlighet till begränsning av tryckfriheten, som riksdagen i dag står i begrepp att genomföra, är en högst allvarlig sak. Vi svenskar äro ju så invanda vid frihetens luft, att varje ansats till en förändring måste fylla oss med oro. Därför är den kritiska hållning, som en stor del av pressen intager till dagens fråga, egentligen att betrakta som ett hälsotecken.

På samma gång som vi erkänna detta måste det emellertid också fastslås, att mycket onödigt damm har rivits upp och att många måttlösa ord ha nått offentligheten, som icke kunna få lämnas alldeles obeaktade. Jag tillåter mig bara erinra om hurusom för några dagar sedan en känd tidning skrev följande: »Riksdagen går snart att fatta beslut om den svenska tryckfrihetens avskaffande. Införes censur kommer beslutet att i framtiden betraktas som en skamfläck i våra hävder.» Den citerade tidningen tillägger på ett annat ställe: »Det gör icke saken bättre, att med fullt fog på denna hett åträdde makt att täppa till munnen på all opposition kan tillämpas det gamla omdömet: det är icke blott ett brott, det är en dumhet.»

Vi ha vidare under dessa sista dagar bombarderats från många håll med varjehanda skrifter och framställningar. Senast i går föll i mina händer en exempelsamling från vår danska granne, vilken samling skulle vara en liten försmak på det sätt, varpå censuren kommer att arbeta. Det var ett otal exempel ända från ockupationstidens början och tills nu på hur det danska utrikesministeriets pressdetalj, om jag får kalla det så, måst gripa in med en oerhörd stark censur. Jag skulle emellertid vilja framhålla, att det väl icke kan vara tillbörligt att jämföra yttringarna av den censur, som utövas i ett ockuperat land och för vilken naturligtvis i sista hand den ockuperande militära myndigheten är ansvarig, med vad som är tilltänkt, att en fri svensk regering i ett fritt, alltså icke ockuperat land skulle kunna använda sig av.

Det finns också en cirkulärskrivelse, som för närvarande går genom pressen och som även stått i någon av huvudstadstidningarna, där man målar ut alla de risker, som komma, om denna censurlag skulle antagas. Det sägs på ett ställe där ungefär, att »när vår inhemske herr Quisling sättes till makten, har han ett av den svenska demokratin legaliserat undertryckningsinstrument färdigt till sitt förfogande», och, tillägger författaren, detta kan då »användas utan starkare opposition, eftersom allmänheten är vand därvid». Jag skulle vilja säga om detta makabra exempel, att den dag som en främling sättes till makten, då existerar icke heller någon svensk grundlag, och då är hela frågan om vad som står i § 6 i tryckfrihetsförordningen eller i en tillämpningslag en alldeles egal sak.

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

Jag skulle kanske också kunna rikta kammarens protokoll med att erinra om huru i samma rundskrivelse till en del av tidningspressen konstrueras upp ett exempel om hur Sverige, ifall vi i dag skulle antaga denna lag, kommer i ett mycket beklagligt motsatsförhållande till demokratierna ute i världen, framför allt till Amerika. Man skriver där på följande högst anmärkningsvärda sätt: »När krigets räkning en gång göres upp är det troligt att U. S. A. har ett betydande ord med i laget; om Sverige då får bli fritt, eller tilldelas en främmande part, kan i hög grad bero på hur vi i det demokratiska Amerikas ögon visat oss värdiga. Sviker Sverige på den punkten» — det är alltså fråga om den nu ifrågavarande lagen — »förstör vi inte bara våra egna utsikter, men uppger ett av de få återstående brohuvudena för förståelsen och samarbetet mellan Amerika och fastlands-Europa».

Jag tror, att statsrådet Westman skulle väl, om han hade hört dessa ord, kunnat utbrista med en gammal kung, som vi hade för länge sedan: Potzdornerwetter, haben wir das alles getan. Att den omständigheten, att riksdagen antar denna tillämnade lag, skulle få så internationellt och storpolitiskt ödesdigra och djupt ingripande följder hade väl ingen av oss kunnat tänka sig.

Jag skall sluta med ytterligare ett citat. Det finns en politiker, som har uttalat följande ord: »Uppenbart är, att tryckfriheten inom den demokratiska regimen undergått en värdeminskning. Det skulle just nu vara möjligt att få andra kammarens majoritet för ett avskaffande av hela tryckfriheten.» Det låter ju icke oävet, och den, som har sagt detta, är själv ledamot av den lagstiftande församlingen, dock icke av denna kammare.

Jag skall sluta denna lilla exposé över vad jag kallar dessa måttlösa överord, som under det gångna året ha förekommit i den offentliga debatten, med att än en gång ur glömskans djup rädda ett ord från det stora opinionsmötet i höstas i denna fråga. Där producerade en författare, som i sitt skriftställarskap pendlar mellan totalistiska funderingar och självbetraktelser, följande tirad: »En öppen och oförfärad kampanj över hela landet, det är den enda väg, som nu kan leda till Sveriges räddning ur det läge, som närmast påminner om det, vari Sverige befann sig, då Gustaf Wasa räddade det ur lybeckarnas gastkramning.» Han tillade ytterligare: »Nu skall Gustaf Wasa-andan åter komma till synes och låta de styrandes räddhåga förstå, att den räknat fel, då den trott sig kunna få Sveriges folk med sig på en hal och i all sin påstådda skicklighet i sista hand grovt oskicklig självuppgivelsepolitik.»

Ja, så kan det låta på en del håll, och efteråt ställer den bålde kämpen i utsikt en verklig folkdom och erbjuder sig att mobilisera författarna, konstnärerna och alla landets intellektuella, dit synbarligen vi riksdagsmän icke få räknas, och denna elit, säger han, skall bli »nationens vägvisare och oförskräckta förkämpar» i kampen för den hotade andliga friheten.

Därmed, herr talman, skall jag sluta dessa citat och uttala den varma förhoppningen, att i vår press detta skede i kampanjen nu skall vara definitivt avslutad och att dessa måttlösa överord icke mer skola förekomma.

Man har förebrått riksdagen, att den är alltför kallsinnig inför denna kritik. Vi ha särskilt fått förebråelser för att vi icke taga tillräckligt intryck av den stora sexhundramannapetitionen i tryckfrihetsfrågan, och man har sagt till oss, att nu äro ni på den segrande sidan nonchalanta och fråga icke efter vad folket säger, men i gångna tider voro ni själva icke sena att både anordna protestmöten och samla petitioner o. s. v. Ja, det är riktigt, att så skedde i kampen för de politiska rättigheterna, men arbetarna, som på den tiden saknade medborgarrätt, visste vad saken gällde. Det gällde något, som man icke ägde, nämligen medborgarrätt. Jag har emellertid språkat åtskilliga gånger med en

*Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller
krigsfara. (Forts.)*

del av dessa sexhundra petitionärer och har ännu icke träffat någon av dem, som har läst grundlagen varken i dess nuvarande lydelse eller i den nya nu antagna. Det är därför åtskillig skillnad på petitioner och petitionier.

Det nu föreliggande förslaget, herr talman, icke om att införa censur utan om att i ett visst läge möjliggöra censur bör, som statsministern sade, bedömas som en beredskapslag, oundgänglig i ett visst läge. Det har också erkänts av det stora flertalet i utskottet. Tre reservanter ha emellertid biträtt de motioner, som vilja begränsa censurrätten enbart till krig. Det är dock uppenbart, att det just är i det ytterligt spända läge, som kan utlösa sig i krig, i den kusliga skymning, som så att säga föregår krigsutbrottet, som en regering måste äga möjlighet att kontrollera, att icke oöverlagda och provokatoriska uttalanden göras, som kunna ytterligare förvärpa vårt läge. Någon har yttrat, och jag minns det från radiodebatten, att man behöver ju icke ha denna bestämmelse, ty om man tillgriper krig, gör det ju detsamma vad man säger. Jag skulle vilja säga, att om man råkar i krig, är det därför icke säkert, att man är i krig med alla världens stater. Det kan behövas återhållsamhet i omdömet även om dem, med vilka man ännu icke kommit i krig.

Motionärerna och reservanterna med dem vilja likaledes, att censur icke skall få tillgripas mot skrift, som stör »rikets fredliga förhållande till främmande makt». De mena, och det hör man ju ofta, att därigenom utkräves ett större ansvar av regeringen för vad tidningarna skriva i utrikespolitiska frågor. Naturligtvis kan också en främmande makt frestas att utöva påtryckning på regeringen, och motionärerna utgå ifrån att regeringen då skulle frestas att tillmötesgå även orimliga krav från utländsk makt och, som det hette vid författarmötet, söka i dess intresse dirigera opinionsbildningen i landet. Vi tro i stället, att regeringen kommer att känna, tänka och handla svenskt, och få vi en differentierad censur, som exempelvis kan förekomma den kommunistiska pressens försök att utså misstämning mellan oss och Finland, så inse nog de flesta behovet av ett sådant stadgande.

De som jag skulle vilja kalla huvudreservanterna, d. v. s. de fyra medlemmar av utskottet, som anslutit sig till herr Mosessons motion, vilja i lagen ha tydligt utsagt, att frånsatt en allmän censur mot vissa militära meddelanden, skulle vad man kan kalla den politiska censuren bara få tillämpas mot den illojala pressen. Jag vill då påpeka, såsom också har framhållits av herr statsrådet, att detta också är propositionens tanke, uttryckt i orden »i den omfattning som prövas erforderlig». Anledningen till att vi i utskottet icke ha velat ha denna differentiering formligen bunden till en lagtext är följande:

En dylik motivering har, som det också står i utlåtandet, icke sin plats i lagen utan i den administrativa stadga, där censurförfarandets detaljer komma att anges. Vidare finner jag det vara föga tilltalande att i en lagtext beskriva den illojala press, som missbrukar tryckfriheten, och därmed ange den som en konstant företeelse i vårt offentliga liv. Vidare måste man säga, att gränsen mellan vad man kallar den lojala och den illojala pressen kan tyvärr bli ganska flytande, allt eftersom läget skiftar. Reservanterna utgå ifrån och märk väl deras motivering, att *när* en tidning innehåller förgripliga uttalanden, finns det »grundad anledning» till misstänksamhet och behov av granskning, varom deras text talar. De mena därför också, att denna differentierade och individuella censur skall endast tillgripas på grund av förekommen anledning, och denna anledning är icke en allmän misstro mot en viss tidning eller skrift, utan det är så att säga ett fall in flagranti, d. v. s. att tidningen har gjort sig skyldig till ett förgripligt uttalande. Här finns emellertid ett fall, som icke täcks. Det kan tänkas, att när vårt rike har glidit in i en farlig belä-

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

genhet och en viss tidning låt oss säga misstänkes för att vilket ögonblick som helst kunna spelas över till en intressegrupp, som går annan makts ärenden, så kan man befara, att just denna tidning, som ännu formellt är lojal och alltså icke kan bli föremål för någon individuell förhandsgranskning, kan i ett för landet livsfarligt läge kasta in som en brandfackla ett rent landsförrädiskt innehåll, och då är det för sent att komma med någon förhandscensur mot en sådan tidning. En regering måste ha rätt att i ett sådant fall införa en preventiv censur mot en sådan tidning, ehuru denna ännu icke formellt inräknats bland den så kallade illojala pressen. För ett sådant förfarings sätt är Kungl. Maj:ts förslag smidigare och bättre än reservanternas.

Genom den föreslagna pressnämnden skapas, som vi veta, en tidningarnas informations- och rådgivningsnämnd, som ju vittnar om regeringens goda vilja, till samarbete med pressen. Departementschefens ord om att »ingripandet i pressens verksamhet bör göras endast i de fall och i den utsträckning det är oundgängligen nödvändigt» bör, tycker jag, skingra misstankarna för likriktning. Detta gäller ännu mera om hans ord om att i en farlig situation är pressens fria uttalande och därmed vägledningen för allmänheten ett bättre stöd för regeringen än kommanderade uttalanden.

Vi skola också komma ihåg, att här ju icke är meningen att i en farlig situation tänka sig kontroll eller någon slags munkavle på uttalanden av inrikespolitisk natur. Man skall fortfarande kunna hudflänga enskilda statsråd och ministrar på samma sätt som man gör nu och kan göra i fortsättningen. Man har ju hela tiden i tankarna endast uttalanden, som kunna äventyra eller fördärva våra relationer till främmande makt. Det innebär ju en oerhörd begränsning. Man kan därför säga, att hela denna censurlag är en form av vårt allmänna neutralitetsväm i dessa tider.

Jag vågar därför påstå, herr talman, att man kan betro regeringen med dessa befogenheter, eftersom vi kunna hysa förtroende för den. Då invänder man, att den nuvarande regeringen är icke evig utan kan gå när som helst. Ja visst, men vi äro icke heller rädda att ge denna makt, om det behövs, åt kommande okända regeringar. Felet, herr talman, är enligt min uppfattning med oppositionen under hela det gångna året, att den talar som om vi hade ett estrupiat här i landet. Vi minnas i ett annat land den tid, då en liten grupp härskade i strid mot folkviljan. Man resonerar ibland, som vi här hade en diktatur, som styrde Sverige i strid mot den uttalade folkviljan, men vi ha ju i stället en demokrati. Vi ha vidare en parlamentarisk regim, och så länge den råder är det ju inga främlingar, som sitta vid Konungens rådsbord, utan det är personer, som äro utsedda i anknytning till den i val uttalade folkmeningen, och det är vi själva, som med tre fjärdedels majoritet besluta att sätta dessa befogenheter i Kungl. Maj:ts hand. Till yttermera visso skola riksdagens egna förtroendemän, tryckfrihetskommittéerna, dela detta ansvar. Det är alltså oss själva, som vi misstro, om vi tveka inför denna lagstiftning.

Det har sagts, att detta är en beredskapslag att tillgripa i ett utomordentligt läge. Jag vill sluta, herr talman, med att säga, att den dag då Sveriges riksdag med denna utomordentliga majoritet lägger denna makt i en regerings händer, då har redan läget så mörknat, att då tystnar den kritiska misstron, men då är det icke en av censuren påtvingad tystnad utan det är den tystnad, som griper människor, när de se mörknande horisonter, fyllda med moln beredda att urladda all sin ofärd. Mätte därför denna lag aldrig behöva träda i funktion.

Med dessa ord ber jag att få tillstyrka det föreliggande förslaget.

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

Herr **Andersson** i Ovanmyra: Herr talman! Det från föregående år vilande och nu nyss slutgiltigt antagna grundlagsförslaget om en censurlagstiftning har, såsom den föregående talaren här nämnde, rört upp mycket damm i den del av vår tidningspress, som i mer eller mindre grad gjort gällande, att det skulle innebära ett attentat mot det fria ordet av betänkligaste art — för att inte rent av säga en dödförklaring av ett demokratiskt lands kanske mest skattade rättighet åt sina medborgare. Med all respekt för tryckfriheten som princip — jag har ju dock för egen del varit med om konstitutionsutskottets uttalande såväl i fjol som i år därom att »tryckfriheten är en ovärderlig och oförnyttelig tillgång för ett fritt och självständigt folk» — måste jag dock nu som förr poängtera, att det finns situationer i en nations liv, då sentensen att hålla tand för tunga kan vara minst lika nödvändig och dygdefull, som någonsin det fria ordet eljest i normala fall är och blir. »Att tänka fritt är stort, att tänka rätt är större», och vi må veta, att »tala har sin tid men tiga har också sin».

I fråga om den mellanstatliga sammanlevnaden gäller det framför allt i sådana tider av farofyllda lägen vi nu uppleva att mer än annars hålla tungan rätt i mun och undvika sladder, som även om det i och för sig kan ha sanningens prägel dock är ägnat att onödigt såra viss part och ställa oss i en opåkallat misstänkt dager i den sålunda förfördelades ögon. Det är enahanda i det statliga umgänget som i fråga om samlivet mellan medborgarna. Jag tog mig friheten i fjol, som kanske en del av de närvarande kammarledamöterna väl minns, vid behandlingen av detta ärende att relatera ett visdomsord, som min konfirmationslärare gav mig en gång och som i detta sammanhang kan vara aktuellt: »Man skall», sade han, »alltid *tala* sanning, men man skall därför inte alltid tala *om* sanningen!» Jag skulle kunna komplettera denna ostridigt värdefulla sentens med en annan historia från den icke alldeles obekante bondehövdingen Olof Jonssons i Hof dagar, då denne man, som var känd för att vara en försiktig general, vid ett tillfälle figurerade i en skämtteckning bland andra politiska storheter, var och en försedd med ett grötrim, därvid Olof Jonsson i Hof var markerad med följande vers:

»Sa' jag vad jag tänkte,
så var jag väl en jöns:
man kan väl ha åsikter,
fast dom inte söns!»

Nu, ärade kammarledamöter, är här fråga om ingenting annat än en tryckfrihet med en av omständigheterna påkallad moderation, en lagbunden frihet under utomordentliga förhållanden, då pressens män under lagligt ansvar och för all del — jag är gärna villig att medge — till synes strama former, men detta just tack vare deras särskilt utsatta ställning, få lov att i viss mån ställa sig under den tukt och ans som rikets sannskyldiga nytta fordrar och kräver. Avsikten är ju här ingen annan än att på ett av omständigheterna påkallat, eftertryckligt sätt efterhålla de ur rikspolitisk synpunkt missriktade sanningssägare, som ohejdat hänge sig åt lusten att »störa rikets fredliga förhållande till främmande makt». Risken för att de lojala pressmännen här skola i oträngt mål komma under samma domvärjo som de bångstyrt illojala är enligt min mening ej så synnerligt stor. Med den utformning lagtextens 2 och 4 §§ fått, kompletterade med motiveringens försäkran om att »dylika ingripanden måste ske med största varsamhet och böra endast få förekomma, då så befinnes oundgängligen nödvändigt», borde farhågorna för statliga övergrepp ej behöva ta alltför stora dimensioner. Även de som önskat se detta utskottets uttalande

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

kraftigare angivet i lagtexten borde, med hänsyn till önskvärdheten av att ej i vissa situationer binda Kungl. Maj:t i alltför snäva former i tillämpningen av denna lag, kunna, synes det mig, låta sig nöja med den kraftiga markering av andemeningen i denna lagtext, som här på detta sätt tagit sig uttryck.

Tillsättande av en särskild pressnämnd, sammansatt av enbart pressens egna representanter, som här få sitt ord med i laget vid övervakningen av det hela, utgör ju dessutom en ytterligare garanti för att allt går i rätta spår.

Beträffande den mycket rådbråkade tvisten om lämpligheten av införande av censur inte allenast vid »krig» utan även vid »krigsfara» — eller som det heter i den nya tillämpningslagens 2 §, »då det nödvändiggöres av hänsyn till rikets farliga belägenhet» — vill jag endast kort och gott hävda, att redan i detta sist antydda skede kunna situationer uppstå, då ett ingripande kan bli av behovet lika påkallat, ja i vissa fall kanske ännu mera nödvändigt än när ett krigsutbrott ligger före.

Vad angår den mycket omtvistade satsen, avseende meddelanden, ägnade att »störa rikets fredliga förhållande till främmande makt», tror jag, att det regeringen påbördade helansvaret för allt som skrives vid tillämpningen av särskilt detta lagavsnitt är betydligt överdrivet. Säkerligen kommer Kungl. Maj:t ej att falla till föga för varje liten »blåsning» utifrån utan ingripa, endast där uppenbara olämpligheter i det fria ordets namn komma till synes. Vissa tidningsorgans envetna lust att smocka till i oträngt mål, bara för nöjet att få göra det, bör väl ändå i all rimlighets namn i ömtåliga lägen få en viss hämsko, så mycket hellre som det till intet nyttar men väl kan komma mycken skada åstad att i dylika fall låta den ohämmade driften ha sin gång.

Till sist vill jag, herr talman, till vad jag sagt i detta korta koncentrat av mina åsikter i hithörande ting endast tillägga, att jag tror mig tolka den stora massans av svenska folket tankar, om jag säger, att detta folk ej på långa vägar bedömer denna lag och dess konsekvenser på samma pessimistiskt hopplösa sätt, som vad en del av vår tidningspress i sina mörkaste stunder gjort och gör. Så pass ansvarsmedvetet inför de utrikespolitiska farorna är detta folk, att det känner och vet, att exceptionella lägen kräva exceptionella åtgärder, och att det i farofyllda lägen nu som hittills med förtroende överlåter åt landets regering att med stöd av lagen på bästa sätt och efter bästa förstånd handla till landets bätnad och sannskyldiga väl. Jag är förvissad därom, herr talman, att inte minst landets bondeklass, vilken jag i viss mån företräder, i detta stycke och i detta sammanhang med orubbat lugn och full tillförsikt ser framtiden an beträffande denna lags tillämpning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen **Österström**: Herr talman! Den hittills i dag förda debatten har bjudit på ofantligt mycket av intresse, och jag skall be att få foga några randanmärkningar i marginalen till vad som blivit sagt. Icke minst tvinga mig de båda sista ärade talarnas anföranden till några reflexioner.

Utskottets ärade vice ordförande gick ju med oerhört frejdigt mod i sin ordförandes fotspar. Herr Andersson i Ovanmyra hade en takt vid vissa tillfällen som även vid denna riksmarsch förde honom fram i främsta ledet bland de tävlande. Han använde vid ett tillfälle uttrycket »smocka till», och han icke bara använde uttrycket, utan jag tyckte nog, att han var i färd med att också utföra själva handlingen. Men men men . . ., skulle man väl kunna säga.

Det beslut, som riksdagen nu står i begrepp att fastställa, är ju andra tempot i ett betydelsefullt steg ut i det ovissa. Just ut i det ovissa. Det skola vi icke

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

glömma. Även de, som äro positivt inställda till förslaget, måste medge, att om verkningarna av ett eventuellt bifall vet varken utskottets presidium eller andra egentligen någonting alls. Man vet ingenting. Man kan ha sin uppfattning om vad som kommer att ske, men det är oerhört svårt att ställa några garantier härvidlag. Ytterligare ett tempo återstår visserligen, alltså det slutliga bestämmandet av censurens anordnande i det givna fallet, därvid den kvalificerade riksdagsmajoriteten blir garantien mot förhastade åtgärder. Vad som nu sker är i alla fall ett avgörande.

Jag tycker, att det är i hög grad märkligt, det måste jag säga, att några talare med en viss överlägsenhet, som jag icke väntat i dag, söka göra gällande, att den svenska tidningspressens oro för konsekvenserna av denna lagstiftning är så förvånande och att den oron skulle vara så till den grad oberättigad. Det är så mycket svårare att förstå denna anklagelse, om man tar någon hämsyn till *dels* den enorma betydelse för folkets fostran till ansvarsmedvetna medborgare som den fria tidningspressen i vårt land dock har, och *dels* också till de allt annat än idealiska förhållanden vilka undantagslöst, märk detta, formats av censurens klumpiga händer i de länder, där statsmakterna av olika skäl ansett situationen kräva en hård kontroll över tryckrätten. Den som till äventyrs väntar, att denna lagstiftning skall vara lätt att i anda och sanning genomföra, bedrar sig storligen. Erfarenheterna utifrån tala härvidlag ett mycket tydligt och ojävaktigt språk. Svårigheterna ha överallt visat sig vara enorma. Det beror därpå, att det idealiska censurinstrumentet ännu icke finnes konstruerat någonstädes. Man måste tyvärr räkna med såsom ofrånkomligt att betydande allmänna värden gå till spillo vid censurens tillämpning. Även om detta är självklart, blir det en plikt att säga det, och säga det återigen, i beslutets stund.

Men när jag konstaterat detta, måste jag tillägga, att jag trots detta icke vågar göra gällande, att hela denna lagstiftning är absolut onödig och skadlig i nuvarande läge. Det kan nämligen, enligt mitt sätt att se, uppkomma sådana lägen, att statsmakterna måste ha möjlighet att omedelbart och med omedelbar verkan kontrollera det tryckta ordet. Principiellt kan jag icke åtaga mig att försvara en dylik kontroll, men bedömer jag frågan praktiskt, måste jag erkänna, att regeringens krav icke behöva vara helt oberättigade. När man har denna inställning, blir det icke fullt så lätt att säga ett blankt nej till allting i detta sammanhang, även om man är aldrig så på det klara med att det tänkta tvångsläget, då lagen skall sättas i full kraft, är högeligen beklagligt och tragiskt. Det går icke att bestrida det faktum, att — såsom herr Lundstedt uttryckte det för ett par timmar sedan — tryckfriheten naturligtvis kan missbrukas på ett för nationen ödesdigert sätt. Även om man, som han gjort och jag gärna gör, mot detta erkännande ovillkorligen måste ställa den erinran, att strypningen av ordets frihet kan bli minst lika farlig för nationens välfärd, om det vill sig illa, så visar dock det av herr Lundstedt formulerade och av mig citerade erkännandet, att vi här stå inför ett oerhört svårbedömbart problem, där det icke alls är så mycket att undra över att delade meningar komma till uttryck.

Jag ger också herr von Friesen rätt i att det är ett hälsotecken, att vakthållningen kring tryckfriheten varit så lidelsefull som den varit. Det är visserligen sant, att den ärade utskottsordföranden för en stund sedan förklarat och bevisat, att det under den årslånga debatten i detta ämne har fallit många överord. Men dessa överord kan regeringen ta lugnt, och alla de som stå på regeringens sida kunna också ta dem lugnt, eftersom dessa överord utan varje tvekan bottna i en uppenbar oro för de stora värden, som ligga i tryckfriheten.

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

Det är faktiskt bättre, att denna oro tar sig lidelsefulla uttryck, än att den överhuvud taget icke skulle föras fram, alltså icke finnas.

När jag ansett mig i nuvarande läge icke kunna motsätta mig grundlagsbudets stadfästade, finns det också ett par andra skäl härtill. Herr Vougt har i sitt anförande redan berört det ena av dessa skäl, nämligen att i den delen huvudslaget stod redan i fjol. Saken är de facto avgjord, och man kan icke vinna något väsentligt, knappast ens någonting alls genom att förskansa sig bakom återremissyrkandet eller avslagsyrkandet. Det finns dessutom ett praktiskt skäl för att icke motsätta sig grundlagens stadfästade, nämligen detta, att om man icke skall komma alldeles i det ohållbara tillståndet, måste man ha tid på sig att förbereda saken på ett rimligast möjliga sätt. När de närmast berörda kretsarna diskuterat denna fråga, har det blivit alldeles uppenbart, att det blir ett ofantligt företag att ordna de tekniska föranstaltningarna för en förhandsgranskning och att saken kräver det omsorgsfullaste övervägande och det noggrannaste beredande. Eljest går det mycket illa. Även om detta icke är något huvudskäl och även om vi alla måste hoppas, att censuren aldrig skall över hela linjen behöva tillämpas, har själva faktum dock viss betydelse. För den svenska pressen, men även för alla andra, kan det icke vara någon som helst mening i att driva den rena katastroftaktiken i denna fråga. Det är angeläget att se till, att man icke slår in på en dylik linje, synes det mig.

Jag fäster också en viss vikt, ja en icke så liten vikt heller, vid den argumentering, som de sista veckorna och månaderna ha förts för regeringens och nu för utskottets ställningstagande. Jag tycker, att det är icke alldeles betydelseöst att erinra om exempelvis ett uttalande av konstitutionsutskottet som återfinnes i dess utlåtande nr 28 föregående år, där det heter: »Tryckfriheten är för ett fritt och självständigt folk en ovärderlig och oförytterlig tillgång. Genom att skilda meningsriktningar kunna fritt framföras, kan ett värdefullt samspel mellan olika samhällsbyggande krafter utvecklas. I hägnet av denna frihet har vårt svenska samhällsskick nått sin nuvarande utveckling. Varje strävan att söka göra den offentliga meningen i landet likriktad eller ensartad bör därför — därest den skulle framträda — motarbetas. Även under påfrestande förhållanden, i tider av krig eller allmän osäkerhet, bör pressens fria prövningsrätt så långt möjligt lämnas oförkränkt.» Det är ord som stå där och naturligtvis icke bara ord. Det finns ingen anledning att döma så i denna sak, att man stämplade deklARATIONEN såsom värdelös. Vi kunna få anledning att åberopa den.

I samband härmed bör också omnämnas konstitutionsutskottets uttalande tidigare detta år om att utskottet fann det »synnerligen angeläget» att den särskilda lagen »är så utformad, att den med största möjliga klarhet anger de förutsättningar, under vilka censur och indragning av skrifter skola få förekomma, samt att dessa ingripanden i det särskilda fallet icke gå längre än vad som på grund av förhållandena är oundgängligen nödvändigt. Med hänsyn till de erinringar, som ur dessa synpunkter riktats mot den särskilda lagens utformning, får utskottet i betraktande av ämnets utomordentliga vikt tillstyrka en närmare utredning av frågan om en sådan överarbetning av denna lag, att denna utan att förfela sitt ändamål dock i görligaste mån skapar garantier för tryckfrihetens bevarande även under utomordentliga förhållanden.» Det är heller icke bara ord. Det ligger naturligtvis en tanke bakom detta.

Därmed är jag inne på vad jag anser vara huvudfrågan i dagens överläggning och i den förhandenvarande situationen, nämligen att kunna lidelsefritt och med bästa möjliga resultat diskutera det tekniskt-sakliga tillvägagångssättet, om och när förhandsgranskning skall anordnas. Jag är ju den förste att

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

erkänna att regeringen vid utarbetandet av det nu föreliggande förslaget varit angelägen att resonera med representanter från de särskilt intresserade kretsarna i syfte att åstadkomma en så pass tillfredsställande hyfsning av ekvationen som överhuvud taget är möjlig att åstadkomma. Kammaren skall förstå, att något skönt verk kan det icke vara tal om att åstadkomma härvidlag. Anmärkningar skola alltid kunna göras mot utformningen. Ingenting blir lättare och tacksammare än denna korrekturläsning. Detta får man finna sig uti. Bekymmersammare är dock, att det med fog skall kunna göras gällande, att de faktiska möjligheter, vilka funnits att åstadkomma det bästa möjliga med bibehållande av regeringens alla önskemål i sak, tyvärr icke blivit tillvaratagna. Med en ganska liten jämkning hade det kunnat ligga inom räckhåll att, trots allt, i dag få en relativt betydande samling i denna fråga. Samlingen skall naturligtvis sägas vara betydande i alla fall med hänsyn till röstsiffrorna, men den kunde ha blivit i alla avseenden betydande med anslutning helt och fullt från många av dem, vilka nu äro betänksamma och därför rösta nej. Jag beklagar, att denna möjlighet icke har på sätt, som jag anser skulle vara det riktiga, blivit tillvaratagen.

Otvivelaktigt är det nu framlagda förslaget till särskild lag att föredraga framför fjolårets förslag. Det är från så många håll omvittnat, att det är en överloppsgärning att utprepa det, men för fullständighetens skull gör jag det. Härmed är dock icke sagt, att man kan instämma med konstitutionsutskottet, då utskottet om det nya förslaget säger att detta »i görligaste mån skapar garantier för tryckfrihetens bevarande även under utomordentliga förhållanden». Jag skall vittna, att ytterligare garantier enligt min mening hade kunnat skapas i själva lagen genom ett bifall till herr Mosessons motion och den vid 2 § av lagförslaget avgivna reservationen av herr Herlitz m. fl. Med mitt tal om jämkningar menar jag anslutning till de synpunkter vilka av dessa herrar anförts. Denna reservation vill jag först ge min röst.

Konstitutionsutskottet säger om denna 2 § i lagförslaget: »Denna är så utformad, att den möjliggör en differentiering av förhandsgranskningen till såväl art som omfattning. Att så är fallet, följer otvetydigt av lydelsen i 2 § jämförd med 4 §. Vid utformningen av ett beslut om förhandsgranskning kan alltså beaktas, att största delen av pressen ådagalagt sin ansvarskänsla inför nuvarande allvarstygda tidsläge, varför förhandsgranskningen beträffande denna press kan givas en mindre omfattning än i fråga om vissa speciella pressalster eller andra skrifter härrörande från visst tryckeri eller förlag. Beträffande den ansvarsmedvetna pressen kan den i ett visst läge tänkas begränsad till att endast avse meddelanden, ägnade att försvåra militära företag eller eljest försämra krigsmaktens ställning eller försvaga rikets försvarskraft. Lagförslaget öppnar alltså möjlighet till en differentiering likartad den, som åsyftas i motionen II:319. Den väsentliga skillnaden mellan dessa förslag ligger däri, att motionären vill hava en obligatorisk differentiering direkt uttryckt i själva lagtexten. Enligt utskottets mening har en differentiering emellertid sin rätta plats icke i lagen utan i ett med stöd av denna meddelat administrativt stadgande om förhandsgranskning.» Jag tycker att konstitutionsutskottet, trots vad herr ordföranden nyss anför, brister i bevisning just på denna punkt. Jag skall icke närmare komma in på detta. Jag slår emellertid fast, att jag icke har blivit övertygad vare sig av herr statsrådets eller av utskottsmajoritetens argumentering i denna del. Detta spörsmål om konstruktionen av 2 § är icke enbart ett teoretiskt problem utan en praktisk fråga av mycket stor betydelse.

Det är ingalunda att förväna sig över, om man från pressens sida känner sig

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

illa berörd av att ett tillmötesgående på denna punkt icke har kunnat visas ifrån de bestämmande krafternas sida. Emellertid vill jag säga, att även om regeringen och utskottsmajoriteten icke velat gå till mötes härvidlag, så konstaterar jag med stor tillfredsställelse alltjämt, att hela argumenteringen ansluter sig till tankegången i den rationella klyvningsprincipen. Detta har nämligen sitt stora värde, om vi skulle komma därhän, att lagen måste träda i kraft. Säkert är, att utan ett gott och förtroendefullt samarbete mellan första och tredje statsmakterna blir censurvägen för oss alla en via dolorosa. Detta måste sägas till regeringen men även till tidningspressen. Ansvar är ömsesidigt. De organ som propositionen utpekar såsom förmedlare av detta samarbete få en ytterligt vansklighetsfull uppgift att förvalta. Ingen av oss vet i denna stund, om den goda tanken håller i praktiken. Men alla böra vi förstå, att den kan hålla endast i fall den redligaste vilja finns på ömse håll att skapa balans mellan olika intressen och samtidigt låta *ett* intresse dominera, det för oss alla ostridigt gemensamma.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Günther**: Herr talman! Några av reservanterna i utskottet liksom en del av motionärerna ha velat stryka orden »eller att störa rikets fredliga förhållande till främmande makt» ur den föreslagna lagen, och de ha därmed från förhandsgranskningen velat undantaga vad som skrives i pressen i utrikespolitiska ämnen. Andra motionärer och reservanter ha velat begränsa censuren till att gälla endast under krig, icke under krigsfara. Detta medför på det utrikespolitiska området ungefär samma resultat, eftersom ju det fredliga förhållandet knappast kan störas sedan krig utbrutit — om man undantar förhållandet till tredje makt, som är neutral, vilket emellertid har underordnad praktisk betydelse. Det är naturligtvis just under en period av spånt förhållande till ett annat land, som utrikespolitiska tidningsartiklar kunna få farliga konsekvenser för hela landet. De av mig omnämnda ändringsförslagen se icke så genomgripande ut, men jag vill fästa uppmärksamheten på, att ett bifall till dem skulle medföra att lagen bleve något väsentligt annat än vad som avsetts.

Det är i själva verket de utrikespolitiska frågorna, som varit kärnpunkten i den diskussion om tryckfriheten, som pågått i landet under de senaste månaderna. Denna sida av saken har också tydligt framträtt under debatten i kammaren i dag. Både reservanter och motionärer ge en tämligen knapphändig motivering för sin ståndpunkt. Men så mycket mer mångordig har den debatt varit, som förts i pressen och på folkmöten. Där ha många argument framförts. Ett av de oftast återkommande argumenten har gått ut på, att det icke bör ske någon sammanblandning mellan regeringens politik och den enskilda tidningsmannens uttalanden. Det skulle vara en styrka, att regeringen icke kan göras ansvarig för vad som skrives i pressen. Denna tanke återkommer i en del av motionerna, där det framhålls som en fara att regeringen får ett sådant ansvar. Den skulle därigenom utsättas för ökade påtryckningar från utländska maktens sida. Det förefaller mig som om detta argument, i synnerhet under den senaste tiden, varit ett huvudargument i debatten i pressen, och det har ju även i dag förts fram i kammaren. Jag kan emellertid icke finna annat än att detta är en verklighetsfrämmande tankegång. Det är mycket riktigt, att vad den svenska pressen skriver i utlandet uppfattas som uttryck för Sveriges politiska hållning. Hela landet göres ansvarigt för de enskilda skribenternas uttalanden. Det är ett faktum, att det förhåller sig så, man må ha vilken uppfattning som helst om det riktiga i detta. Men detta förhållande gör det icke till en olägenhet och icke till en fara, att regeringen

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

också kan taga ansvaret. Det gör det tvärtom angeläget, ja, i extrema fall nödvändigt, att regeringen sättes i tillfälle att taga hand om saken och ingripa för att förhindra en kanske ödesdiger skada för landet. Om en främmande regering anmäler, att en artikel eller en serie artiklar i en viss tidning från dess sida uppfattas som så ovänliga, att det fredliga förhållandet mellan de båda länderna störes, är det väl ingen som tror, att saken skulle kunna avvecklas helt enkelt genom att den svenska regeringen förklarar, att den enligt landets lag ingenting kan göra. Det vore tvärtom ytterst olyckligt, om regeringen bleve tvungen att i ett sådant fall maktlöst låta händelserna ha sin gång. Ty, jag upprepar det, i våra dagar är det icke de enskilda tidningsmännen som få taga konsekvenserna av vad som skrives i pressen.

Sedan jag tillträtt min befattning i regeringen, har jag fått mottaga ett mycket stort antal klagomål från utländska makters härvarande officiella representanter, riktade mot tidningar och andra skrifter. Jag har då, om så varit erforderligt, till en början sökt klargöra för dem den vidsträckta tryckfrihet, som vår författning medger. Om jag ansett, att saken varit av mindre vikt eller av tillfällig natur, har jag antingen avvisat klagomålen eller åtagit mig att under hand tala med vederbörande. Det ojämförligt största antalet fall har hört till denna kategori. Men i de fall, då saken uppenbarligen haft en verkligt allvarlig karaktär, har jag anmält för justitieministern, att missförstånd yppat sig med främmande makt på grund av artikeln i fråga och hemställt om åtgärder i anledning härav. Det har sedan ankommit på honom att i regeringen taga upp frågan om indragning i enlighet med tryckfrihetsförordningens bestämmelser. Men aldrig har jag, herr von Friesen, svarat, att regeringen beklagar, men att den tyvärr inte kan göra något åt saken. Icke heller har jag någonsin önskat, att jag enligt svensk lag skulle vara tvungen att lämna ett sådant svar. Jag är övertygad om att en sådan maktlöshetsförklaring skulle vara det olyckligaste och även det mest ineffektiva sättet att söka undanröja misstämningar av detta slag. Det skulle undergräva regeringens auktoritet utåt, men det skulle med säkerhet icke i övrigt inverka på konsekvenserna av vad som förevarit.

När jag förfarit på det sätt jag nu angivit, har jag gjort det i övertygelsen, att jag handlat i enlighet med grundlagens principer. Tryckfrihetsförordningen bygger, såvitt jag kan förstå, just på denna grundsats. Den uppräknar de missbruk av tryckfriheten, som skola anses såsom brott och följaktligen åtalas. Men därutöver säges det i 3 § 9 mom., att om en skrift, utan att vara smädlig eller förgriplig, dock är sådan, att genom densamma missförstånd yppat sig med främmande makt, skall regeringen taga hand om ärendet och avgöra, om skriften skall indragas eller icke. Med andra ord, om rikets förhållande till en främmande makt allvarligt störes genom en artikel i en tidning, får regeringen icke gentemot denna makt undandraga sig ansvaret att avgöra, om artikeln skall få spridas. Detta är enligt min mening en riktig och nödvändig princip. Men den är rakt motsatt den princip, som under den senaste tiden i åtskilliga pressorgan förts fram av ivriga försvarare av tryckfriheten.

Det lagförslag, som nu behandlas av kammaren, är, som jag ser saken, grundat på denna redan av tryckfrihetsförordningen knäsatte princip. Grundlagen tar med sin nuvarande avfattning sikte på normala förhållanden. Under dessa kan det vara tillräckligt att i här berörda fall, även de som äro av allra allvarligaste slag, tillgripa konfiskering. Men då landet befinner sig i krigsfara, är det synnerligen önskvärt att man skall kunna gå ett steg längre och genom förhandsgranskning förhindra, att enskilda pressorgan genom

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

sitt sätt att skriva framkalla krig. Själva publiceringen kan då vara avgörande och en efterföljande indragning otillräcklig. Grundsatsen är i båda fallen densamma, ehuru tillvägagångssättet är olika beroende på omständigheterna.

Med det nu sagda har jag, herr talman, velat framhålla två synpunkter. Den ena är, att det icke är önskvärt, att regeringen skall kunna utåt fritaga sig från ansvar för vad som skrives i den svenska pressen. Erfarenheten visar, att detta icke är en framkomlig utväg, utan att regeringen tvärtom måste upptaga hithörande frågor som en hela landets angelägenhet. De bli helt enkelt en hela landets angelägenhet, och följaktligen måste regeringen ha den nödvändiga handlingsfriheten. Den andra synpunkten är, att det föreliggande lagförslaget är grundat på principer, som redan finnas fastslagna i grundlagen. Det är givet, att införandet av en förhandsgranskning med vilka garantier och under vilka villkor som helst, innebär en skärpning, även en principiell skärpning. Det vore orimligt att bestrida detta. Men en annan fråga är, om den faktiska pressfriheten behöver lida intrång härav. Det har åtminstone varit och är fortfarande min uppfattning, att så icke är förhållandet, utan att ändringen består däri, att konfiskationsrätten under angivna extraordinära förhållanden, som för övrigt måste antagas bli av kort varaktighet, kan utvidgas till förhandsgranskning. Grunderna för censurens tillämpning avses däremot bli desamma som nu gälla för beslag och som sedan gammalt finnas uttryckta i grundlagen. Det förefaller mig också, herr talman, att den formulering, som lagförslaget fått, ger garantier härför.

Herr Spångberg: Herr talman! Jag har till detta utskottsutlåtande tillsammans med herrar Björck och Ström fogat en reservation, vari föreslås, att denna lag icke skall äga tillämpning i fredstid. Vi anse också, att främmande makts påtryckningar i syfte att störa vår pressfrihet icke böra underlättas. Vad beträffar censuren under fredstid förutsattes visserligen i det framlagda lagförslaget, att krigsfara skall föreligga. Det har nu senast av utrikesministern framhållits, hur nödvändigt det är att regeringen har detta instrument i sin hand under en tid av krigsfara. Men man måste i dessa tider fråga sig vad som egentligen menas med krigsfara. Herr Hallén sökte giva en förklaring i sitt anförande. Han yttrade, att med krigsfara menas den skymning, som föreligger strax före ett krigsutbrott. Ja, detta kan vara riktigt, om man tänker på de tider som varit. Före det nu pågående kriget levde vi ju under sådana förhållanden, att man faktiskt kunde tala om en viss skymning före ett krigsutbrott. Men numera råder sannerligen inte någon särskilt markerad skymning strax före ett krigsutbrott. Det har varit så i åtskilliga fall, åtminstone gäller detta de mindre staterna, att kriget slagit ned som en blix. Vill man begagna herr Halléns bildspråk, kan man säga, att det varit en omedelbar övergång från dag till natt. Det blir alltså inte någon period, då man känner med sig, att man inför faran av ett krig bör genomföra en sådan lag som här avses. Detta gör själva begreppet krigsfara så oerhört tånjbart. Man kan inte ge någon ordentlig definition på vad man egentligen menar eller huruvida läget skall vara. Det får bli så, att regeringen liksom känner på sig, att det är fara för omedelbart krig och att lagen därför behöver sättas i kraft. Jag undrar ändå, om vi inte under det nu pågående kriget någon gång befunnit oss i en sådan situation, att vi varit osäkra på hur läget skulle utveckla sig. När vi då inte haft behov av censurlagen är det svårt att tänka sig, att vi i framtiden i fredstid skulle komma i ett sådant läge. I den föreslagna lagen med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara heter det, att Konungen äger, »då det nödvändiggöres av hänsyn till rikets farliga be-

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

lägenhet», i den omfattning som prövas erforderlig meddela bestämmelser om förhandsgranskning. Detta är den enda anvisning som ges i detta avseende. Men detta uttryck är lika vagt som ordet »krigsfara». Det blir en omdömesfråga och ingenting annat. Man får heller inte någon beskrivning på graden eller arten av faran. Några ha föreslagit uttrycket »överhängande krigsfara» eller liknande uttryck. Detta uttryck skapar emellertid i detta blixtkrigets tidevarv icke någon ökad klarhet. Och även om det kanske skapar större garantier mot missbruk än endast ordet »krigsfara», är det olämpligt med hänsyn till att folk skulle bli uppskrämda så snart lagen sattes i tillämpning. Man skulle resonera som så, att eftersom lagen nu har trätt i kraft, måste krigsfaran vara överhängande. På så sätt skulle man kanske skrämman upp människorna i önödan.

Det är en annan fara, som denna lag för med sig och som man inte bör bortse från. Det är den, att pressen kan förlora det förtroende den har hos allmänheten. Vi skola inte underkänna omdömesfrågan hos folket i landet. Vi begå ett mycket stort misstag, om vi göra det. Vårt folk har för vana att följa med de politiska händelserna, och det har visat, hur man aktar demokratin i landet. Det har också som bekant hänt, att medlemmar av vårt folk rest till andra länder för att försvara demokratin, vare sig det gällt inbördesstrider eller krig mot andra länder. I denna demokrati ingår även den frihet, som bland annat består uti att få säga sin mening om samhället och hur det bör vara inrättat. I det begreppet ligger också en i vårt folks medvetande mycket starkt förankrad tryckfrihet. Det måste vara en styrka för vårt folks andliga kraft, att man har förtroende för tidningspressen, och att tidningarna få skriva, vad som är sant och riktigt. Det är en styrka att veta att i tidningarnas redaktioner sitta omdömesgilla personer, som icke behöva stå under förmyndare, utan som själva förstå att bedöma sitt skrivsätt under hänsyn till från myndigheternas sida under kritisk tid uttalade önskemål eller föreskrifter. Skulle censur införas, är det möjligt, är det folk bibringas den uppfattningen, att man icke längre finge veta sanningen, och att en allmän mörkläggning inträtt. Därigenom kunde skapas ett många gånger obefogat misstroende, och då vore fältet fritt för ryktessmiderier. Den s. k. femte kolonnen, vilken som bekant icke framträder i tidningspressen utan arbetar på annat sätt, skulle finna en utmärkt jordmån för sin sådd av idéer.

I reservationen ha vi yrkat att orden »eller att störa rikets förhållande till främmande makt» skall utgå. Vi ha framställt detta yrkande med vetskap om de uppvaktningar, som av främmande makts representanter göras hos vår utrikesledning — utrikesministern har själv erinrat om dessa uppvaktningar — vi ha gjort det med vetskap om att det i regeringen sitter duktigt folk men att regeringens medlemmar dock icke äro annat än människor. Det kan lätt hända, att regeringen under trycket av oupphörliga uppvaktningar låter förleda sig till att göra obefogade eftergifter. Det vore därför en styrka för regeringen att icke ha möjlighet att införa censur. Regeringar växla. Vi stifta ju icke lagar bara för denna regering, utan vi stifta lagar, som kunna komma att bli bestående för framtiden. Erfarenheterna från andra länder giva vid handen, att regeringar, som utsatts för påtryckningar, gjort eftergifter för främmande makter. Som bevis härpå må åberopas de förhållanden, som i dag råda i Finland. Det är ju allmänt bekant, att Finlands tidningar äro ur stånd att hävda en självständig uppfattning, när det gäller utrikespolitiska förhållanden och i all synnerhet förhållandet mellan Finland och dess grannar. Nyligen blev, som känt är, den finska redaktör, som längst försökt att stå emot påtryckningar och giva uttryck för vad han kände, tvungen att avgå. Trots detta

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

har från utländska maktens sida framförts klagomål mot de finska tidningarna. Metoden är: en eftergift i taget. Med denna metod får man till slut tidningarna precis sådana man vill ha dem. Man klandrar allt, som icke till alla delar överensstämmer med ens egna önskningsar.

Vilken erfarenhet ha vi i Sverige haft av tidningspressens hållning? Vi ha ingen anledning att betrakta våra tidningars redaktörer och övriga journalister som oansvariga element. Ingenting har inträffat, som motiverar ett sådant betraktelsesätt. Tidningsmännen ha visat prov på lika stor ansvars känsla som andra människor. De ha i stort sett ådagalagt ett gott omdöme och ha icke gjort sig skyldiga till några överdrifter. Med överdrifter menar jag i detta sammanhang icke vad en eller annan utländsk makt påstår vara överdrifter. Vi ha under den tid, vi haft förmånen att äga tryckfrihet, att äga en fri press, varit utsatta för stora påfrestningar. Jag nämmer unionskrisen 1905. Inte hade vi då någon censur, och inte beklagade sig någon då över att censur icke fanns. Vi hade icke någon censur under världskriget 1914—1918. Vår press var även då fri. Det nu pågående kriget har varat sedan år 1939. Från regeringens sida har det erkänts, att vi under den tid, kriget varat, icke haft behov av någon censurapparat. Från regeringshåll har framhållits, att om den nu föreslagna lagstiftningen funnits tidigare, så hade den icke behövt tillämpas. Under den tid, kriget varat, har pressen uppträtt på ett sätt, som vunnit allmänt erkännande. Jag förstår därför icke vad herr Andersson i Ovanmyra menade, då han yttrade, att här gällde det att hålla tand för tunga. Det gör tidningarna ändå, utan att riksdagen behöver ingripa mästrande. Man har faktiskt hållit tand för tunga en lång tid för att hinna bevisa detta. I propositionen och i de anföranden, som hållits i denna fråga, söker man förgeves efter några övertygande bevis för att den ifrågasatta lagstiftningen skulle vara behövlig. Det har icke påvisats, att pressen någon enda gång hållit på att växa regeringen över huvudet.

I 2 § angives, i vilken omfattning censur kan tillgripas. Censur kan tillgripas, då det finnes erforderligt för att förebygga att i tryckt skrift »ofentliggöras meddelanden, vilka äro ägnade att undergräva krigslydnaden, försvåra militära företag eller eljest försämra krigsmaktens ställning eller försvaga rikets försvarskraft eller att störa rikets fredliga förhållande till främmande makt, eller vilka äsyfta att förbereda statskicket omstörtande med våldsamma medel eller med hjälp av främmande makt eller äro ägnade att allvarligt störa ordningen inom landet». Ingenting av allt detta har hittills förekommit. Låt oss till en början tala om krigsmakten. I vilket land och i vilken tid har det funnits en starkare försvarsvilja än den, som för närvarande finnes i detta land? Stärkes icke denna vilja av att pressen är fri, av att var och en kan tro på vad han läser i tidningarna? Jag är alldeles övertygad om, att en sådan lagstiftning som den här föreslagna icke skulle skapa ett bättre förhållande på detta område. Det är en onödig lagstiftning.

Jag är måhända icke kompetent att närmare yttra mig om hur censuren skulle komma att fungera. Jag har dock försökt att tänka mig in i saken. Därvid har jag funderat över ett förhållande, som icke blivit tillräckligt klarlagt. Det har sagts, att vi måste hysa förtroende för regeringen. Visst. Det är ju ingen som uttalat något misstroende mot regeringen, men det är ju icke regeringen, som skall handhava granskningen. Det skall tillsättas en granskningsmyndighet på sju personer, men icke heller denna myndighet skall sköta om censuren utan endast utse granskningsmän. Vi kunna därför icke ha någon aning om, vad det blir för folk, som kommer att sköta om censuren. Vi veta ju, hur ämbetsmän många gånger arbeta. Jag är rädd för att det

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

kommer att uppstå en byråkrati med mycket liten politisk förstäelse. Granskningsmännen komma säkerligen att flitigt begagna bläpennan och att sätta många plumpar i tidningsredaktionens papper, så att pressen kommer att bli någonting helt annat än vad den nu är. Granskningsmännen komma nog inte att tillämpa den gamla domarregeln att hellre fria än fälla. De komma nog att vara mycket rädda för att utsätta sig för anmärkningar för alltför stor mildhet. De komma, som sagt, att låta bläpennan löpa. Häri ligger den stora faran.

Jag ber att få instämma med dem, som sagt sig hoppas att denna lag aldrig någonsin måtte komma att tillämpas. Om lagen aldrig kommer att tillämpas, är det ju onödigt att antaga lagförslaget. Regeringen har för övrigt redan nu till sitt förfogande tillräckliga möjligheter av det slag, som här avses. I propositionen finnes en uppräknig av vad som redan nu egentligen är förbjudet. Denna uppräknig täcker egentligen alltsammans som nu kräves. Det är förbjudet att genom beskrivning, avbildning eller i tryck offentliggöra under rättelser om militära stridskrafter styrka, beteckning, organisation, gruppering, förläggning, förflyttningar, beväpning och utrustning. Det är förbjudet att lämna meddelanden om haverier, som inträffat vid stridskrafter. Det är förbjudet att lämna meddelanden om olyckshändelser vid militära företag, och det är förbjudet att lämna meddelanden om militära kommenderingar och inkallelser samt om hemförlovning eller permittering av militär personal. Det är förbjudet att lämna meddelanden om eller i bilder visa befästmansanläggningar, mineringar, fältarbeten eller militära förstöringsarbeten. Det är förbjudet att lämna meddelanden om flygplatser, som användas för militära ändamål. Det är förbjudet att lämna meddelanden om eller visa bilder från anläggningar, som äro avsedda att tagas i bruk för försvarsväsendet. Det är förbjudet att lämna meddelanden om anskaffning, transport eller lagring av förnödenheter för försvarsväsendet eller krigsindustriens behov o. s. v. Jag förmodar, att om så erfordras, så skulle denna lista kunna ytterligare utökas, och jag är alldeles övertygad om att nya förbud skulle respekteras lika noga som de förbud, vilka hittills utfärdats. Det bör sålunda räcka för regeringen med de möjligheter, som redan finnas.

En annan sak är, när det gäller meddelanden, vilka äro ägnade att störa rikets fredliga förhållande till främmande makt. Är det icke så, att lagen härvidlag skulle kunna få en tillämpning på förhållanden, som icke alls beröra främmande makt? Jag föreställer mig, att man t. o. m. skulle kunna slå ned på en artikel om femte kolonnen, en artikel, som inte alls rörde främmande makt eller dess överhuvud. Jag erinrar i detta sammanhang om de beslag, som företagits av tidningar och vissa andra skrifter. Kan det icke befaras, att de granskningsmän, som skola tillsättas för att utöva censur, komma att bli rysligt försiktiga? Det är möjligt, att varje ideologisk debatt, som rör våra stora politiska frågor, kommer att undertryckas, och att man med fog kommer att kunna tala om en andlig mörkläggning. De beslag, som redan skett, äro ägnade att väcka farhågor i den riktningen.

Med återopande av dessa synpunkter ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herrar Björck, Ström och undertecknad.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Edberg: Herr talman! Jag är medveten om, att det är med en känsla av djup olust, som riksdagen idag går att taga ställning till frågan om införande av censurföreskrifter i tryckfrihetsförordningen. Jag föreställer mig,

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

att denna olust delas av regeringen och konstitutionsutskottet. Det kan icke vara med någon större glädje, som regeringen inbiterar riksdagen att celebrera det tryckta ordets femhundraårsminne genom att i detta land, där det tryckta ordet varit det fria ordet längre än i något annat land, införa stadganden, som, brukade på visst sätt, kunna betyda ett fullständigt undertryckande av det fria ordet.

Jag tillhör de oförbätterliga människor, som icke låtit sig övertygas om välsignelsen av censur ens under krig. Mig veterligt har man icke kunnat peka på ett enda exempel, då en fri eller kanske t. o. m. en frispråkig press lett ett land till katastrof. Det låter naturligtvis säga sig, och det har också sagts, att de, som icke önska censur, intaga en verklighetsfrämmande ställning. Man rör sig med teorier och konstruktioner. Men även de, som från regeringshåll eller från konstitutionsutskottets sida tala om de vådor, vilka följa med pressfriheten, röra sig med teorier och konstruktioner. Man har icke kunnat peka på ett enda fall, då ett folk gått under därför att dess press fått tala rent ut. Däremot ha de senaste omvälvande händelserna givit åtskilliga exempel på, hur en tigande, kontrollerad och klavbunden press undergrävt den inre motståndskraften hos ett folk. Trots detta förstår jag regeringens önskan att få befogenhet att under krig kontrollera, att inga meddelanden publiceras, som kunna undergräva krigslydnaden eller försvaga rikets försvarsmakt. Jag tror, som sagt, icke på nödvändigheten eller gagnet av censur ens i krig, men jag kan förstå, att regeringen vill ha vissa fullmakter för att kunna möta en del tänkbara eventualiteter.

Om det endast gällde en censur under krig och av militära skäl, skulle jag sålunda låta mina betänkligheter fara, men det gäller ju här icke bara detta. Det gäller ju också en censur under fredstid, under krigsfara. Censur skall kunna tillgripas för att förhindra publicerande av meddelanden, som äro ägnade att störa rikets fredliga förhållande till främmande makt. Redan uttrycket »krigsfara» inger allvarliga betänkligheter. Det är, som förut anmärkts, ett mycket svävande uttryck. Jag tror icke det skulle innebära någon förvanskning av ordets egentliga betydelse, därest någon skulle vilja göra gällande, att vårt land befunnit sig i en större eller mindre krigsfara alltsedan den 1 december 1939. Uttrycket »rikets farliga belägenhet», som användes i § 2, innebär ju ingen snävare gränsdragning. Om vi således redan vid storkrigets utbrott hade haft en censurlag sådan som den, vilken nu förelagts riksdagen till antagande, skulle regeringen haft teoretiska möjligheter att införa kontroll över pressen redan för ett och ett halvt år sedan. Jag säger icke, att regeringen skulle infört censur. Jag säger endast, att regeringen skulle haft den teoretiska möjligheten att införa censur. Och jag frågar mig: kan någon med fog påstå, att det skulle varit till gagn för vårt land, om vi haft en kontrollerad press under de skickelsedigra månader, som ligga bakom oss. Eller, för att vända på frågan: har något inträffat, som giver stöd åt en förmodan, att det varit till skada för landet, att pressen under dessa månader varit fri?

Det kan visserligen anmärkas, att regeringen — och därom har ju avgivits deklARATIONER — endast tänker använda censurlagen under överhängande krigsfara, men ordet krigsfara står här, och jag säger, som herr andre vice talmannen nyss sade i ett annat sammanhang, då det dock icke gällde ett grundlagsstadgande utan endast ett utskottsutlåtande, det är detta man har att hålla sig till, och det finnes ingen anledning antaga, att ordet icke skulle ha någon mening. Erfarenheten visar, att det går lätt nog att införa censur, men att det är sju gånger svårare att avskaffa censuren. Om jag, för att exemplifiera detta påstående, hänvisar till förhållandena i vårt broderland på andra sidan Bottenhavet, torde var och en förstå, vad jag menar.

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

Det allvarligaste i hela censurlagen är emellertid, enligt mitt sätt att se, utrikesdepartementets bidrag till katalogen eller med andra ord uttrycket »störa rikets fredliga förhållande till främmande makt». Under krig är denna bestämmelse, som hans excellens herr utrikesministern redan påpekat, ingenting annat än en nullitet; bestämmelsen kan endast tänkas tillämpad under period av krigsfara, och då är den, såvitt jag förstår, rentav farlig. Ty att störa rikets fredliga förhållande till främmande makt behöver icke nödvändigtvis innebära, att en tidning kritiskt granskar relationerna mellan vårt land och ett annat land. Det behövs kanske endast en viss kritisk granskning av en del efemära förhållanden i något land, kanske bara kommentarer till officiösa meddelanden där man lägger ut texten om landet Y:s intressen visavi landet X. Det kan hända, att det endast behövs, att en tidning publicerar nyheter från en nyhetsbyrå i ett land, med vilket ett annat land befinner sig i konflikt. Det finnes vissa tendenser, som låta förmoda, att redan sådant kan betecknas som att störa rikets förhållande till främmande makt.

Det betyder med andra ord, att det kommer att skapas svårigheter för en allsidig belysning av olika frågor, lägen och förhållanden. Det kan heller icke förnekas, att om en regering fått grundlagsenlig möjlighet att kontrollera pressen redan i fredstid, blir dess ansvar ett helt annat än vad det hittills varit. Enbart att censur kan införas vid krigsfara och för att förhindra publicerandet av meddelanden, som kunna störa vårt lands förhållande till annan makt, kan lätt fresta en annan, mer eller mindre känslig makt att framställa vissa hot, vissa krav till den svenska utrikesledningen.

Jag tror icke, att de, som anföra sådana synpunkter, skriva under på herr Halléns uttalande nyligen, att motionärerna skulle utgå från, att regeringen skulle falla undan. Motionärerna utgå icke från detta. Men enligt vårt sätt att se kan en sådan situation tänkas — man rör sig överhuvud bara med konstruktioner, när man talar i denna sak — där ett land arrangerar ett stycke krigsfara för att utöva påtryckning på den svenska utrikesledningen. Det behövs bara en trumeld i det landets press och en del med rynkad panna framställda hotelser till den svenska utrikesledningen. Och vem kan i ett sådant läge avgöra, vad som är sken eller verklighet? Då står man inför hotet av censuren. Och vad som än säges och trots 8 § i tillämpningslagen, som justitieministern nyss hänvisade till, är den främmande propagandan till stor del oätkomlig för granskningsmännen. Den främmande propagandan kan fritt eller i varje fall relativt obundet arbeta här i landet, under det att den svenska press, som vill analysera denna propaganda, skall kunna klavbindas av censurlagens föreskrifter. Med andra ord: en främmande makt kan här i vårt land anlägga en eld, som icke är en våldeld utan som är en mordbrand. Och vi ha frånhänt oss våra förnämsta möjligheter att möta den med moteld. Och det finnes alltid den risken, att giver man en viss potentat lillfingret, börjar han snart att treva efter hela handen.

Till sist vill jag säga, att jag ingalunda betraktar tryckfriheten såsom en angelägenhet bara för journalisterna, såsom något tidningsmännens privilegium, vilket jag vet är en ganska utbredd uppfattning även i riksdagskretsar. Vore det bara ett privilegium för tidningsmännen, gjorde regeringen rätt i att behandla journalisterna ungefär på samma sätt som betodlarna. Men det är icke på detta sätt. Tryckfriheten är en angelägenhet för hela folket. Tryckfriheten är i § 86 regeringsformen definierad såsom »varje svensk mans rättighet».

Varje svensk man har rätt att genom pressen få en fri och allsidig information i olika saker. Och därtill kommer, att en fri press för regeringen måste vara den främsta barometern på folkstämningen. En kontrollerad press tror

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

ingen på. Den kontrollerade pressen ger ingen allsidig information, och folket har ingen tillit till den. Samtidigt kan den icke för regeringen utgöra någon säkerhetsventil, icke utgöra en barometer på stämningen inom folket. Men den kontrollerade pressen lämnar, som herr Spångberg nyss påpekade, fältet fritt för rykten av allehanda slag. En tidning, som förlöpt sig, kommer man åt; tryckfrihetsförordningen ger därvidlag stora möjligheter. Men rykten äro oät-komliga: dem kan ingen censur slå ned på.

Jag betraktar tryckfriheten som ett av de främsta försvarsmedlen för de svenska värden, som det gäller att slå vakt om, ett försvarsmedel, väl jämför-ligt med de batterier, som uppmonterats längs våra vidsträckta gränser och kuster. Ett sådant medel bör man ej avhända sig i första hand.

Det gäller sålunda icke en journalisternas angelägenhet; det gäller enligt mitt sätt att se en landets angelägenhet. Det är därför, herr talman, som jag tillsammans med ett par kamrater i kammaren tillätit mig i en motion fram-föra yrkande om att ordet »krigsfara» skall utgå ur 1 §, liksom att det ännu farligare uttrycket »störa rikets förhållande till främmande makt» skall utgå ur 2 §. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till den av herrar Björck, Ström och Spångberg avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *von Friesen* och *De Geer*, fru *Lindqvist-Petersson*, herr *Lundstedt* samt fröken *Hesselgren*.

Herr Wallentheim: Herr talman! Den fråga, som vi behandlat under den föregående punkten, och den kungl. proposition, som vi behandla under denna punkt, hänga ju intimt samman med varandra. Det gör, att den diskussion, som här tidigare förts, och den diskussion, som föres under denna punkt, komma att tangera varandra. Med herr talmannens benägna tillåtelse kommer jag därför att begagna tillfället att även på denna punkt få inlägga nå-gra principiella synpunkter.

Då jag vänder mig mot vissa delar av den föreliggande, av utskottet till-styrkta propositionen, gör jag icke detta såsom tidningsman och icke heller som företrädare för några yrkes- eller gruppintressen i övrigt, utan jag gör det helt enkelt som medborgare i ett demokratiskt land. Jag anser, att lagen i den föreslagna formen är oförenlig med de grundläggande principerna för ett demokratiskt samhällsskick. När jag säger detta, vill jag naturligtvis icke ett ögonblick göra gällande, att jag skulle vara bättre demokrat än andra. All sådan högfärd eller inbilskhet vare mig fjärran! Jag endast framför, hur jag ser på denna fråga från min principiella demokratiska sam-hällsuppfattning.

Förutsättningen för all demokrati måste vara obeskurna möjligheter till fri diskussion och till fri opinionsbildning. Det är naturligtvis klart, att den fria diskussionen och opinionsbildningen måste bäras upp av ett sådant själv-ansvar och en sådan självtukt, att den icke utmynnar i självsvåld, som stör eller hotar att störa ordningen eller tager sig uttryck i mot andra parter äre-kränkande beskyllningar. Mot sådana tendenser måste ett ingripande ske — självfallet för övrigt. Men då man ingriper i sådana fall, är det mot me-toderna man ingriper och icke mot åsikterna. Det är i fråga om den förra uppgiften som det är regeringens sak att svara för att ingenting eftersättes. I vad det gäller åsikterna har regeringen intet annat ansvar än att den själv tar ställning till frågorna, framlägger sina ståndpunkter och bidrager till att lämna de upplysningar, som kunna behövas. I övrigt skall åsiktsbild-ningen kunna ske fullkomligt fritt.

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

Jag är icke främmande för att det kan förekomma olämpliga skrifter i tidningar rörande utrikespolitiska frågor och att sådana skrifter kunna vålla skada. Det har kanske också i vissa fall skett. Men detta kan enligt mitt sätt att se ändå icke motivera en lagstiftning av den art, som här är föreslagen. Alla samhällsformer ha ju sina fel, och demokratien har även säkerligen sina. Men demokratiens fel kan enligt min mening icke botas på det sättet, att man inympar metoder, som äro hemmahörande i ett helt annat samhällsskick än det demokratiska.

Jag måste här säga, att regeringen ändå redan nu har vissa möjligheter att, när ett ingripande behöves, verkligen göra ett sådant.

För det andra får man ju söka att så långt det går upplysa en främmande makt, som eventuellt kan klaga, att det, som skrives, står för vederbörandes egen räkning och icke uttrycker landets officiella stämning. Man får upplysa om, att i en demokratisk stat förekommer och måste förekomma en sådan fri opinionsbildning.

För det tredje tror jag, att det bästa medlet att hindra, att opinionen snedvrides, är att opinionen verkligen är fri och får göra sig gällande. En överdrift, en ensidig uppfattning från ett håll kan få bemötas från ett annat. Genom förebringandet av skäl och motskäl är det, som en klarare och fastare uppfattning om samhällsfrågorna kan utkristalliseras.

Jag måste säga, att det går enligt mitt sätt att se icke att i detta avseende skilja emellan inrikespolitik och utrikespolitik och att tillämpa olika metoder för den ena eller den andra arten av politisk verksamhet. Vår frihet och vårt oberoende, med andra ord det centrala problemet, som hela vår utrikespolitik rör sig kring, måste vara grundvalen för varje form av självständig inrikespolitik. Medborgarnas möjligheter att öppet och fritt kunna diskutera med varandra för att finna det rätta och det samhällsnyttiga måste också förefinnas, när det blir fråga om vår utrikespolitik. Denna diskussion får icke hämmas genom ingripanden, som förestavas av önskan att ej irritera främmande makter.

Ett ingripande här med censurmedlet skulle måhända förhindra en opinionsbildning, när den som allra bäst skulle behövas. Vi få akta oss för att söka behaga andra genom att tillgripa metoder, som äro främmande för demokratisk samhällssyn. Vi böra akta oss för att i en obehaglig och svår situation tro oss kunna köpa lättnader i våra svårigheter genom metoder, som äro främmande för vår allmänna uppfattning.

Jag måste också ställa till mig den frågan: Kan det ej bli ödesdigert för människornas tilltro till demokratien som den bästa samhällsformen, om det blir tydligt, att demokratien endast kan komma till uttryck under lugna och fredliga tider och i fråga om inrikespolitiska frågor men måste upphävas eller inskränkas i kritiska tider och i fråga om utrikespolitiken? Är demokratien något, som man håller fast vid och ämnar att hålla fast vid, när den ändå icke duger för tider av största allvar eller händelser med den största räckvidd för nationens öde? Är demokratien med andra ord bara en söndagsidyllernas klädsamma kostym, som måste läggas av, när ovädret tjuter kring våra knutar? Jag är rädd, att många människor kunna komma att vackla i sin tro på demokratien inför sådana frågeställningar.

Denna fråga hör, herr talman, såvitt jag förstår, icke alls ihop med frågan om förtroende eller ej för regeringen. Jag kan utan tväkan deklarerat, att ett sådant förtroende finnes i sällspord omfattning för landets regering. Men det finnes där icke minst tack vare en fri och öppen opinionsbildning, där ståndpunkter och synpunkter fått tillfälle att granskas och diskuteras. Skulle den

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

fria diskussionen bli inskränkt, skulle läget, fruktar jag, snart bli ett annat. En demokratisk regering bör icke vara nöjd med att folket tror på dess förmåga och dess redliga avsikter samt litat till dess omdöme; en demokratisk regering bör vara angelägen om att folkets förtroende vilar på en fast övertygelse och en bestämd uppfattning om fakta.

Min egen tillit till regeringen är icke av den art, att den vilar på mentaliteten »vad far gör är rätt», utan min tillit bygger på en ständig önskan att så långt mina krafter räcka söka kritiskt granska och pröva och söka förstå, varför det handlas på det ena eller andra sättet och varför det måste handlas på det eller det sättet. Endast den regering är i längden stark, som har en stadgad folkopinion bakom sig. Och endast den regering kan med framgång möta allvarliga kriser, som har en kunnig och upplyst folkopinion att lita till.

Här kommer min andra invändning mot det föreliggande förslaget. Jag är rädd för, att regeringens myndighet och auktoritet och helt fria beslutanderätt skall kunna undergrävas, om lagförslaget här antages i det skick, som utskottet föreslagit.

Det har nyss sagts, att en regering är stark, om den tillåter en fri opinionsbildning. Har man censur i bakfickan innebär det ju ändå, herr talman, ett medgivande, att folkopinionen kan bli farlig och att man måste finna ut medel att söka tysta ned den. Man måste finna ett medel att tysta den opinion, som enligt den uppfattning man har kan bli farlig för den politik man för. Redan härigenom skulle förtroendet för regeringen hos folket enligt mitt sätt att se få en stöt. Därtill kommer, att om det fria ordet skulle tystas ner genom tillvaron av en censur eller med hotet om en sådan, skulle det uppstå ett ryktessmideri av den största omfattning. Det är i kretsen av ett sådant ryktessmideri som en främmande propaganda med hotfulla avsikter skulle kunna sätta in sina krafter och härja vilt, utan att man fritt och otvunget skulle kunna möta den.

Kan det vara önskvärt ur regeringens synpunkt att bidra till en opinionsbildning på grundval av gissningar och rykten? Man skulle, om dessa finge fritt spelrum, icke kunna tro på regeringens kommunikéer och regeringens officiella deklamationer. Blotta vetskapen om censuren såsom ett medel, som regeringen har i sin hand, skulle öka misstroendet och misstänksamheten samt skapa tvivel och oro. Därmed skulle det lätt kunna uppstå en anda av självuppgivelse. Vår mycket omtalade andliga beredskap skulle utsättas för allvarliga faror, som icke ens den intelligentaste informationsstyrelse skulle kunna övervinna. Tvivlet på att allt verkligen stode rätt till skulle bli ett ur försvarssynpunkt i längden dödande gift.

Jag såg, jag tror det var i gårdagens nummer av Svenska Dagbladet, ett inlägg av doktor Gunnar Beskow, där han anför några synpunkter, som jag tror, att man icke kan gå förbi. Han pekade där på att om läget blir verkligt kritiskt, utrikespolitiskt sett, har regeringen möjlighet att med hänsyn till en främmande makt dämpa den inre diskussionen här hemma och tillgripa censuren för att se till, att ingenting göres om i regeringens ögon kan irritera och ytterligare förvärpa det svåra utrikespolitiska läget. Det må så vara. Men om sedan läget skärpes, en kris uppstår, som kanske följes av krigiska förvecklingar, då får regeringen i all hast slå om, då skall den få in i folkets medvetande en stark vilja till motstånd mot orättfärdiga och omöjliga krav. Är det då så förfärligt lätt att slå om, när folket tidigare hållits utanför och inte fått ta del av de olika ståndpunkterna i en fri diskussion? Är det så förfärligt lätt att då förvandla den tidigare tystnaden till en propaganda med verkliga utsikter till framgång?

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

Jag måste också säga att det inte bara är inåt, som regeringens ställning såvitt jag kan förstå i detta fall skulle komma att försvagas, utan också utåt. Det kan inte hjälpas att regeringen i varje fall skulle kunna bli utsatt för påtryckningar från någon makt som vill börja sin aggressivitet med nervkrig. Det är, som vi alla känna till, en form av krig som i våra dagar brukar vara den moderna inledningen till vad som senare skall följa. Med en censurbestämmelse i lagen kan regeringen pressas att tillgripa denna bestämmelse, även om detta sker innerst inne mot dess egen vilja, eftersom redan underlåtenheten att tillgripa censurbestämmelsen av den främmande makten kan tolkas som en fientlig inställning. Finns inte en sådan censurbestämmelse, kan regeringen med styrka hänvisa till sin ställning, att den inte kan gå utanför lagens ramar. En främmande makt kan naturligtvis ändå göra sina försök att söka tysta den fria opinionen och tvinga regeringen till underkastelse, tvinga den att söka kränka gällande lag. Sker detta, då är emellertid rättskränkningen klar från den andra partens sida, och då har den andra parten moraliskt sett redan lidit nederlag.

Vi ha väl alla läst i Runebergs Fänrik Stål dikten Landshövdingen, som behandlar den gamle landshövding Wibelius, som stödd på lagen med energi och kraft hävdar rättens anspråk gentemot alla de krav, som maktens utövare försökte att vid det tillfället ställa på honom. Han hänvisade med skärpa till lagen och införde denna hans ståndpunkt ryggade maktinnehavarna tillbaka. Men om inte lagens bestämmelser där hade funnits, om det i stället hade funnits en s. k. beredskapsparagraf, vari man sagt, att om riket befinner sig i krig eller om främmande parter utöva otillbörligt tryck, kan vederbörande domare få dispens från lagens gällande bestämmelser, är det någon som tror, att Wibelius då med samma styrka skulle ha kunnat hävda sin ståndpunkt? En regering lika väl som tjänstemännen inom förvaltningen och lika väl som de enskilda medborgarna ute i landet behöva i hårda tider mer än eljest det ankarfäste, som en normalt uppbyggd rättsordning ändå kan skänka.

Nu har man från regeringens sida i dag med mycken skärpa understrukt att man inte i onödan skall tillgripa den möjlighet som här ges. Det är något att taga fasta på och något som man med tacksamhet inregistrerar, men jag kan ändå inte underlåta att på den punkten säga, att när jag hörde hans excellens herr utrikesministern blev jag litet tveksam och undrade, om inte det resonemang som från utrikesministerns sida fördes konsekvent skulle leda fram till att man ganska snart skulle komma att ifrågasätta tillämpningen av denna lagstiftning.

Jag har många gånger frågat mig, om det verkligen kan vara på det sättet, att hänsynen till ett gott förhållande till främmande makt i grund och botten har något att göra med en lagstiftning av denna art. Av vilka skäl skulle en främmande makt kunna uppträda och ställa sina krav — jag bortser självfallet från personligen ärekränkande saker, som tyvärr ibland kunna förekomma men som naturligtvis ingen försvarar. Men vad är det för skäl eller för anledningar, som skulle kunna driva en makt att ställa anspråk på oss? Jo, för det första skulle det väl vara, att den behärskades av en mentalitet, som inte tål någon motsägelse. Blotta försöket att från något håll våga kritisera, granska och bedöma händelseförloppet ute i världen skulle uppröra vederbörande och skulle framkalla en sådan reaktion. Det skulle vara ungefär samma slags mentalitet, som det kan vara i en familj, om någon av familjens medlemmar tyranniskt skulle tvinga alla de andra till tystnad och lydnad. Men är det tillräckligt skäl att falla undan för en sådan anda och sådana seder? Och skulle det gagna i längden?

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

Den andra anledningen till ett ingripande skulle vara, att vederbörande stat måhända skulle ha dåligt samvete och att varje öppen och fri diskussion skulle plåga och oroa och kännas pinsam för vederbörande. Inte heller detta synes mig vara något skäl att falla undan för. Vi hålla på demokratin inom vårt eget folk, men vi hålla också som grundprincip på en hygglig sammanlevnad emellan folken, och vår uppgift som nation i det fallet kan väl inte bli någon annan än att opartiskt och lidelsefritt söka diskutera den situation, som kan råda, och söka bidra till att utjämna eventuella motsättningar och befrämja en fredlig utveckling. Skulle vi stryka våra krav att få diskutera förhållandena öppet och precis som de ligga till, skulle vi svika denna vår naturliga uppgift och rättighet.

Den tredje anledningen till ett ingripande skulle vara den, att en stat därmed ville dölja sin ovänliga inställning gentemot oss eller dölja eventuella angreppsavsikter. Inte heller på den punkten förefaller det mig som om det skulle finnas några skäl att falla undan, utan detta utgjorde tvärtom dubbel anledning att iaktta vaksamhet.

Det tredje avgörande skälet mot förslaget är enligt min mening att det är präglad av ett visst godtycke. Det har av föregående talare här gjorts försök att söka utreda, vad själva begreppet krigsfara innebär. Det har framhållits, hurusom det skulle kunna göras påtryckningar från en främmande makt och förekomma igångsatta scener för att framkalla ett läge, där denna lagbestämelse skulle komma till tillämpning. Men det avgörande i detta fall är för mig, att de garantier, som skulle finnas för att det inte härvidlag skulle ske något alltför hastigt eller mot en alltför utbredd opinion, anser jag vara om inte alldeles värdelösa så dock mycket svaga. Det kan komma en snabb utveckling, en utveckling med sådan förfärande hastighet, att riksdagen aldrig hinner i förväg ordentligt pröva denna fråga. Och om läget verkligen är kritiskt, om en regering träder fram med ett förslag och säger: nu är läget så kritiskt att vi måste sätta censurbestämmelsen i kraft, hur många tro ni då, mina damer och herrar, skulle i den situationen våga säga, att det kunna vi inte vara med på? Hans excellens herr statsministern har ju tidigare i debatten sagt, att regeringen tänkt över sitt förslag. Det finge man väl förutsätta att regeringen gjorde även i det fallet och att regeringen försökte pressa kamrarna till ett bifall. Jag understryker: i en utomordentlig situation med en verkligt aktuell krigsfara skulle en regering ju inte kunna ta ett nederlag på den punkten, och bara inför risken att det skulle kunna bli en ministerkris på hela historien, tror jag det skulle vara tämligen lätt att få riksdagen att i en sådan situation fatta beslut.

Jag kan följaktligen inte komma till något annat resultat än att skall riksdagen här söka skapa en verklig garanti, kan det endast ske genom att riksdagen gör det i dag när denna lag behandlas. Det är bättre att stämma i bäcken än i ån.

Slutligen, herr talman, ytterligare en sak som jag inte kan underlåta att beröra. Godtagandet av det föreliggande förslaget skulle enligt min mening kunna tolkas som om vår politik hade någonting att dölja gentemot andra stater. Men så långt jag kan förstå har svensk utrikespolitik ingenting att dölja. Den är icke aggressiv, den är icke fientlig emot någon, den är villig till samarbete med alla som respektera vår politiska, sociala, kulturella och ekonomiska frihet och självbestämmanderätt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Björck m. fl. avgivna reservationen.

Häruti instämde herrar *Sköldin, Hedqvist, Jonsson* i Skutskär och *Johansson* i Kalmar.

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

Herr **Vougt** erhöll ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag måste uttala min förvåning över att herr Wallentheim, säkerligen i bästa avsikter men likväl enligt min mening på ett olyckligt sätt, ifrågasatte denna kammars och överhuvud taget riksdagens förmåga att självständigt bedöma frågan om regeringen skulle be oss yttra oss om ett förslag till censur.

Dessutom vill jag fästa uppmärksamheten på att vid den omröstning, som ägde rum här i dag, uppnåddes icke den $\frac{3}{4}$ majoritet som skulle ha varit nödvändig, om det hade gällt icke att antaga en grundlagsändring utan i stället att genomföra § 6 i tryckfrihetsförordningen. $\frac{3}{4}$ majoritet av 213 ledamöter skulle ha blivit 159, i själva verket blev det endast 148 röster. Jag hoppas i varje fall att de som röstade nej i dag skulle ha kurage att säga nej till ett förslag, som komme för tidigt från regeringens sida

Härefter anförde

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Utrikesministern gjorde för en stund sedan ett par uttalanden, som jag tycker man bör uppmärksamma. Han hävdade för det första att grundlagen i sin nuvarande avfattning endast kan betraktas som användbar för normala fall, för att använda hans egna ord. Jag tror att en sådan uppfattning om grundlagens karaktär knappast kan ha någon större resonans i denna riksdag. Han hävdade för det andra att regeringen — det var en väsentlig punkt i hans argumentation — skall inför utlandet vara ansvarig för vad den svenska pressen skriver.

Bägge dessa uttalanden äro, tycker jag, vittnesbörd om en inställning, som egentligen icke kommer till uttryck i Sveriges grundlag; den representerar icke en demokrati sådan som vi mena. Pressen får icke, det har redan sagts, och skall icke vara ett uttryck för regeringens vilja. Pressen skall vara ett uttryck för opinionsbildningen ute i landet, och det är icke regeringen som skall bestämma opinionsbildningen, utan det borde vara så, att opinionsbildningen ute i landet, uttrycken för folkets vilja, skall vara bestämmande för regeringens handlingssätt. En regering som hävdar en rakt motsatt uppfattning kan på detta sätt kräva av riksdagen de mest vittgående fullmakter, bl. a. fullmakt att bestämma opinionsbildningen. Men därmed har ju regeringen också mycket klart sagt ifrån, att dessa fullmakter begäras icke för att regeringen skall tillfredsställa folkkraven utan för att regeringen själv skall dirigera folkkraven.

Jag tror för min del att orsaken till den mycket starkt utbredda oron över denna lagstiftning är att söka på särskilt två områden. För det första är ju denna lagstiftning typisk för sådan lagstiftning som tillgripes under reaktionära förhållanden och i reaktionära länder. För det andra uppfatta säkerligen många denna lagstiftning så, att även om den för tillfället endast riktar sig mot vissa mer eller mindre klart utpekade, ligger det i dess egen tendens, att verkningsområdet kommer att utvidgas även till andra. Sådant har man ju sett så otaligt många exempel på, att man inte behöver närmare ingå på den saken.

Vi ha för vår del i en motion yrkat avslag på hela förslaget om censur och indragningsmakt. Jag vill utöver vad jag redan tidigare har anført i frågan ge några synpunkter på de praktiska verkningarna, synpunkter som kanske delvis — men också endast delvis — framförts tidigare.

Regeringen har i själva brottsbestämmandet, om jag får använda det uttrycket, inlagt vissa från både socialistlagen och andra liknande lagar hämtade attribut. Detta visar att talet om den yttre säkerheten och om bevakning

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

det av de miliära intressena camouflerar maktintressen av mycket vidgad ram. När regeringen, såsom en förutsättning för ingripande exempelvis talar om att pressen försvagar rikets försvarskraft, förstår man att detta måste bli en typisk kautschukbestämmelse. Man kan hävda, och man har tidigare gjort det, att åtgärder som åsyfta att uppmåna arbetarna att inte godkänna lönesänkningar eller försvara sina existensvillkor o. s. v. indirekt är propaganda, som försvagar rikets försvarsvilja. Man har ju i det fallet många, många exempel från olika länder, där man satt arbetarnas åtgärder för att försvara sina reallöner och propagandan i samband med påståenden, att detta försvagar rikets försvarskraft.

Man talar vidare om åtgärder, som ha till syfte att förbereda rikets omstörtande med våldsamma medel. Ja, det är också en sådan där typisk kautschukbestämmelse, som man tillgriper och tillgripit i olika tider mot oppositionella krafter. Det föreligger inga svårigheter, när det gäller att pådikta en opposition mer eller mindre vildsinta avsikter gentemot regeringen och statskicket. Detta är mycket ofta använda metoder, i all synnerhet när man har en sådan här brottsbestämmelse, enligt vilken man bara behöver nöja sig med att antaga, att det finnes ett dylikt syfte hos vederbörande. Då har man ju den mest vida marginal att hålla sig inom. Detsamma gäller bestämmelserna, som röra det fallet, att åtgärder förberedas, som äro ägnade att allvarligt störa ordningen i landet. Det blir helt och hållet en omdömesfråga från vederbörandes sida, vilka åtgärder som äro ägnade att störa ordningen i landet. Det är klart att strejker kunna uttolkas såsom varande något allvarligt och ägnade att försvaga rikets försvarskrafter, liksom de kunna störa ordningen.

På detta sätt har man utformat en brottsbestämning, som i vissa situationer kan användas mot hela den kämpande arbetarrörelsen, en brottsbestämning, som av de krafter, som för tillfället ha makten, kan utnyttjas i egna, inte bara politiska, utan i minst lika hög grad ekonomiska intressen. Därigenom kan lagen få en tydlig karaktär av klasslag. Att så är förhållandet understrykes för övrigt av utskottet, som, när det är fråga om herr Mosessons motion — den åsyftar ju endast att tillämpa censuren mot vissa s. k. illojala tidningar — uttalar, att lagen möjliggör en differentiering av förhandsgranskningen till såväl art som omfattning. Utskottet understryker till yttermera visso, vad utskottet menar. Det heter nämligen i utlåtandet, att förhandsgranskning av den s. k. lojala pressen kan givas en mindre omfattning än i fråga om vissa speciella pressalster eller andra skrifter härrörande från visst tryckeri eller förlag. Det är en tydlig vink om, hur man inom utskottet — i vart fall hur den, som dikterat ner detta — tänker sig, hur lagen skall användas. Om någon tvekan skulle återstå efter detta, är det tillräckligt att hänvisa till vad konstitutionsutskottets ordförande nyss yttrade, när han hävdade, att en sådan differentierad lagstiftning, som det här är fråga om, kan utnyttjas för att förhindra den kommunistiska pressen från att utså missnöje mellan Sverige och exempelvis Finland. Så som Sveriges läge gentemot Finland i dag i verkligheten är, tror jag, att ett sådant exempel på lagens användbarhet vore det sista som utskottsordföranden bort komma med, ty om något har bekräftats, så är det väl, att den s. k. lojala pressens informationsverksamhet i fråga om Finland vilselett den allmänna opinionen och varit skadlig för Sveriges verkliga intressen. Man har mörklagt hela svenska folkets förhållande till Finland och därigenom uppenbarligen gynnat sådana krafter i Finland, som icke äro inriktade på samarbete med Sverige, utan som i dessa dagar hålla på att länka in Finlands utrikespolitik i helt annan riktning. När utskottets ordförande anför detta som exempel på varför denna

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

lagstiftning behöves, känner jag mig benägen erinra om vad lokföraren yttrade om tjuren, som anföll tåget: Jag beundrar ditt mod men föraktar din omdömesförmåga. Att använda detta exempel som motivering för att genomföra en sådan här censurlag och indragningsmakt i vårt land är väl om något bevis på omdömeslöshet.

Eftersom det finnes regeringsorgan, som redan utpekade den kommunistiska pressen såsom den press, som snarast möjligt bör drabbas av denna lagstiftning och utsättas för censur, skulle jag vilja ägna även den saken ett par ord. Dessa kretsar tala även om att den nazistiska pressen är ställd i samma klass, men alla veta ju, att detta tal endast är camouflage. När man i dessa dagar ställer den nazistiska och kommunistiska pressen i samma klass, sker det därför, att det är ett medel att hos den allmänna opinionen försvara våldsåtgärderna mot den kommunistiska pressen. Alla veta vidare, att man icke ingriper mot den nazistiska pressen. Det ligger nära till hands att antaga — jag förmodar att många i detta land också göra det — att anledningen därtill är, att man anser att denna press står i utländsk tjänst och att man riskerar att råka i krakel med någon utländsk makt, om man ingriper mot denna press. När man riktar sig mot den kommunistiska pressen, har man nog också en känsla av, att den pressen är svensk, att det är på grund av dess politik och försök att påverka landets politik i viss riktning, alltså till motstånd mot regeringens politik, som man ingriper mot densamma.

Tidningen *Ny Dag* har man åtalat för det första därför att den påtalade frivilligvärvningen under Finlandskriget. Jag erkänner, att det kanske var en ömtålig sak. Tidningen hade emellertid rätt, även om den dömdes till hårt straff. Vidare åtalades den, därför att man där publicerade upprop från Finlands kommunistiska parti och för att den givit en utförligare redogörelse, än som förekommit i den svenska pressen i övrigt, för innehållet i Kuusinenens s. k. regeringsdeklaration. Vidare åtalades den för ett par mötesuttalanden från Petsamo och New York, och för att den i några artiklar skulle ha riktat angrepp mot Finlands regering. Av, så vitt jag kunnat räkna dem, åtta artiklar har juryinstitutionen friat i fyra fall, medan tidningen dömts i de fyra andra fallen. I samtliga fall har det rört sig om artiklar, som berört Sveriges förhållande till Finland. Man kan ha skilda uppfattningar härvidlag, men man kan icke med framgång hävda, att Sveriges fred hotats på grund av att det funnits tidningar i Sverige, som givit en annan framställning av den finska politiken, än som givits i majoriteten av tidningspressen i övrigt i landet. Det kan man inte påstå. Därför ha dessa ingripanden haft karaktär av godtycklighet i till och med så hög grad att juryinstitutionen, som sagt, i fyra fall vägrat godkänna åtalen. Det är märkligt att tidningen i fyra fall friats av juryinstitutionen, ty denna sammansättes som bekant på sådant sätt, att den är representativ för opinionsbildningen inom landet, den är alltså påverkad av hänsyn till regeringen o. s. v. När t. o. m. ett sådant organ ansett sig icke kunna godkänna regeringens åtgärder, innebär detta typiska exempel på vilka överdrifter, som begåtts.

Jag vill understryka, att den kommunistiska pressen icke åtalats för något, som haft samband med Sveriges försvarsdispositioner eller för något som rör inrikespolitiska angelägenheter för övrigt. Vår press har alltså drabbats av förföljelse, därför att den bekämpat en politik, som lett till Sveriges isolering och — detta är ett faktum — till ett för Finland olyckligt krig. Jag påpekar redan i mitt förra anförande, att regeringen inlett en praxis, som avsett att hindra en del av pressen från att begå en del indiskretioner. Genom sitt organ, informationsstyrelsen, har den sålunda varskott den regeringstrogna pressen — ty det är den det gäller i huvudsak — om vad som icke bör skri-

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

vas och vad som är olämpligt att publicera. Jag frågade justitieministern, visserligen icke direkt — det var emellertid uppenbart till vem jag riktade frågan — om hans uppfattning om riksdagens direktiv innebär, att denna informationsverksamhet, som avser att förhindra att tidningarna publicera något för landet skadligt, skall vara begränsad till den regeringstroga pressen. Det finnes all anledning understryka detta. Visserligen äro regeringsbänkarna för ögonblicket tomma, men det finns väl alltid någon, som kan framföra till vederbörande min begäran om att regeringen tar ställning till denna fråga och klarar ut, om det i fortsättningen skall vara så, att informationsstyrelsen skall ha till uppgift att informera en viss regeringstrogen press men ignorera den andra pressen.

Det har inom pressen sagts, att det nya förslaget är bättre än fjolårets förslag. Det innehåller ett par garantier. Exempelvis skall riksdagen i båda kamrarna med $\frac{3}{4}$ majoritet godkänna att lagstiftningen träder i funktion. Så vitt jag vet innebär detta, med hänsyn till den nuvarande riksdagens sammansättning, ingen garanti mot missbruk. Denna riksdags stora majoritet har visat en troskyldig hängivenhet inför regeringen och har verkligen presterat ett storverk, när det gäller att på regeringen överlåta fullmakter, som göra riksdagen mer eller mindre illusorisk. Att hoppas att denna riksdag skulle utgöra något slags korrektiv mot maktmissbruk eller krav från regeringens sida härutinnan vore alltför optimistiskt. Ja, verkligen alltför optimistiskt, ty här försiggår verkligen i detta land saker, som göra, att man med all rätt kan säga, att vi från att ha varit en rättsstat hålla på att förvandlas till en polisstat. Här har man skickat en svensk redaktör till ett främmande land för att konfronteras med några tydligen mycket suspekta figurer, som lämnat vissa uppgifter till utländsk polismyndighet. Här bryter man sig in i partilokaler och tidningsredaktioner och i enskilda människors hem. Här håller man oförvitliga människor i fängelse så och så lång tid. Det är typiska polisstatsmetoder, som här användas. Till allt detta har riksdagen lämnat sitt medgivande med, så vitt jag minnes rätt, endast kommunisternas motstånd.

Som en andra garanti har man en pressnämnd, som skall tillsättas, och som skall stå till regeringens förfogande. Jag måste fråga: vad är detta för garanti? Denna nämnd kommer troligen att sammansättas av samma slags folk, som redan tidigare haft ett visst inflytande på regeringens dispositioner, exempelvis av sådana, som sitta i utredningskommittéer och utarbetat detta förslag, som sedan, med en liten retuschering, blivit regeringens eget förslag. De som sitta i opinionsnämnden eller i tryckfrihetsnämnden äro egentligen personer från den svenska pressen, som meriterat sig för dessa uppgifter genom att applådera regeringens åtgärder och som i vissa fall inspirerat och kräva åtgärder från regeringens sida. De nuvarande tidningsorganisationerna, vad är det nu för slags organisationer? En talare har redan i dag antytt, hur en av dessa pressorganisationer handlat. Jag syftar på pressbyrån. Jag skall be att få till riksdagens protokoll läsa in ett mycket talande brev från pressbyrån.

»Ärade återförsäljare!

Tyska bild- och veckotidningar.

De tyska tidningarna Signal, Das Reich, Der Adler och Die Wehrmacht får allt större spridning i Sverige. För att göra dem ännu mer kända och för att stimulera försäljningen kommer en stort anlagd reklamkampanj att igångsättas, när nya nummer i slutet av veckan utkommer. Försäljningen, särskilt av Signal, visar en uppåtgående tendens, varför försäljare med knappa upplagor bedes öka dessa. Utländska tidningar, vilka hos försäljarna efterfrågas men ej föras, bör på försök rekvireras och tillhandahållas.

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

Den med sändningen bifogade affischen torde godhetsfullt placeras på bästa sätt.

Högaktningsfullt
Svenska Pressbyrån

Stockholmsdistriktet Avd. 5.»

Det är en av dessa tidningsorganisationer, i vars händer uppenbarligen kontrollen av denna lagstiftnings utnyttjande skall läggas. Det är en organisation, som bl. a. sammansatts av representanter för den kolorerade veckopressen, som på sin tid förkunnade, att de kommunistiska tidningarna »Ny Dag» och »Arbetartidningen» voro sårande för allmän anständighet. Det är sådana organ, som genomdrivit försäljningsförbudet som en extra repressalieåtgärd utöver transportförbudet, som regeringen fortfarande låter vara gällande för den kommunistiska pressen. Om jag satt som redaktör för Dagens Nyheter skulle jag — det är klart — säga, att det vore en betryggande garanti, att dessa pressorganisationer bli företrädare i granskningsnämnden. Ja, betryggande för Dagens Nyheter och för den press, som tänker på samma sätt, men naturligtvis icke betryggande för den press, som har en annan uppfattning och som ännu djärves föra oppositionens språk mot den nuvarande likriktade politiken.

Herr talman! Det officiella Sverige har nyss firat 500-årsminnet av det tryckta ordets skapande och vi kunna om några år, närmare bestämt 1944, fira 100-årsminnet av indragningens slopande. Det som nu försiggår, det, som man nu förbereder, är icke i linje med det jubileum, som man nu har varit med om. Det stämmer icke med den hållning till det fria ordet, som det officiella Sverige i dessa dagar intagit. Det är tvärtom så, att vad som nu sker innebär en tillbakagång, ett steg bakåt, ett mycket allvarligt slag mot friheten och vad som är det fundamentala i frihet och demokrati överhuvud taget, nämligen rätten att i pressen företräda andra meningar än de styrandes och regeringens. Då vi uppfatta saken så, ha vi icke kunnat vara med på detta regeringens förslag.

Jag vill ännu en gång understryka, vad jag sagt i ett tidigare anförande, att för vår del ha vi överhuvud taget icke ifrågasatt, att icke pressen skall iakttaga viss försiktighet. Vi skola icke motsätta oss, om regeringen gör något försök att påverka den kommunistiska pressen i syfte att förhindra spridning av uppgifter, som regeringen anser olämpliga. Men regeringen har icke gjort något sådant försök. Regeringen har icke vid framläggandet av sitt förslag åberopat något motstånd från pressens sida i fråga om iakttagandet av en viss självdisciplin att icke skriva sådant, som försvårar genomförandet av den officiellt angivna politiken, nämligen att bevara freden och landets självständighet. Därför är detta förslag, även ur dessa synpunkter, alldeles överflödigt.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka avslag på utskottets utlåtande.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmälda, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande ärende ävensom av övriga ärenden å föredragningslistan till kl. 7.30 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.56 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 18 juni.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara.

Herr förste vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning konstitutionsutskottets utlåtande, nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara jämte i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid ordet enligt förut skedd anteckning till

(Forts.)

Herr **Sefve**, som anförde: Herr talman! Av den här debatten har ju framgått, att praktiskt taget allesammans inse, att en situation när som helst kan inträffa av den beskaffenheten, att en censur blir nödvändig. Man kan inte ställa sig helt avvisande till en censurlag, trots de risker, som därvidlag måste uppkomma för det fria ordet. Men det är i alla fall i denna censurlag vissa bestämmelser, som äro alldeles särskilt betänkliga. Jag tänker då framför allt på den, som rör förhållandet till främmande makt. Under det att regeringen i fråga om övriga i lagförslaget uppräknade anledningar till ingripande kan handla fullständigt fritt från främmande inflytande är det anledning att befara, att den just i det fallet kan bli beroende av en maktfaktor utanför det egna landet.

För min del skulle jag därför helst ha sett, att denna bestämmelse fått utgå, och jag delar således i viss utsträckning den uppfattning, som har gjorts gällande i den motion, som väckts av herr Undén m. fl. Men jag har trots mig förstå, att den motionen har ganska liten utsikt att vinna majoritet, och jag har därför i konstitutionsutskottet anslutit mig till en reservation till förmån för de synpunkter, som framförts i en av herr Mosesson avgiven motion. I denna reservation finns det visserligen även en bestämmelse om det fredliga förhållandet till främmande makt, men den är dock liksom vissa andra bestämmelser där kringgärdad av säkerhetsanordningar, som göra den något mindre farlig än vad den ter sig i Kungl. Maj:ts proposition.

Den tillämpning, som hittills praktiserats beträffande tryckfrihetsförordningens nuvarande bestämmelser om missförstånd gentemot främmande makt, visar ju, hur ytterligt svävande gränserna äro mellan det som man har rättighet att skriva och det som man däremot icke kan ha tillåtelse att publicera, och det finns anledning att förmoda, att det i fortsättningen mången gång blir minst lika svårt att bedöma vad som kan störa det fredliga förhållandet till främmande makt.

Enligt min uppfattning arbeta våra tidningsmän säkerligen bäst och göra samhället den största tjänsten, om de få skriva under eget ansvar. Säkert är också, att allmänheten har det största förtroendet för den press, som inte är censurerad, vilket naturligtvis har den allra största betydelse särskilt i tider av krigsfara. Vet allmänheten, att en tidning står under censur, så är den missnöjsam och läser ofta in i vad som där står åtskilligt mera och värre än vad

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

som egentligen är meningen. Det är därför angeläget både för allmänheten och för tidningarna själva, att tidpunkten för censuren blir uppskjuten så länge som möjligt. Å andra sidan förstår man mycket väl, att regeringen, som har ansvaret, vill i tid skaffa sig de maktmedel, som den anser sig behöva.

Genom reservanternas utformning av § 2 av censurlagen har man sökt tillgodose båda dessa önskemål. Reservanternas dela nämligen upp censuren i två grupper. Den första åsyftar meddelanden av militär natur, som äro farliga ur försvarssynpunkt. Den andra rör mera omdömesfrågor, bland annat det fredliga förhållandet till främmande makt. Den förra gruppen kan utan risk bli föremål för censur på ett mycket tidigt stadium. Den andra däremot rör sig på områden, där det fria ordet har mycket stor betydelse och alltså bör bevaras så länge som möjligt. För att detta skall kunna ske har man i reservationen sökt skapa ett lagligt skydd åt de tidningar, som ha en ärlig strävan att fylla sin viktiga och samhällsgagnande uppgift i en svår tid. Reservanternas ha därför föreslagit, att denna mera känsliga omdömescensur inte får användas med mindre vederbörande tidningsorgan verkligen försyndat sig eller det på annat sätt finns grundad anledning till misstro emot det. Exempelvis ett sådant fall som det herr Hallén nämnde måste tydligen falla under denna andra del. Genom en sådan bestämmelse tro reservanternas, att de kunna skapa större trygghet åt vederbörande företag och samtidigt bättre nyhetsförmedling åt allmänheten. Regeringen frestas å sin sida inte heller i så hög grad att använda större våld än nöden kräver.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Herlitz m. fl.

Vidare yttrade:

Herr Hällgren: Herr talman! Jag har under förmiddagens lopp åhört många välformade anföranden liksom ganska känsliga sådana, och om man skulle döma efter argumentationen i dessa anföranden, borde de ha utmynnat i yrkanden om avslag på det föreliggande lagförslaget. Men i stället ha dessa talare slutat med att yrka bifall till en eller annan reservation, som innebär ett tillstyrkande av lagen fastän med omformulering av en eller annan paragraf. Följaktligen har, med undantag av herr Hagberg i Luleå, mig veterligen ingen i denna kammare, och heller ingen av ledamöterna i utskottet, vågat ta på sitt ansvar att yrka avslag på det föreliggande lagförslaget. Under sådana förhållanden synes det mig, som om man egentligen bort inrikta sig på att försöka få denna lag så formulerad, att den bäst överensstämde med läget i dagens situation och det syfte man vill vinna med denna lag.

Man har här talat mycket om tryckfriheten och dess värde, men det är väl med tryckfriheten precis som med all annan frihet, att den icke får missbrukas. Man kan inte på livets olika områden predika full frihet, utan man måste ålägga sig vissa begränsningar för samhällets och det helas väl. Det få alla andra medborgare göra i den kritiska situation, där vi nu befinna oss, och då kan man väl också begära, att de som skriva i och ge ut tryckta skrifter även ålägga sig vissa inskränkningar för att landet skall kunna genomleva en farofull tid. Jag talar här inte om vad man kallar den ansvarsfyllda eller mot samhället lojala pressen, men man kan ju inte, om man predikar den oinskränkta friheten, garantera för alla, som benytta sig av denna frihet. Jag tänker då särskilt på sådana skrifter, som i främmande maktis intressen motarbete de intressen, som borde vara vägledande för det egna landet, och åtgärder i detta fall ifrån vårt lands sida stärka ju endast vårt eget lands försvarskraft. De avse att trygga

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

nationens existens och stå inte i motsats med tryckfriheten som ett värn för den demokratiska ordningen i vårt eget land.

Jag har inte kunnat ansluta mig till den motion, som är framlämnad av herr Undén m. fl. och en likalydande motion i andra kammaren, där man vill begränsa förhandsgranskningen av tryckta skrifter till att gälla endast vid krig, och det har man ju inte i en av de avgivna reservationerna heller gjort. Man har där ansett, att vid verklig fara för att vårt land skall indragas i krig är det lika eller kanske ännu mera viktigt att återhållsamhet iakttas från pressens sida som då landet befinner sig i krig. Att lagen sålunda bör gälla både vid krig och då verklig krigsfara är för handen är jag fullt ense med utskottsmajoriteten om. Emellertid är ju krigsfara ett ganska vidlyftigt begrepp, och till förebyggande av att man i detta avseende missbrukar lagen har jag i en reservation till utskottets utlåtande velat ha en omformulering av § 1, där ordet »överhängande» i lagtexten inskjutes framför ordet »krigsfara». Jag har gjort det så mycket mera som man ständigt från juristhåll framhåller, att vad riksdagen skriver i sina motiveringar tar man inte så stor hänsyn till, då man på juristhåll skall döma efter en lag, utan man håller sig strängt till lagtextens formulering. Man kan ju nästan lägga större betydelse i begreppet »överhängande krigsfara» i detta sammanhang än i det uttryck, som också förekommer i nämnda lag, nämligen »av hänsyn till rikets farliga belägenhet».

Vidare har jag i § 2, där det talas om att störa rikets fredliga förhållande till främmande makt, velat ur samma synpunkter inskjuta ordet »allvarligt». Jag har särskilt tänkt på en annan formulering i vår tryckfrihetslag, där det talas om missförstånd med utländsk makt, ett uttryck, som jag helst såge inte fanns med i tryckfrihetslagen, därför att detta ord »missförstånd» kan inbjuda utländska makters sändebud att allt som oftast påpeka för vår utrikesledning, att den eller den skriften är misshaglig, och att åtgärder böra vidtagas mot densamma. Särskilt i nuvarande tid, då det totalitära styrelsesystemet allt mer är genomfört, då man med en diktator eller ledare i ett land förväxlar landet och nationen som sådan, kan man vänta sig, att sådana framställningar från en utländsk makt allt oftare skola komma till vår utrikesledning. Man kan bli mera ömtålig i det hänseendet. Jag tycker, att formuleringen sådan den nu är inbjuder utländska sändebud till att för vår utrikesledning påpeka, att den eller den skriften är av ett sådant innehåll, att åtgärder måste vidtagas mot densamma.

Då en sådan förhandsgranskning eller censur enligt lagtexten också skall tillämpas, då det gäller meddelanden, som äro ägnade att »allvarligt» störa ordningen inom landet, har jag i konsekvens härmed ansett, att det också i lagtexten borde stå »allvarligt störa rikets fredliga förhållande till främmande makt».

Man kan ju invända, att allt detta beror på omdömet hos dem, som skola tillämpa lagen. Men det gäller om de flesta uttryck i denna lagstiftning, och allt vad vi skriva in i denna lag avser ju att underlätta för dem, som skola tillämpa lagen, att tillämpa den i den anda och mening, som riksdagen med densamma har avsett.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till den reservation, som jag har anmält vid utskottets utlåtande.

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! Den censurlag, som riksdagen i följande villkorligt antog, tillkom som vi alla veta under intryck av de exceptionella händelser, som då utspelades i Norden. Vid närmare eftersinnande har det befunnits, att vissa jämkningar voro erforderliga för att intrånget i våra sekelgamla fri- och rättigheter på yttrande- och tryckfrihetens områden

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

ej skulle göras större än nöden krävde. Den form, i vilken lagen nu framlägges för riksdagen, har den fått efter samråd med pressens förtroendemän. Att döma av de senaste dagarnas uttalanden i tidningarna kan man visserligen förstå, att pressen och pressens män alltjämt starkt reagera mot inskränkningar i deras vanda rättigheter, åtminstone om krig icke utbrutit. Men det är väl ändå så, att de många omformuleringarna och uppmjukningarna i det nya förslaget visa regeringens vilja att tillmötesgå pressens befograde önskemål, icke minst när det gäller att ge lagbestämmelserna en så klar lydelse som möjligt. Såsom riksdagsmän ha vi emellertid icke enbart att beakta de synpunkter, som framförts av pressens män eller den yrkesgrupp, som pressens män utgör. Vi ha också att beakta det värde, som vår traditionella tryckfrihetsförordning innesluter — så långt stå vi nog alla i åsikter pressens män mycket nära — och väga detta värde mot det abnorma läge, som för närvarande råder ute i världen, ett läge, som är fullt av jäsningsämnen och orosmoment, vilka kunna sträcka sina hotfulla verkningar till att även beröra vår nationella frihet.

Det måste sägas, att denna vägning mellan olika intressen ingalunda är lätt. Å ena sidan är man benägen att icke göra några eftergifter i lagstiftningen, som öppna möjligheter till att försämra eller kringskära vår nuvarande tryckfrihet. Å andra sidan kan man icke se bort ifrån de alldeles särskilda förhållanden, som för närvarande råda.

Blickar man ut över dagens Europa och vårt eget isolerade läge, kunna de historiska traditionerna ej få vara allena utslagsgivande. Vår situation är långt ifrån behaglig, och vi äro ställda under en noggrannare observation utifrån än tillföre. Om vår politiska kurs i denna stormfyllda tid ha riksdagens partier liksom riksdag och regering varit i allt väsentligt ense. Vår hållning kan förvisso tåla diskussion, och ingen vill hindra en lojal meningsbrytning kring denna. Lagen kan inte sägas lägga något hinder i vägen härför och får inte heller göra det. Syftemålet med densamma är blott — såsom jag uppfattat departementschefens och utskottets uttalanden — att förebygga uppenbart illojala eller skadliga meningsyttringar. Självklart kan det komma att uppstå olika meningar om vad som är illojalt och skadligt. De administrativa anordningar, som nu föreslås för lagens tillämpning, borde dock erbjuda garanti för att den eventuella förhandsgranskningen kommer att ske utan avsikt att öva åsiktstväng och uteslutande med syfte att komma åt dem, som i farans stund vilja utnyttja pressfriheten för ett mot landet osolidariskt uppträdande eller för att leva på sensation eller på fiske i grumligt vatten. Regeringen visar ju en mycket stor kraftutveckling för att föra förslaget i hamn, och jag måste säga, att det numera är mycket sällan som andra kamraren har visats en sådan ära som i dag, när vi ha sett de båda excellenserna plus justitieministern uppträda till försvar för en regeringsproposition.

Den energi, som regeringen lagt i dagen när det gällt denna lagstiftning, kan naturligtvis icke ensam påverka vårt ställningstagande. Men bakom denna energi liksom bakom en hel del av statsrådets uttalanden både i och utanför riksdagen har man ändock måst skönja de exceptionella besvärligheter, som råda i nuvarande läge. Vi ha visserligen ansvaret för att de medborgerliga rättigheterna hållas i helgd och överleva denna kris. Men vi ha också ansvaret för att vi icke lägga sten på börda och förminska regeringens möjligheter att konsekvent och fast fullfölja sina utrikespolitiska föresatser.

När det gällt att taga ställning i denna fråga, har jag icke kunnat undgå att taga ett visst intryck av de argument, som framförts i den Undénska motionen och som ju i korthet innehålla, att en främmande makt får större

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

möjligheter att pressa regeringen, om tryckfrihetsförordningen skapar nya legala medel att ingripa mot tidningarna. Statsministern sökte i dag avvisa dessa argument såsom icke bärande. Jag kanske icke är alldeles övertygad av statsministerns bevisföring, men jag har dock icke kunnat undgå att beakta den. Å andra sidan måste man säga sig, att mäktiga grannstater i en tid, då all gammal respekt för nationell integritet är försvunnen eller åtminstone suspenderad, säkerligen icke sakna olika medel för påtryckning, om de vilja taga dem i bruk. En liten stat är härvid utsatt, hur tryckfrihetsförordningen med dess inskränkingsregler än är avfattad. Det för oss väsentliga är, att vi icke ställa oss själva utan maktmedel mot sådana meningsyttringar, som ligga utanför den lojala debattens plan och som enligt vår egen uppfattning kunna vara ägnade att skada vänskapliga relationer till de omgivande staterna.

Alltsedan krigsläget för Nordens del skärptes, ha alla medborgare fått ålägga sig avsevärda restriktioner i sitt uppträdande. Ständigt har det manats till god samhällsanda, och i stort sett har maningen ej förklingat ohörd. Även om jag själv är riksdagsman, vågar jag påstå, att maningen även efterkommit av riksdagens ledamöter till den överväldigande delen. När vi vinnlagt oss om att icke vitt och brett strö omkring oss allehanda personliga uttalanden, så har det förvisso icke skett på grund av att riksdagsmännen sovit under kanonbullret, utan det har berott på att vi icke velat försvåra för regeringen att följa den utstakade kursen. Detsamma kan i stort sett sägas om hela den svenska pressen, som måst inse, att vi få gå långt tillbaka i historien för att finna ett motstycke till vårt lands nuvarande läge. I den nu föreslagna lagen vill jag icke se någonting annat än ett understrykande av att tiden pålägger även pressen särskilda förpliktelser. Det fria ordets män kunna icke rimligen kräva en särskild undantagsställning, så länge risk finns för att några fås missbruk kan stå nationen dyrt. Vi vilja icke taga vilka obehag som helst för någon enstaka redaktörs rätt att okväda eller göra sig märkvärdig. Det låter kanske hädiskt, men alla ha vi säkerligen någon erfarenhet av att det icke blott finns ideellt arbetande publicister utan också sådana, vilkas intressen ligga på ett helt annat plan, ja, kanske icke alltid ens äro att söka i vårt eget land. Dessbättre äro de få i jämförelse med de ideellt arbetande, men deras betydelse kan vara större än deras antal.

Jag känner, herr talman, intet behov av att använda så starka ord som många ha gjort i denna debatt både ute i landet och här i riksdagen. Jag är icke övertygad om, att de starka orden hjälpt oss så långt på väg. Vad vi här ha att begrunda är det ansvar, som vi måste påtaga oss. Icke heller vågar jag i likhet med utskottets vice ordförande, herr Andersson i Ovanmyra, göra mig till tolk för någon större grupp av det svenska folket och försäkra, att den ifrågasatta lagstiftningen av många mottages med stor tillfredsställelse. Jag vill i stället, herr talman, sluta med den sorgmodiga förklaringen, att varje beskärning av friheten i en tid, då ofriheten gör ständiga terrängvinster, i och för sig måste framkalla betänkligheter. Jag kan därför icke med lätt hjärta skänka det föreliggande förslaget min röst. Jag kommer emellertid att taga ansvaret härför, ty den nya lagen är dock ett led i vår försvarsberedskap vid krig eller krigsfara och bör betraktas endast så.

Jag har stått tvekan mellan utskottets formulering och den av herr Hertitz m. fl. i deras reservation föreslagna formuleringen. Efter att ha hört justitieministerns och andra talares förklaringar kommer jag emellertid nog, herr talman, att rösta för utskottets förslag.

Häruti instämde herr *Liedberg*.

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

Herr Fast: Herr talman! Detta ämne torde nu vara ganska slutdebatterat, och vi borde kunna vara färdiga för beslut. Då jag ändå tager till orda är det för att fästa uppmärksamheten vid ett par ting.

Jag vill då först framhålla, att det, så vitt jag förstår, föreligger en mot-sättning i den reservation, som återfinnes på sidan 17 i utlåtandet och är av-given av herr Björck m. fl. I 1 § heter det där: »I den ordning, varom stadgas i § 6 tryckfrihetsförordningen, må, när riket befinner sig i krig, förordnas, att vad i 2—9 §§ stadgas skall äga tillämpning.» Går man sedan till 2 §, finner man formuleringen: »Konungen äger, då det nödvändiggöres av hänsyn till rikets farliga belägenhet» o. s. v. Dessa båda paragrafer stå tydligen icke i överensstämmelse med varandra. Antingen skulle det i 2 § stå, att tillämp-ningen skulle gälla endast vid krig, eller också skulle det därvidlag göras visst undantag. Jag har icke kunnat underlåta att fästa uppmärksamheten på denna bristande överensstämmelse. Nu betyder saken väl icke så mycket, då det synes, som om avgörandet kommer att stå mellan utskottets förslag och en annan reservation.

När jag ändå har ordet vill jag framhålla, att jag tror, att icke bara jag utan också utskottets övriga ledamöter skulle i allt väsentligt kunna instämma med vad man här inledningsvis anförde från deras sida, som icke vilja antaga grundlagsändringen, rörande pressens frihet och om den olust man känner in-för den föreliggande situationen, men vi, som företråda utskottet, finna det ändock vara erforderligt att skapa dylika beredskapslagar. Vad som skiljer oss åt är sålunda icke känsloläget utan ställningstagandet till vad man kan anse, att läget påkallar. Vi ha då måst säga oss, att det på detta område lik-som på andra icke går att undvika, att man stiftar vissa beredskapslagar. Ett uppskjutande till den tidpunkt, då Kungl. Maj:t skulle ha ansett sig tvungen att lägga fram ett trefaldigt förslag — ett om grundlagsändringens antagan-de, ett om den särskilda lagens antagande och ett om lagens tillämpning — skulle knappast ha skapat ett bättre utgångsläge för riksdagen utan i stället givit mindre möjlighet till eftertanke än som nu stått oss till buds.

Jag har haft nöjet att deltaga även i de överläggningar, som förts inför justitieministern, och det förefaller mig, som om man vore skyldig att erkänna, att all den hänsyn till framställda önskemål, som vid dessa konferenser kom-mit från pressen själv, på ett glädjande sätt iakttagits. Det enda, som i det av-seendet egentligen återstod, var att få en differentiering till stånd, en möjlig-het till prövning från fall till fall i fråga om censuren. Redan vid början av behandlingen av denna proposition kunde jag icke finna annat än att en sådan möjlighet rymdes inom ramen för den förefintliga lagtexten. Jag fick stöd härför, då jag gjorde en sammanställning mellan 2 och 4 §§. Sistnämnda para-graf talar om »viss skrift». Man ansåg då från utskottets sida värdefullt att få denna tolkning av lagen icke bara underställd riksdagen utan också berikti-gad av justitieministern och sålunda av regeringen. Det erkännande, som i dag lämnats av justitieministern att utskottets tolkning i detta avseende är rik-tig, möjliggör ett tillgodoseende av de synpunkter, som framförts av herr Mo-sson, synpunkter för vilka jag från början hade ganska stora sympatier. Den omständigheten, att utskottet icke vill gå in på att skriva lagtext, har sin förklaring i den kända olusten hos utskottet att självt taga sig för att skriva lagtext på svåra områden, där man aldrig med säkerhet kan säga, huru-vida lagen å ena sidan får den begränsning man åsyftar. å andra sidan erhåller den nödiga utsträckningen. Vad justitieministern i dag anført vittnar också om att svårigheter skulle komma att förefinnas med den lagtext, som utformats av reservanterna.

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

Så vitt jag förstår, är det av allra största betydelse, att riksdagen i dag kan taga fasta på dels denna tolkning, som utskottet givit och som bekräftats av justitieministern, dels ock de uttalanden, som gjorts av både justitieministern och statsministern, om att man icke avser att framkomma med förslag om lagens tillämpning annat än i ett verkligt prekärt läge.

Därmed kommer jag in på den fråga, som berördes av herr Hällgren för några minuter sedan. Han ansåg, att vissa förstärkningar av uttrycken vore erforderliga. Jag vill då fästa uppmärksamheten vid att hans förslag icke innebär någon förstärkning. Orden »allvarligt» och »överhängande» förutsätta ett subjektivt omdöme. Det hela blir icke lättare att tolka genom denna förstärkning. Det är ett sätt att uttrycka sig, som vi i vanligt tal ha behov av, men som ur lagteknisk synpunkt och då tolkningen skall ske i ena fallet av Kungl. Maj:t, i andra fallet av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt, saknar varje som helst praktisk betydelse.

En sak som jag tror är av vikt är tillskapandet av pressnämnden. Ett antagande av lagen innebär också ett godkännande av det uttalande justitieministern gör angående tillskapandet av detta instrument. Det är min förhoppning, att en utveckling och en användning av pressnämndsinstitutet skall kunna onödiggöra tillämpningen av allmän censur i allra största utsträckning. Det är väl ingen tvekan om att med det förtroendefulla samarbete, som redan inletts mellan tidningspressen, å ena sidan, och regeringen, å andra sidan, detta pressnämndsinstitut skall ha möjlighet att utvecklas på det sättet, att regeringen skall kunna infria sitt här givna löfte att endast i synnerligen trängande fall tillämpa censurlagen, åtminstone i den generella delen. Jag tror, att det är värdefullt att taga fasta på dessa uttalanden från regeringshåll och sålunda också begränsa vad det är riksdagen egentligen går att besluta om.

Jag vill fästa uppmärksamheten vid att om den votering, som gjordes i dag rörande antagande av grundlagsförslaget, i stället hade varit en votering rörande frågan, huruvida denna lag nu skulle tillämpas eller icke, voteringens resultat icke hade blivit, att lagen skulle kommit att tillämpas. Kungl. Maj:t måste därför noga betänka sig och överväga, huruvida situationens allvar verkligen påkallar en framställning till riksdagen. Det är däri den egentliga garantin ligger. Jag är visserligen villig medgiva, att i det ögonblick propositionen ligger på riksdagens bord, en rad omständigheter torde göra, att den nog kommer att antagas av riksdagen, men hela tillvägagångssättet innebär en så stark maning till Kungl. Maj:t att beakta läget, innan framställning göres, att en regering säkerligen icke kommer att framlägga proposition i onödan.

Jag vill sluta med att säga vad jag började med, nämligen att vi icke kunna, hur olustigt det än är, undgå att även på detta område skapa vissa beredskapslagar. Vi äro alla, trots de skilda uppfattningar vi än ha, fullständigt överens om att dessa lagar icke böra komma i tillämpning utan att läget verkligen så påfordrar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Lindmark**: Herr talman! Jag kan icke förneka, att när jag inom utskottet haft att taga ställning till denna fråga, har det skett med en viss tveksamhet. Framhållandet av det fria ordets betydelse har vägt tungt för mig, och jag har noga övervägt, huruvida verklig fara föreläge. Jag har icke velat lättsinnigt bidra därtill, att det om detta beslut skulle komma att heta, att det var ett olyckligt beslut.

Likväl har jag slutligen kommit till den uppfattningen, att man kan gå in för Kungl. Maj:ts förslag. Riksdagen skulle sålunda enligt min mening nu

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

kunna fatta ett positivt beslut utan att behöva alltför mycket frukta svåra följder. Grunden för denna min uppfattning har varit de garantier, som faktiskt äro förbundna med lagens ikraftträdande. Det är möjligt, att icke alla kammarens ledamöter ha uppmärksammat den dubbla garanti, som kräves för att lagen skall träda i full tillämpning. Det är icke nog med att vi i afton sannolikt komma att bifalla Kungl. Maj:ts proposition, d. v. s. utskottets förslag. Det är icke nog med att Kungl. Maj:t skall sanktionera lagen. Det fordras därjämte ett nytt riksdagsbeslut, en ny kungl. proposition, som förelägges riksdagen till förnyad prövning, innan lagen kan *träda i kraft*. Detta är *en* sak. En annan är den, att lagen enligt bestämmelserna kommer att äga giltighet endast under en tid av ett år. Den tredje garantien är den, att innan lagen kan träda ut i levande livet och *tillämpas* fordras ytterligare ett riksdagsbeslut. Den gången skola Kungl. Maj:t och riksdagen vara eniga, d. v. s. riksdagen skall med $\frac{3}{4}$ majoritet godkänna, att lagen skall träda i tillämpning. Kungl. Maj:t kan exempelvis förelägga riksdagen en proposition, att lagen skall träda i kraft t. ex. den 1 september och gälla ett år framåt i tiden. Men för att lagen skall komma i tillämpning enligt riksdagsordningens 6 § fordras, att lagen underställes riksdagen på nytt. Det kan t. ex. ske två månader därefter, alltså den 1 november, och den skall då, för så vitt icke något beslut om upphävande föreligger, äga bestånd i tio månader. Det blir sålunda två särskilda tillfällen för riksdagen att pröva denna fråga på nytt och konstatera, om verkliga situationen är sådan, att lagen behöver komma i tillämpning.

Sedan finns det enligt mitt sätt att se en fjärde garanti, och den ligger i de uttalanden, som Kungl. Maj:t gjort i propositionen rörande pressnämnden. Det är säkerligen ett gott grepp på frågan, och det kan hända, att tack vare tillkomsten av pressnämndsinstitutionen — denna självkontroll, som pressnämnden skall utöva — det icke skall behövas, att lagen någonsin träder i tillämpning. Vi få hoppas och tro, att saken kan utvecklas så, att man icke behöver taga det yttersta steget.

Herr talman! På grund av dessa av mig nu omnämnda fyra garantier har jag kunnat biträda utskottets förslag, d. v. s. Kungl. Maj:ts proposition, och jag yrkar bifall till detta förslag.

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! När den föreliggande frågan behandlades i andra kammaren förra gången, alltså förra året, var jag i tillfälle att ge uttryck åt min mening i saken, och jag skulle tro, att jag gjorde det så pass tydligt, att jag icke skall behöva upprepa det i dag. Som tidningsman förklarade jag den gången — och jag understryker det nu — att jag icke på något sätt fruktar den lagstiftning, som det här är fråga om. Jag har sålunda icke ändrat uppfattning. Ett beslag riktat mot en bok har emellertid sedan dess berört mig synnerligen illa. Men även detta kan jag härvidlag övervinna. Naturligtvis kunna inskränkningar med stöd av nu ifrågasatt lagstiftning komma att medföra verkningar av det slaget, att berättigade erinringar mot inskränkningarna skulle kunna göras. Det kan förekomma, att inskränkningar och ingripanden göras, som både du och jag kunna finna vara obefogade. Därmed är väl emellertid icke sagt, att ingripandena ur landets synpunkt vore obefogade. Du och jag kunna ge uttryck för och känna missnöje med vad som företagits, men åtgärden kan lika väl vara välmotiverad ur landets synpunkt, för hela landets väl. Men om också ingripanden någon gång skulle ske, som både du och jag och majoriteten av det svenska folket skulle finna obefogade, så väger väl detta ändå fjäderlätt i jämförelse med de olägenheter, som skulle kunna följa, om regering och riksdag saknade laglig rätt att förhindra brott

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

mot landet, brott begångna genom missbruk av tryckfriheten. Vi ha ju för närvarande möjlighet att bestraffa sådana brott, men det finns ingen möjlighet, ingen laglig rätt, att förhindra sådana brott. Och det är ju detta, som det här är fråga om att skapa.

En sådan rätt till ingripande måste enligt min mening konstitueras. Om olägenheter följa, få vi finna oss i det. Andra beredskapslagar, som vi genomfört på alla möjliga och omöjliga områden, ha ju medfört olägenheter, stora olägenheter för vida befolkningsgrupper i landet. Men dessa olägenheter ha vi fått ta, och vi få ta det som kan följa även av den här lagstiftningen.

Allt det där är ju ingenting nytt, och det är ju ingenting att ta upp tiden med. Jag skulle icke heller ha begärt ordet, om jag icke såsom varande tidningsman känt mig förpliktad därtill. Här har under hela dagen talats om pressens frihet, och ledamöter av kammaren, som veterligen icke stå som ansvariga pressmän, ha brett ut sig i det oändliga över hur klavbundna vi skulle bli genom denna lagstiftning. Det är detta tillsammans med vad herr Edberg hade att säga, som helt enkelt tvingat mig att ta till orda.

Herr Edberg uttalade i frågande form ungefär följande: Skulle det ha varit till någon fara, om pressen varit fri under hösten 1939? Ordalydelsen var icke denna, men innehållet var detsamma. Han menar sålunda, att vi icke haft en fri press här i landet sedan krigsutbrottet. Jag tillåter mig som gammal tidningsman förklara för den nyvordne ansvarigen, att om man vill undergräva förtroendet för den svenska pressen skall man prata på detta gement ovederhäftiga sätt. Det är att sprida en falsk uppfattning om den svenska pressen och dess ställning. Det är att inge det svenska folket den föreställningen, att det icke kan lita på vad tidningarna säga. Man skapar själv fram den misstro, om vilken man här breder ut sig och säger, att den skulle skapas, om denna lagstiftning genomfördes. På vad sätt har pressen varit bunden? Jag svarar öppet och ärligt: På intet sätt alls. I tjuugoåtta år har jag varit både politiskt och juridiskt ansvarig för olika tidningar. Jag har aldrig känt mig klavbunden, och jag har sedan hösten 1939 på intet sätt känt mig mera bunden än någon gång tidigare. Jag har skrivit med ledning av mitt sunda förnuft och mitt ansvar. Och det har räckt. Det har räckt förut, och det räcker nu. Och det kommer att räcka, även sedan denna lagstiftning blivit genomförd. Jag har mottagit en hel rad av dessa förtroliga meddelanden från informationsstyrelsen. Jag har mottagit precis samma förtroliga meddelanden som alla andra tidningsredaktörer, men i intet fall har jag stannat inför dem i känslan av, att jag här var ålagd att göra något, som jag inte ville, eller i känslan av, att jag förmenades att säga något, som jag ville säga. Överhuvud taget kan jag säga, att de vädjanden om försiktighet, som gått ut till pressen från informationsstyrelsen, helt och fullt sammanfallit med vad jag själv förstätt.

Även andra tidningsmän böra göra sig förtrogna med den tanken, att de skola begripa någonting själva också. Men det är på detta sätt som man sprider falska föreställningar. Det finns säkerligen icke en tidningsman i detta land, som icke från vänner och bekanta eller relativt obekanta fått motta uttryck för beklaganden över att pressen är bunden. Hundratals människor i olika samhällsställning — från verkstadschefer och direktörer till skomakar-änkor — ha hos mig beklagat sig över, att pressen är klavbunden. Ja, skalan av dessa beklagare är lika vid som den skala, som man kan mäta upp på den där med 600 namnunderskrifter försedda petitionen. För dessa beklagare har jag ju måst konstatera det faktum, att jag icke känt något tryck alls, att vi äro lika fria som vi någonsin tidigare varit, men att vi såväl som alla andra

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

i denna tid få försöka att begagna vårt förstånd och handla med hänsyn till vad landets väl kräver.

Det här var första gången jag hörde, att pressen misstänkliggjordes inom riksdagen. Men även utanför riksdagen driver man den där falska föreställningen om sig själv och sina tidningar. Tidningsredaktörer ute i den svenska landsorten, som aldrig i sitt liv uttalat en egen mening — och som aldrig haft någon heller — gå nu omkring och, som det heter på värmländska, »bryter» sig och beklagar sig över, att de icke få säga vad de tänka. Och då ha de aldrig tänkt någonting. Det är så enkelt att klara dagens utrikespolitiska situation, som man icke begriper, genom att säga: Ja, jag får ju icke lov att tala om vad jag vet, jag får ju icke skriva vad jag tänker. På det sättet är det man skapar den olust och den misstro, som man här påstår, att den blivande lagstiftningen skall komma att skapa. Herr Edberg drev saken så långt att han menade, att om denna lagstiftning genomfördes, då får man icke ens lov att rynka på pannan. Så farligt är det säkerligen icke. Herr Edberg kan utan någon som helst risk börja rynka pannan — nu, omedelbart och i ett sammanhang. Ja, han kan för resten lägga hela ansiktet i veck som en dragspelsbälg, och ingen människa skall bry sig om det. Jag har sagt detta sista bara därför att jag vill markera, vilka orimligheter man kan föra fram i en allvarlig debatt.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Under detta anförande hade herr talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Edberg: Herr talman! Det är med en viss förvåning man finner, att en person, som själv karakteriserar sig som tidningsman, avger en så glödande kärleksförklaring till allt vad censur heter. Denna förvåning minskas emellertid i viss mån, när man får höra samma person avge den deklarationen, att han alltid tänkt vad informationsstyrelsen har sagt. När man överhuvud taget aldrig kunnat märka några tankar från informationsstyrelsens sida, är det icke underligt, att man får höra sådana där kärleksförklaringar till censuren från herr Olovsons i Västerås sida.

Jag är emellertid mera förvånad över, att herr Olovson i Västerås pådyvlar mig yttranden, som jag aldrig fällt, och bygger upp ett helt anförande på detta. När herr Olovson i Västerås vill karakterisera uttalanden, som jag aldrig gjort, såsom gement ovederhäftiga, vill jag säga, att det är ännu mera gement ovederhäftigt att pådyvla en person ett yttrande, som han aldrig fällt. Vad jag sade om den fria pressen under de år som gått var att jag frågade, om någon ville påstå, att det skulle varit till gagn för vårt land, om pressen under den tid som gått varit lagd under kontroll. Jag vände också på frågan och frågade, om man överhuvud taget märkt några olägenheter av att vi under de händelseladdade månader vi lagt bakom oss haft en fri press. Detta är någonting helt annat än det herr Olovson i Västerås talade om. Jag har icke alls sagt någonting om, att jag icke skulle få lov att rynka pannan. Detta är ett yttrande, som jag icke framfört. Kanske har herr Olovson i Västerås fått det från informationsstyrelsen, men jag har aldrig använt det.

Jag måste också uttrycka min förvåning på en tredje punkt, och det är när herr Olovson i Västerås själv är förvånad över, att icke en tidningsman slår vakt om pressens frihet. Jag sökte i mitt anförande klargöra, att tryckfriheten icke är en journalisternas angelägenhet. Det är icke ett privilegium enbart för tidningsmännen. Det är en hela folkets angelägenhet. Det är en sak, som

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

angår hela svenska folket. Hade jag haft samma uppfattning som herrar Olovson i Västerås och Andersson i Ovanmyra, nämligen att tryckfriheten är ett privilegium för journalisterna, skulle jag ansett, att den mycket väl skulle kunna inskränkas lika väl som betodlarna fått inskränka på sin rörelsefrihet. Men här gäller det något mera och väsentligt. Det gäller värden för hela vår andliga frihet. Det gäller ett försvarsmedel för våra stora kulturella värden, och det är därför, herr talman, som jag icke kunnat vara med om en censur under fredstid.

Det är också därför, herr talman, som jag icke kunnat vara med om en censur, som skulle kunna störa vårt lands fredliga förhållanden till främmande makter, och av den anledningen, herr talman, vidhåller jag mitt yrkande om bifall till den av herr Björek avgivna reservationen.

Herr **Hällgren**: Herr talman! Jag förstår ju, att det är alldeles omöjligt att övertyga herr Fast om att det betyder något, om man säger »överhängande krigsfara» i stället för enbart »krigsfara». Uttrycket »överhängande krigsfara» har jag fått från de sakkunniga, som använda detta uttryck i sitt förslag. Att man ändå resonerade bort uttrycket, berodde på att de sakkunniga ansågo, att med »överhängande krigsfara» avsågs det fall att allmän mobilisering var påbjuden, och man sade, att dels har man icke tid att påbjuda allmän mobilisering, och dels har man ersatt mobiliseringen med förstärkt försvarsberedskap. Det hindrar icke, att hela det resonemang, som från regeringens sida förts både i dag och tidigare, har synts giva vid handen, att man icke ämnar tillgripa denna lag eller använda sig av denna lag annat än när krigsfaran är verkligt överhängande. Då vill jag draga den konsekvensen, att detta också bör inskrivas i lagtexten.

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Beträffande herr Edbergs förklaring, att han icke hade fällt det där uttrycket, lära vi icke kunna få den tvisten löst här, innan beslutet har fattats. Jag gjorde emellertid omedelbart anteckningar, och där voro med både det där med den rykande pannan och allt det andra, så den saken är klar.

I övrigt vill jag bara säga, att det där talet om att jag avgivit en kärleksförklaring till detta lagförslag har icke herr Edberg hittat på själv. Det har han läst i riksdagstrycket, ty det har sagts förut, så det var alldeles onödigt att nu säga det. Jag har emellertid icke avgivit någon kärleksförklaring. Om läget vore sådant i landet, att vi icke behöfde denna lagstiftning, skulle jag icke ett ögonblick reflektera på att rösta för den. Då skulle jag varit beredd att under plenum här rösta avslag på både prisregleringslagar och hela sviten krislagar vi antagit. Men nu är läget sådant, att vi behöva denna lag, om icke för annat så för att rädda tryckfriheten själv. Vi ha tryckfrihet nu, och vi komma att få det även sedan denna lag har blivit antagen. Men man behöver icke gå så långt utanför landets gränser, förrän man skall finna, att tryckfriheten har gått förlorad, kanske icke minst beroende på otillräcklig varsamhet. Utan denna lag kan femte kolonnen när som helst ge ut en tidning och säga vad som helst. Tidningen kan visserligen indragas och åtalas efteråt, men något förebyggande medel har man icke att tillgripa.

Jag kunde ju tro, att herr Edberg skulle komma fram med talet om att det var fråga om att försvara våra kulturvärden. Men se en smula på den agitation emot förslaget, som bedrivs ute i landet, och studera hur den har bedrivits och vilka som varit engagerade i den, så skola ni finna, att det är en grupp personer, som gärna se, att de bli betraktade som kulturpersonligheter och

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

därför i all hast blivit värnare av tryckfriheten, även om de aldrig någon gång tidigare talat om den. Jag har en mycket stark känsla av att vi försvara våra kulturvärden långt mycket bättre och säkrare, om vi antaga föreliggande lagförslag, än om vi skulle förkasta det.

Herr Hallén: Herr talman! Jag har ingen anledning att lägga mig i debatten mellan de två journalisterna, men jag kände mig uppkallad, då herr Edberg använde det uttrycket om pressen, att den alls icke talade i egen sak, utan att den gör det för den stora allmänhetens skull. Det är alldeles riktigt sagt. Han tillade, att den representerade värnet för vår andliga frihet. Det är också riktigt, men vi få ju heller icke skjuta över målet utan komma ihåg, att vi ha en hel del tidningar, som enligt min mening icke på rätt sätt utnyttja den frihet, som de äga, och som jag i frihetens namn anser, att de skola fortsätta att äga.

Jag skall som belysning av detta tillåta mig att ytterligare sätta strålkastaren på det stora tidningsorganet på västkusten. Justitieministern talar i sin proposition allvarligt om angelägenheten av att finna granskningsmän i de olika orterna, som ha de bästa tänkbara kvalifikationer. Han säger bl. a., att man om möjligt bör se till, att man får till granskningsmän tidningsmän, som ha erfarenhet av tidningsmannaarbetet. Hela hans strävan andas alltså ett ärligt försök att få fram det bästa tänkbara. Hur upplyses och vägledes en stor svensk allmänhet genom nämnda tidningsorgan om detta? Jo, med följande ord: »Vem skall anställas som censor? Ingen anständig människa lärers åtaga sig en så litet rekommenderande syssla. Man får anlita folk, som äro vana att lyda kommando, eller avsigkomna personer, vilka åtaga sig vad som helst för att uppnå en utkomst, som de ha svårt att på hyggligt sätt vinna, eller en extrainkomst, som synes dem värd att underkasta sig det tvivelaktiga. Under inga förhållanden skall den, som ställer sig till förfogande, ens kunna hyckla, att han gör så av något annat motiv än snöd vinning.» Det är ett säreget sätt att upplysa och vägleda den svenska allmänheten, som dömer sig själv.

Jag menar, att trots detta skola sådana tidningar få fortsätta, och vilja de på det sättet använda sig av smädliga uttryckssätt i sakfrågor, skola de få det. Det är inte ens meningen, att om censurlagen antages, man skall stoppa ett sådant yttrande, men jag vill med anledning av påståendet, att hela vår press, särskilt den stora pressen, alltid är ett värn för vår andliga frihet, framhålla, att man icke tjänar friheten med sådant skrivsätt.

Herr Mosesson: Herr talman! Jag fann det vara beklagligt, att herr Olovson i Västerås sade, att *läget i vårt land är sådant, att denna lag behöver antagas*. Ifrån regeringsbanken och eljest har här i dag betonats, att läget är det, att vi hoppas innerligt, att denna lag icke skall behövas. Meningen är ju, att denna lag skall vara en säkerhetsåtgärd, som vi skola tillgripa, om förhållandena i vårt land bli andra än de äro för närvarande. Jag tycker, att det är ledsamt, att herr Olovson lägger i dagen en sådan het åtrå efter att få denna lag. Jag hoppas i likhet med vad som förut sagts här i dag, att vi skola slippa tillgripa denna lag, även om vi nu genom att antaga den göra oss beredda, ifall förhållandena skulle komma att påkalla dess användning.

Herr Olovson i Västerås: Herr talman! Jag har sagt, att läget är sådant, att lagen behöver antagas. Det är väl också regeringens mening och konstitutionsutskottets mening, att lagen behöver antagas, skulle jag tro. De förhopp-

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

ningar, som här ha uttalats, äro, att lagen icke skall behöva tillämpas. Jag, herr talman, förenar mig av allt mitt hjärta i dessa förhoppningar.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) godkännande av 1 § i utskottets förevarande lagförslag; 2:o) godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr John Björck m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; 3:o) godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr Hällgren avgivna, likaledes vid utlåtandet fogade reservationen; samt 4:o) avslag å såväl utskottets som Kungl. Maj:ts förslag, i vad anginge berörda 1 §; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Spångberg begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen, efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 1 § i konstitutionsutskottets förevarande förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt nämnda paragraf i den lydelse, som föreslagits i den av herr John Björck m. fl. avgivna, vid utskottets utlåtande nr 21 fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr De Geer begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 141 ja och 55 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt 1 § i den av utskottet föreslagna lydelsen.

2 § föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Hällgren**: Herr talman! Jag yrkar bifall till min reservation.

Herr **Spångberg**: Herr talman! Jag anhåller att vid denna paragraf få föreslå bifall till den reservation, som avgivits av herr Björck m. fl.

Herr **Mosesson**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Herlitz m. fl.

Herr **Hallén**: Herr talman! Med hänvisning till vad jag förut uttalat tillåter jag mig att yrka bifall till vad utskottet i 2 § föreslagit.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) godkännande av 2 § i utskottets förevarande lagförslag; 2:o) godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr John Björck m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; 3:o) godkännande

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr Hällgren avgivna, likaledes vid utlåtandet fogade reservationen; samt 4:o) godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr Herlitz m. fl. avgivna, likaledes vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Mosesson begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 4:o) angivna hava flertalets mening för sig.

Beträffande kontrapositionen äskades votering av herr Spångberg, i följd varav och sedan till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen antagits den under 2:o) angivna propositionen, efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående 2 § i konstitutionsutskottets förevarande förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara antager godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr Herlitz m. fl. avgivna, vid utskottets utlåtande nr 21 fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr John Björck m. fl. avgivna, likaledes vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platsér och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 88 ja och 109 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit godkännande av 2 § i den lydelse, som föreslagits i den av herr John Björck m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition nu uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren godkänner 2 § i konstitutionsutskottets förevarande förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt nämnda paragraf i den lydelse, som föreslagits i den av herr John Björck m. fl. avgivna, vid utskottets utlåtande nr 21 fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. (Forts.)

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Spångberg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 142 ja och 54 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt 2 § i den av utskottet föreslagna lydelsen.

Övriga delar av lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten 1).

Förklarades vara besvarad genom kammarens i fråga om lagförslaget fattade beslut.

Punkten 2).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 22, i anledning av väckt motion om en allmän revision av tryckfrihetsförordningen.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Anslag till kapitalinvesteringar i försvarsväsendets fastighetsfond m. m.

Föredrogs punktvis statsutskottets utlåtande, nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till kapitalinvesteringar i försvarsväsendets fastighetsfond och i fonden för förslag till statsverket jämte motion.

Punkterna 1—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Idrottsplats vid Skaraborgs flygflottilj.

Punkten 12, angående idrottsplats vid Skaraborgs flygflottilj. I årets statsverksproposition (kapitalbudgeten bilaga 1, punkt 12) hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till idrottsplats vid Skaraborgs flygflottilj för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 24,000 kronor.

Uti en inom andra kammaren av herr *Sundström* i Skövde väckt motion (nr 315) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att till idrottsplats vid Skaraborgs flygflottilj för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 49,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 315, till Idrottsplats vid Skaraborgs flygflottilj för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 24,000 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Sundström** i Skövde: Herr talman! Jag har med anledning av denna punkt väckt en motion, som går ut på att man skulle höja anslaget för anordnande av denna idrottsplats till 49,000 kronor, och därvid hänvisat till att tiden för arbetets genomförande härigenom skulle kunna avsevärt förkortas. Som motivering härtill har jag anført, att en idrottsplats för denna förläggning kommer att utgöra en mycket viktig del av manskapets möjligheter till förströelse och till fysisk fostran överhuvud taget.

Nu har emellertid utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka en sådan anslagshöjning, därför att det lägre beloppet är tillräckligt, därest flottiljens egen

Idrottsplats vid Skaraborgs flygflottilj. (Forts.)

personal kommer att utföra arbetet. Det kan ju i och för sig inte anses oriktigt, att vissa inkallade och värnpliktig personal användas för dylika arbeten, men å andra sidan är det förvisso en icke helt tillfredsställande tendens, att arbeten, som med fördel kunna utföras i den öppna marknaden, på detta sätt utföras av de inkallade vid vederbörande truppförband. Jag tror också, att den besparing, som härigenom skulle vinnas, i realiteten inte blir så stor, som siffrorna utvisa. Det kan mycket väl tänkas, att den verkliga kostnaden för ett dylikt arbete blir lägre, därest man utlyser det på entreprenad i vanlig ordning. Dessutom måste ett sådant arbete även betraktas såsom ett mycket värdefullt och lämpligt beredskapsarbete till arbetslöshetens bekämpande.

Jag har naturligtvis inga utsikter att vinna gehör för de i min motion framförda synpunkterna, men jag anser mig i alla fall förpliktad, herr talman, att yrka bifall till motionen.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Det kan nog finnas åtskilliga skäl, som tala för de av herr Sundström framförda synpunkterna, men jag tycker att herr Sundström i detta fall icke kan förmena kammaren att vidtaga den ovanliga åtgärden att iakttaga någon smula sparsamhet även i fråga om försvarsdepartementets huvudtitel.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 13 och 14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kapitalinvestering i fonden för låneunderstöd för bestående av kostnaderna för värnpliktslån.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående långtidstillägg för vissa värnpliktiga jämte en i ämnet väckt motion.

Långtidstillägg för vissa värnpliktiga.

I propositionen nr 270 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 16 maj 1941, föreslagit riksdagen att godkänna de grunder för långtidstillägg för vissa värnpliktiga, vilka innefattades i ett till berörda statsrådsprotokoll fogat kungörelseförslag.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått en inom andra kammaren av herr *Persson* i Stockholm väckt motion (nr 336), vari hemställdes, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, med godkännande av de grunder, som innefattades i ett till motionen fogat förslag till kungörelse om långtidspremie och långtidstillägg för vissa värnpliktiga, måtte besluta om införande av dels en långtidspremie å 270 kronor efter 9 månaders beredskapstjänstgöring, dels ock ett månatligt lönetillägg av 30 kronor för varje

Långtidstillägg för vissa värnpliktiga. (Forts.)
 månads tjänstgöring utöver 9 månader samt att bestämmelserna härom måtte givas retroaktiv verkan ävensom att intjänta tillägg skulle utbetalas som månadslön.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 336, godkänna de grunder för långtidstillägg för vissa värnpliktiga, vilka innefattades i ett vid statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 16 maj 1941 fogat kungörelseförslag.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Persson** i Stockholm: Herr talman! Jag känner mig förpliktad att ännu en gång vid denna riksdag taga till orda i de inkallades ekonomiska intressefrågor.

Inkallelserna ha ju otvivelaktigt till följd, att hem, som kunna räknas i tiotusental, få sina ekonomiska grundvalar raserade. Vad enskilda under åratalsplanerat med tanke på hem och barn slås i spillror. Inkallelseordern betyder faktiskt samtidigt med order om militärtjänst order om att de inkallades anförvanter skola bli understödstagare, utlämnade till godtycket. Den svenska försvarsmakten kan kanske ytligt sett förefalla att vara i snabb utveckling fram till någonting stort och starkt, med nya befästningar, nya krigsfartyg och nya vapen som utbyte mot de rullande miljonerna. Men försvarets livsnerv täres i samma snabba takt inifrån, därigenom att det trots allt värdefullaste — människorna bakom vapnen — icke få den omvårdnad, som är erforderlig. Ju längre inkallelserna vara, ju flera inkallelseperioderna bli, desto hårdare drabbas de värnpliktiga av de ekonomiska verkningarna.

Det är säkerligen insikten om det ur militär effektivitetssynpunkt skadliga i ett sådant tillstånd som föranlett de högsta militära cheferna att föreslå en rad åtgärder till förmån för de långtidsinkallade, förslag som emellertid regering och utskott inte velat tillmötesgå. När det gäller från militärt håll framställda krav om förstärkningar i fråga om befästningar, nya vapen o. s. v., då tyckas regering och riksdag knappast i något fall vilja taga på sitt ansvar att tillbakavisa kraven. Då tar man i stället på sig ansvaret att låta miljonerna rulla på sätt, som vi ha exempel på i en annan fråga, som statsutskottet nu behandlar i samband med den slutliga regleringen av riksstaten, ett exempel, som visar att arbeten, som beräknats till en kostnad av 20 miljoner kronor, kommit att kosta 45 miljoner kronor och därutöver. Men när det gäller ekonomiska förbättringar för de inkallade, som också, om saken förstås på ett riktigt sätt, äro av allra högsta värde för landets värnkraft, då avvisas självklara rimliga framställningar, även om de framföras från ansvarigt militärt håll, av regeringen och av riksdagsutskott, och detta utan att man i detta fall från utskottets sida ens anser det nödvändigt att motivera sitt avvisande ställningstagande.

Såväl chefen för flygvapnet som chefen för marinen ha ansett, att en långtidspremie borde utgå efter vissa månaders tjänstgöring och därefter ett särskilt lönetillägg. Försvarsministern och utskottet ha endast accepterat förslaget om lönetillägget, som då inte skall utgå efter nio månaders tjänstgöring, som chefen för flygvapnet föreslår, utan först efter 360 dagars beredskapstjänstgöring. Ändock är det väl utan tvivel så, att efter nio månaders bortovaro från hemmet och från förtjänstmöjligheterna ha de inkallade ett absolut behov av en långtidspremie. Ty det är väl ändå så, som bland annat rikskommittén, som sysslar med välgörenhet bland de inkallades familjer, intygar, att »sådana behov som klädesbekymmer kunna familjebidragssnämnderna inte tillgodose», och kommittén har också intygat, att »sådana bekymmer bli större, ju längre inkallelserna vara». Familjebidragen och hyres-

Långtidstillägg för vissa värnpliktiga. (Forts.)

hjälpens räcka inte till mer än hyra och en mer än torftig föda. Men människor behöva ju ändå något mer för sin existens, de ha behov av sådana slag, som undan för undan öka, när de inte undan för undan bli tillgodosedda.

Vill kanske någon talesman för utskottet påstå, att detta mitt konsterande av läget för de inkallade är en vrångbild? Jag tror inte, att riktigheten i min framställning av någon kan bestridas. Men då frågar man sig, hur utskottet och riksdagen kunna taga på sitt ansvar att avvisa förslaget om engångspremie. Överbefälhavaren anför, att bestämmelserna om utbetalandet av ifrågasatta lönetillägg bör få retroaktiv verkan och tillägger: »I motsatt fall skulle de tidigast inkallade värnpliktiga utslutas från ersättning för långtidstjänstgöring, vilket skulle innebära en uppenbar orättvisa.»

Jag har i min motion framfört samma förslag som överbefälhavaren. Utskottet vill icke vara med om detsamma och anför endast, att Kungl. Maj:ts förslag icke givit utskottet anledning till erinran, varför motionen i sin helhet avstyrkes. Utskottet skulle då lika gärna ha kunnat formulera sitt yttrande på följande sätt: Vi finna det riktigt, att de tidigast inkallade utsätts för uppenbar orättvisa.

Slutligen finnes i Kungl. Maj:ts proposition ett förslag, som verkar som om det vore utpekulerat enbart för att förminska värdet av de föreslagna långtidstilläggen. Jag syftar på de föreslagna bestämmelserna om att de inkallade inte skola erhålla fri förfoganderätt över de intjänta tilläggen genom deras utbetalande för varje månad. Försvarsministern ville ställa de inkallade under förmynderskap även i detta stycke genom bestämmelser om att tilläggen skola utbetalas först vid hemförlovning eller, för familjeförsörjare, först tre månader efter att tilläggen blivit intjänta. När försvarsministern söker motivera dessa bestämmelser, invecklar han sig i motsägelser. Han anför nämligen: »Lönetilläggen torde böra konstrueras som en särskild löneförmån, förslagsvis benämnd långtidstillägg, vid sidan av terminslön och månadslön samt utbetalas först vid hemförlovning eller då krigstjänstgöringen eljest upphör ävensom vid hempermittering tills vidare. Det samlade beloppet kan då bli den värnpliktige till större gagn vid hans återinträde i det civila livet. För den händelse den värnpliktige åtnjuter familjebidrag, synes det emellertid vara av vikt för honom att kunna använda långtidstillägget såsom ett tillskott till familjebidraget. För detta fall bör tillägget därför icke mot den värnpliktiges önskan kunna innehållas för längre tid än en tjänstgöringsperiod omfattande tre kalendermånader.»

Försvarsministern anser alltså, att för familjeförsörjare är det av vikt att lönetilläggen kunna användas såsom tillskott till familjebidragen, och säkert är det så efter ett helt års militärtjänstgöring. Men varför vill försvarsministern då hålla på dessa intjänta tillägg under hela tre månader, varigenom de inkallades familjer inte komma att få nytta av den välbehövliga förstärkningen, förrän en inkallad fullgjort inte mindre än 15 månaders beredskaps-tjänstgöring? Jag har i min motion föreslagit, att tilläggen skola utbetalas som månadslön, men utskottet befattar sig inte med sådana förslag; man har inte ens ansett det nödvändigt att med ett ord i utlåtandet motivera varför de pengar skola innehållas, som redan äro intjänta.

Jag intresserar mig alldeles särskilt för en god lösning av de frågor, som röra de inkallades ekonomiska förmåner, därför att jag vet att det här gäller verkliga livsfrågor för en allt större del av Sveriges folk. Dessa frågor måste lösas på ett tillfredsställande sätt, bl. a. därför att verkligt försvarsintresse kräver en sådan lösning, men även därför att en stor del av arbetarklassen, hantverkarna och småbönderna genom inkallelserna hotas av att bli sänkta ned till en sådan ekonomisk nivå, att de komma att gripas av pessimism och

Långtidstillägg för vissa värnpliktiga. (Forts.)
förtvivlan. Ett sådant tillstånd är farligt, ty det leder till utveckling bakåt i alla avseenden.

Det talas i dessa dagar mycket om det orättvisa i att de inkallade utsätts för påfrestningar, som de av olika skäl icke inkallade slippa. Det förefaller nästan, som om man från visst håll rent av odlade och underblåste denna diskussion för att leda de inkallades missnöje mot de icke inkallade. Det finns emellertid endast ett sätt, varigenom man kan skipa rättvisa mot dem, vilkas arbetskraft tages i anspråk till försvarsberedskap, nämligen att de inkallade erhålla bättre betalning för sina tjänster gentemot landet än vad som nu är fallet. Det i min motion införda utkastet till »Kungörelse om långtidspremie och långtidstillägg för vissa värnpliktiga» innebär förslag om att de militära myndigheternas förslag skall accepteras på så sätt att riksdagen beslutar om införandet av dels en långtidspremie å 270 kronor efter 9 månaders beredskapstjänstgöring, dels ett månatligt lönetillägg av 30 kronor för varje månads tjänstgöring utöver 9 månader samt att bestämmelserna om utbetalandet av premien och lönetilläggen skola erhålla retroaktiv verkan och de intjänta tilläggen utbetalas som månadslön.

Med hänvisning till vad jag anført ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motion nr 336.

Herr Lindholm: Herr talman! Det utskottsutlåtande, som kammaren nu behandlar, innebär förslag om en betydande förbättring för de till långtidstjänstgöring inkallade. Jag tror inte att jag här inför kammaren närmare behöver motivera utskottets ståndpunktstagande, utan jag inskränker mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till Aktiebolaget svenska amerika linien;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens tvångsarbets- och alkoholistanstalter jämte en i ämnet väckt motion;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 till Statens sjuksköterskeskola: Utrustning;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Medicinalstyrelsen: Beredskapsorganisation för budgetåret 1941/42;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bostadshus för postverkets räkning i Boden;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till oförutsedda utgifter;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående anslag till kristidsstyrelserna samt bidrag till kristidsnämndernas verksamhet jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till nybyggnad för gymnastiska centralinstitutet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 181, i anledning av riksdagens år 1940 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1939—30 juni 1940 m. m.;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för uppförande av vissa verkstäder vid Karlskrona örlogsvarv m. m.;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för uppförande av en verkstadsbyggnad vid Västernorrlands regemente;

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående egnahemsbebyggelse för personal vid centrala torpedverkstaden;

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i fråga om vissa anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 m. m., i vad avser tredje huvudtiteln;

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i fråga om vissa anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad avser fjärde huvudtiteln;

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsgaranti för exportkredit;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet;

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till befrämjande av ökad tillverkning av brännertorv m. m.;

nr 190, i anledning av väckt motion angående anslag till bidrag till verksamheten vid s. k. hemgårdar;

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad avser åttonde huvudtiteln, m. m.;

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 till allmänna utgifter för pris- och handelsreglerande åtgärder;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 194, i anledning av väckta motioner om anslag till hjälp till byggande och restaurering av samlingslokaler m. m.;

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av en hovrättsbyggnad i Göteborg;

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till kontrollstyrelsen m. m.;

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjorda framställning om anslag till ungdomsfängelnsnämnden för budgetåret 1941/42;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning om anslag till länsnykterhetsnämnderna för budgetåret 1941/42;

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under kapitalbudgeten gjorda framställning om anslag till förlagskapital åt centraldepån för blindas arbeten;

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i fråga om vissa anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad angår femte huvudtiteln;

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i fråga om vissa anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad angår finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 202, i anledning av väckt motion angående rätt till viss löneturs- och tjänsteårsberäkning för statsanställda, vilka fullgjort eller fullgöra värnplikt, m. m.;

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av vissa anslag till det civila luftskyddet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag till statens utrymningskommission;

nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 till anläggningsskapital för nya sulfitsprittfabriker; och

nr 206, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om statsbidrag till icke-statlig anskaffning av ambulansbilar;

sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande, nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönerreglering för landsfiskaler m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkande, nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ytterligare utsträckning av Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela förordnande jämlikt 1 § förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror, m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 70, i anledning av väckta motioner om ändring i avlöningsbestämmelserna för personal hos riksdagens kamrar, utskott och kansli m. m.;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om familjebidrag åt värnpliktiga med flera, vilka drabbats av kroppsskada, m. m.;

nr 72, i anledning av väckt motion om höjning av det belopp, varmed begravningshjälp må utgå vid dödsfall i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring;

nr 73, i anledning av väckta motioner om höjning av livräntan till personer, som i militärtjänst ådragit sig varaktig invaliditet eller sjukdom;

nr 74, i anledning av styrelsens för riksdagsbiblioteket framställning om pension till förre överbibliotekarien vid riksdagsbiblioteket fil. doktorn V. Gödels änka Berta Maria Gödel;

nr 75, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om dels indragning av vissa riksbankens avdelningskontor, dels ock avskaffande av den revision av avdelningskontoren, som verkställes av särskilda av riksdagen utsedda revisorer, m. m.;

nr 76, angående pension åt riksgäldsfullmäktiges ordförande fil. doktorn K. E. H. Hildebrand; och

nr 77, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående ombyggnad av riksbankens fastighet i Göteborg;

första lagutskottets utlåtande, nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upphörande av landsfiskals rätt till andel i böter m. m.; samt

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisrabatterande åtgärder på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående klassificering av kött; och

nr 77, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde.

§ 8.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 347, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen för budgetåret 1941/42 gjorda framställningar om anslag till medicinalstyrelsen och sinnessjuknämnden; samt

från riksdagens kansli:

nr 343, angående bostadsförhållandena å svenska fartyg; och

nr 348, angående inrättande av ett nordiskt institut med uppgift att fördjupa och stärka den nordiska samhörigheten.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 9.45 e. m.

In fidem
Sune Norrman.